

శ్రీరామచంద్ర.

న తీ స యు క్త.

— విశ్వవిద్యాలయము, హైదరాబాదు —

చైత్ర శుక్ల పంచమి

విద్యార్థులకు నమస్కారము.

ఇది

బాలాంత్రపు వేంకటరావుచేతను

బంగళాలో చేపయ్యచేతను

ది విద్యార్థులకు నమస్కారము

470

విద్యార్థులకు నమస్కారము
1,000.

కొండవల్లి వీరవేంకయ్యచే

ప్రకటనము

కానినాథ ముద్దూరు శాఖలో

కోటమర్తి చినరఘుపతి రావుగారిచే

ప్రకటనము.

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

1. పృథ్వీరాజు—ధీశత్రుచక్రవర్తి.
2. జయచంద్రుడు—కన్యాకుబ్జాధిపతి. సంయుక్త తండ్రి.
3. సమరసింహుడు—చిత్తూరుమహారాజు. పృథ్వీరాజు బావమఱుగి.
4. అనలవరుడు—పూటననగరపతి.
5. పురహరుడు—మంగూరురాజు.
6. కేశవశర్మ—సంయుక్త గురువు. పృథ్వీరాజుకు సోదరదేశముకొనిపోయిన బ్రాహ్మణుడు.
7. ప్రసన్నచంద్రుడు—లాహోరుపతి. రాధాబాగి.
8. కమలాకరుడు—ఘోరువేషముతోనన్న సంయుక్త.
9. మహాబుద్ధి—పృథ్వీరాజు సేనాపతి.
10. విజ్ఞానశీలుడు—చక్రవర్తి మంత్రి.
11. వినయశీలుడు—జయచంద్రుని మంత్రి.
12. మహాబుద్ధి—ఘోరీసుల్తాన్.
13. కుతుబుద్దీన్—సేనాధిపతి.
14. రామచంద్రుడు—బాహ్మణులు.
15. సోమశర్మ—
16. కాలవేగుడు—చారుడు.
17. వినయవంతుడు—చారుడు.
 ఇంద్రుడు—స్వస్థిపతి.
 బ్రహ్మసత్పతి—దేవగురువు.
 గ్రీధముడు.
 వ్రతీయుడు.
 పుద్గులు.
22. చాందుభట్టు—కవి.
24. ప్రచండుడు—భట్టుడు.
25. కావ్యభట్టు } కవి.
26. శిష్యుడు }
27. పుష్పగుడు } స్వయంవరమునాఁ
28. సాకేతుడు } రాజులు.
29. సామంతవృత్తులు.
30. గురువు.

ఇంకను సందర్భముసాగముగ భట్టులు
మొదలగువారు వస్తును.

స్త్రీలు.

1. సంయుక్త—జయచంద్రుని కూతురు. కథానాయిక.
2. మణిమంజరి—సంయుక్త చెలి.
3. పృథ—సమరసింహుని భార్య.
4. శచి—ఇంద్రుని సతి.

47

1907-08.

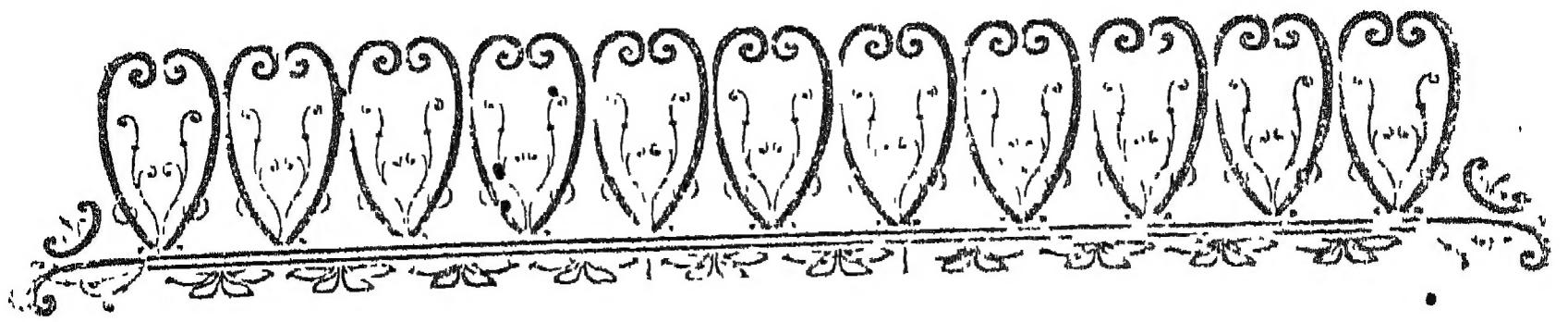
SECRET

సంయుక్త సభాపతి పట్టాభిషేకము స్వయంవరము దేవముఖ్యుల వచ్చి పూర్వరూపాంతరములు
జేరి దక్కినగానములు గానంపడెను. పూర్వరూపాంతరములు జేరినందులకు ౧౦ వదిం
చెను. గానము జరిగినది సుఖముగాను గానము జరిగెను.

2

1

నాంది .

“శ్రీమదిలాతసూజను న శ గణపతిశక్తిమనః దన్ముఖాంబుజా

తామిత రామణీయశివు శ యశవ మానః పరిగది . నానాదలన్

భోమను బ్రోలునించెడిత శ యన గజపారగల గోరె కాళి నా

రామున్దోక్షణాక్షులు ని శ గణతరిమున స్పృహజూమ మిమ్మొలకన్

మ. ధరణీదేవనగప్రజోగము రమ్మా శ తాత్పర్య మానగము చా

బరమాత్మస్వయాశోడ శిష్టసృష్టా శ పత్యగబుఁ నిట్టి యు

ద్ధరుడై శత్రుల నొగచి భక్తపరణి శ తుగ్ర డెన్న పేర్గన్న ము

కరుణావారిధి పార్థసారథి మిమున శ గాపాప నల్లిప్పుపన .

సూత్ర—(నాగద్యుతమునఁ బుష్పగజలింజల్లి)

క. సకలంబు నిగడి వెలింగడి

యకలంక ప్రణవమట్లు శిలఘాలపచార్థ

ప్రకటయగుజారచాదే

వికి విసతుఁగొన్నట్లుఁ గార్య శ విభసరసత్త.

(తూర్పునంక దృష్టి సారించి) ఈయుదయించుచున్న హిమభానున కల
జలిపట్టెదఁగాక ! (అగజలిపట్టి)

గీ. సకలకునలయపాలనా శ శక్తిఁ గాంచి

పృథ్వీ రాజనుపేరఁ జెం శ పెనఁగునాని

సమలగుణగణా సయిక్తు శ నతిప్రశాంత

భావగతి నెంతఁ దమిని గా శ పాడుకొలకు.

అతిఁస్మరమేల ? మారిషా ! నాటకరంగాలంకారము పూర్తియైనచో

నొక్కసారి యివ్వరమ్ము.

వటుడు—(ప్రవేశించి) బావా ! అనుజ్ఞయేమి?

సూత్ర—“చరిత్రాంశకబోధక మగు నెక యపూర్వనాటక ప్రయోగముచే మమ్మానందింపజేయఁడు.” అని విద్యాధురీణులగు నీ సభాస్థారు లాజ్ఞాపించియున్నారు. కావున నట్టి గుణభూయిష్ఠులగు నొక నవీనప్రబంధము నారంభింతము.

వటుడు—చరిత్రాంశకబోధకమా? సరియే. మనసామాజికు లిట్టిదాని నొండు పఠించియున్నారు. దాని పేరుమాత్రము ~~జ్యోతిరాక~~ యున్నది.

సూత్ర—ఓయి మందప్రజ్ఞుడా! సతీసంయుక్త నాటకము కాదా?

వటుడు—అవు నవును. కన్యాకుబ్జనగరాధీశ్వరుం డగు జయచంద్రుని తన య సంయుక్తను పృథ్వీరాజు రాక్షసవిధిని వివాహమాడుట మొదలుగాఁగల కథ. కాని యీ ~~పృథ్వీరాజు~~ ~~జయచంద్రుని~~ వాడు?

సూత్ర—ఈతఁడు హూణశకము పండ్రిండవ శత్రుబ్ధములోని వాఁడు. ~~అందు~~ ~~చక్రవర్తులలో~~ ఢిల్లీని పరిపాలించిన కడపటి చక్రవర్తి యితఁడే.

వటుడు—ఈతఁడు చరిత్రము మొదట నెవ్వరిచే వ్రాయఁబడినది?

సూత్ర—చాందభట్టచు నాతని యాస్థాన మహాకవివరునిచే హిందీ భాషయందు లక్ష శ్లోకముల గ్రంథముగ వ్రాయఁబడినది.

వటుడు—ఆహా! వ్యాసమహర్షి విరచితములగు భారతాదిగ్రంథములను గూడ మించినదే! ఐనను నీ గ్రంథమునకు వ్యాప్తి లేకుండుటకు కారణమేమో?

సూత్ర—మన పుస్తకభాండాగారములు కొందఱు మహమ్మదీయ ప్రభువులచే నాశనము చేయఁబడినప్పు డీగ్రంథముకూడఁ బోయి యుండును; కాని మన యదృష్టముచే నెక ప్రతి మాత్ర

మిప్పటిమనయాంగిలేయ ప్రభుత్వమువారిచేఁ దమ దేశమునకుఁ
 గొనిపోఁబడి వారి పుస్తకభాండాగారములో భద్రముగా నుంపఁ
 బడినది. దానిని బట్టి “ట్రాడ్” ను నాంగిలేయ కవివరునిచే రచి
 యింపఁబడిన రాజస్థానచరిత్రమునం దీమహామహుని చరితము
 ప్రస్తావనమున నక్కడక్కడ వ్రాయఁబడినది. ఆగ్రంథస
 యముచేతను మఱికొన్ని చరిత్రల సహాయమువలనను ధనాభి
 శామనాటకాది గ్రంథకర్తయగు బాలాంత్రపు వేంకటరాయ
 కవిచేతను, చాగంటి శేషయామాత్యునిచేతను దృశ్యప్రబంధ
 ముగా వ్రాయఁబడినది.

నటు—అలాగా ! ఆతఁడు మహాప్రతాపశాలిగా నుండనోపు.

సూత్ర—సందేహమేమి? అశ్వమేధ మహాకర్త వొనరించిన వీరాగ్ర

గ్రంథము.

క. విలువంచుట లే దతనికిఁ

దలదాచుకొనంగ శత్రు శ తతి భీతిలుచున్

విలువంచి పోవునంతకు ;

దలమే పొగడంగఁ దత్పు శ తానోన్నతులన్.

నటు—బాగుగ నున్నది. ఆతని ప్రతాపసూచకమగు నీశారదావనర
 మును బ్రశంసించి మఱిపోవుదము.

సూత్ర—గీ. భాసురంబగు నీశర శ ద్వాసరముల

క్షీతిపు లనోన్మయమును విజ శ గీషు లగుదు

మించి నిజ భాణవహ్ని మం శ డిందుకతనఁ

బృద్ధరాజ ప్రతాపాగ్ని శ పెంపుమీఱు.

[పోవుట]

పైఠోరి ! వీరభావోత్సాహకా ! నృప విజయ పాతక ! విచార !

దుర్విదగ్ధా ! ఏమిరా నీప్రగల్భములు ? “పృథ్వీరాజ ప్రతాపాగ్ని పెంపు
మోటు” నేమి ?

శీ. అస్మదీయ శరాసార శ మడరె చేని
పృథ్వీరాజ ప్రతాప వ శ హ్ని యననేల ?
ఎట్టి వీరప్రతాపాగ్ని శ యేని క్షణిక
మునను కూపజీ చల్లారి శ పోవకున్నె ?

నటు—(ఆలించి) అదిగో ! మా కనిష్ఠ భాస్రకుడు జయచంద్ర భూమిక
తోఁ గుపితుడై యిట్లే వచ్చుచున్నాడు.

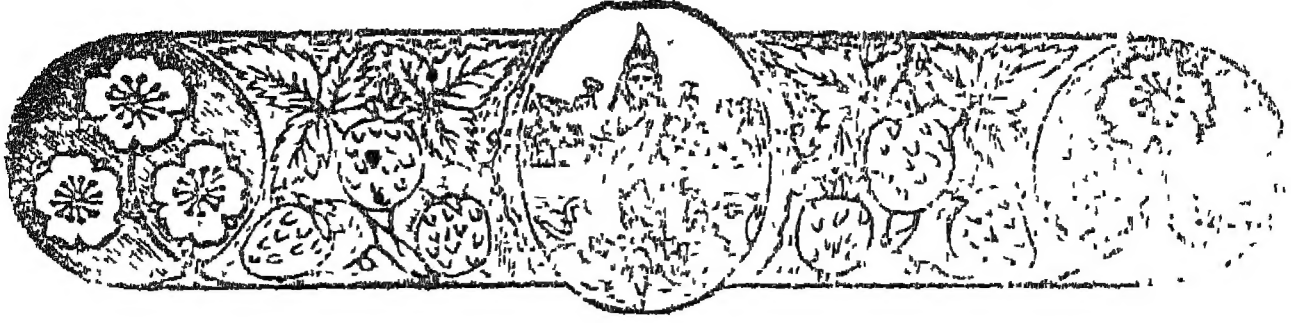
సూత్ర—ఇక నిక్కడ మన మాలసింపరాదు. పోదము పద.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరామచంద్ర.

సతీసంయుక్తం.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమాంకము—జయచంద్రాని సభాభవనము.

[మై చెప్పిన నీతిగఁ జయచంద్రాఁడు ప్రవేశించును.]

పీఠోనీ! - ~~నీకుంకవిత్తరకా!~~ వృథా విజయపాపికా! నాచాటగా!
మర్చిదగ్ధా! ఏమిరా నీ ప్రగల్భములు! “వృద్ధిరాజ ప్రతాపాగ్ని
పెంపుమీఱు” నేమి?

గీ. అస్సదీయశరాసాగ ర మడరె నేని

వృద్ధిరాజప్రతాపన ర హ్ని యనునేల?

ఎట్టివీరి ప్రతాపాగ్ని ర మేని తు. నక

మునను రూపఁజీ చల్లారి ర సోవ కున్న?

మ. కయమొప్పున్ దిశలెల్లమించి జయచంద్ర ర ద్రక్షోఃభవన్నాథుఁడా
లయసంశర్మకకాలమేఘుఁడవనీ ర లన్ వైరివేజభిఖన్

వయిపారన్ నిజతీవ్రహ్మారశరసం ర సాతంబుచే నాన్వఁగా

భయ మొక్కింతయు లేక యొంకశిఖిన్ రబిస్తానమున్ నేయుదే?

మ. నరకీటాధము నొక్కనిన్ దూలున! కరన్దానంగ లేకిట్లు ని

ర్జరనాథుండునొబోలె బట్టువలె నే ర రా! పారమున్ ముట్టఁగాఁ

గరమున్ సంస్తుతిఁ జేసి డస్పితివా? యురకన్మాను వాచాట! యీ
కరవాలంబున నీమనాలుకకు వ ర క్రత్వంబు మాన్పించెనన్.

ఉ. ఆతనిచేత మొన్నటిహ ర యాధ్వర వేళ ననేకదానముల్
ప్రీతియొర్పఁ గొన్న యవి ర వేకులు గానన మీకపోలు నీ
గీతిఁ బ్రశంసపాఠములు ర ప్రేలఁగఁ జీకునఁ జేవ మోపి, శౌ
ర్యాతతకీర్తి శోభితుల ర కార! రుచించునె వైరి సంస్తుత్యుల్?

ఉ. తేజము, పెంపు, సొంపు గల ర ధీనిధి నగుచును, ధాత్రి కెల్ల రా
రాజు నటంచు గర్వపడ ర రామర నీకింక! బృద్ధిరాజు! ని
స్తేజము నిర్యశంబు నిర ర తిక్రమమర్గతు లుచునట్లుగా
నీజయచంద్రుఁ డాజి నిను ర నేచ్చి కులూతముఁ గాంచు మర్మిణీ!

[పైరగో]

హరిహరీ! అమంగళ మహంగళా! ~~మహారాజా!~~

(ఆలింగించి) ఏమిది! ఎవ్వ రాపలుకునది! వైరికులాగత మాయవిశేష
కమంగళమాయెచు గాఁబోలును. ఏమైన నేమి? ఇదియే నానిశ్చయము.
“ఉ. తేజము, పెంపు, సొంపు లీం.” (అను పద్యమునే పురలఁ జదువు
చున్నాఁడు.)

మంత్రీ—(ప్రవేశించి) అమంగళ మహంగళా! మహారాజా! ఇది
యేమి? కోపా వేదంబుల నెట్లు నడుపుతిరి?

జయ—ఏమి? వైరికులాంత మరుమాట నీకమంగళ మాయెఁగా?

మంత్రీ—రాజా శాంతింపుము. ‘ఈజయచంద్రుఁ డాజి నినునేచ్చి
కులూతముఁ గాంచు’ అనుచో నెట్లీలము వినంబడుచుండుటచే
నట్లంటిని.

జయ—(ఆలోచించి) ఇదియును నాకే ఘటిల్లినదా? కానిమ్ము. కా
నున్నది కాకమానదు. విచిటవా? ఆదురాత్ముఁడు పృథ్వీరాజు
హతకుఁడు,

ఉ. బట్టుల బెట్టి యెల్లయెడఁగ బారముముట్టఁగ నాన్మకీర్తనలో
గట్టిగ విన్నిఁ జేసెడిని ; ర త్నతీర్థముఁ డైనయతండు వీరులన్.
బెట్టుచు నేక్రియన్ ధరణి ర నెమ్మది నుండఁగ నేర్చు? వైరి నె
ప్పట్టున నైనఁ గాని తన ర పాదములన్ వడి మట్టకుండఁగన్.

హయమేధంబు నాకన్నఁ గప్పి యవిలంఘ్యుఁడగు గొనసాగించు
కొన్నతాతాతాతమున నీతనికి దిగ్విజయము కలిగినదా? అబ్బ! ఏద్యుటఁ
జూచిన నీతుచ్చుని ప్రశంసయే. నాచెప్పు చిల్లులుపడినవి, మన్నని
నేను కినికి సహించి యూరికుంటు యెల్లు? ఇమనకు ప్రతీకాన
చూచి వినిగాని నామూదోళన మడంగును.

మంత్రి—రాజాత్తమా! అయ్యది త్నతీర్థధర్మమే. కాలాచుసరణా
ణంబుగ నైరతిక్షణంబుసేయు గొప్పనుగాని యాత్రపడినకార్య
మగునా? ఉపాయాన్వేషణంబున నారాజుమన మడంచుట
కర్తవ్యము. భావలంబులంబు నెల్లప్పుడు ప్రజా నాశనంబునకు
మూలంబు.

నీ. త్నతీర్థముఁ డైనవానికి ర శత్రు నిర్ణా
తంబుల బ్రాక్షింంగఁ జూచుట ర సొసఁగ చెందు ;
గాని, తాదాసమునఁ జేయఁ ర గాగు పనుల
నిగద తలకెక్కుఁ బగతు గా ర నగద మొద.

తనకు శత్రుజయేచ్ఛ కలిగెనేని,

నీ. బహుగుగాన మిగుల ర బెడిద . . . జూపక
పగగుదుండి ; యేలు ర ఎరు గోయు
చందమునను వాజు ర శత్రుల నొత్తఁగ
వలయుఁ గ్రమముగాఁగ ర మొప్పుకోడ.

అయ—అమాత్యశేఖరా! నీవు వచ్చిచిది రాజసీత్రికమమే యగును,
కాని యాగర్వాంధుని పృథ్వీరాజహతకుని గర్వనిక్షేపంబు
సేయునందాఁక న్నామనం బుత్తలపడుచున్నయది.

చీ. — మనమున్నది మంజునాథుని కొక డక్కట! యశ్వమేధముకొ
దేజమెలర్పఁ జేయునామె? న నేయి ప్రతిక్రియ లేదె దీనికి?

మంత్రీ—(ఆలోచించి) లేకేమి?

చీ. సమస్తభూమిపతు న లొప్పున దెత్తురు కాంచనము నీ
భూజను లెల్ల మెచ్చి యప న పురిన! చేయుము రాజసూయముకొ.
జయ—మంత్రీపుంగవా! చక్కగా నాలోచించి చెప్పితిని. కొని
రాజు లందఱును గానుకలను చెచ్చి యిచ్చిననే గాని యార్థా
సూయము నెఱవేఱరు గదా? అట్టివిషయమున వైరులు మన
కుఁ గానుక లంపుదురా?

మంత్రీ—పృథ్వీరాజును, ఆతని బానమఱదియుఁ జత్తురుమహారాజును
నగు నమరిసింహుఁడును డక్క తక్కినవారందఱు క్కానుక
లర్పింతు రనియే నానమ్మకము.

జయ—వారికడనే గదా మనయాశయము లన్నియు భగ్నము లగుచు
న్నవి. వారిమూలముననే గదా నాగూరుసంజలి డెబ్బదివేల
బంగారునాణెములు గల నిక్షేపము మనకు దిక్కినది కాదు.
దానివలననే యాపృథ్వీరాజహతకుం డంతటిదానకన్యాడని పేరు
పొందినాడు. ఏమున్నది? కాకులను గొట్టి గొద్దలకు వేయుట
దాన మనగా! ఆహాహా! కాకులవంటి యాలోకులు పొగడు
టకును నాతఁ డాహా యనుటకును సరిపోయినది. ఏమైన నేమి?
మన కానీచులు ప్రక్కలోని బల్లెములు.

సీ. యవనదేశాధీశు న నాప్తత లేకుండ

గాకుండ నమ్మిలై న ప్రబలినారు

నాకు మిత్రుండును న నాకుడిభుజ మగు

గుజరాతిరాజును న గూల్చినారు.

చేగొన నెంచిన న నిజే పములు చూచు

శైలియక నచ్చి యె ర త్తి చినాను

అశ్వమేధహయంబు న నడ్డంబుల పై పై

పట్టిన నను మోస న పెట్టినాను

ఎన్నివిధములఁ జూచిన న సచ్చపాద

ములను వెఱంగందఁజేసెడి న వలను గలుగు

మెఱుంగఁబడ దయ్యె నే నెట్లు నీయమొఘ

కార్య మొనరించి పగనీగఁ న గలుగువాడ.

[పైలో]

క. బొమ్మలవలె నాడించెద

నిమ్మనుజాధములు లెక్క- న యే రణగూని ?

బిమ్మట నొడక నిలబడి

య మ్మరివోయుచు నెన్ను న నరిసినయంత ?

అయ—(అలించి) బొమ్మలవలెనా? (అని వచ్చి) బొమ్మలవలెనా? ఈదురాత్ముల నిరువురును రాజసూయసభామంటపద్వారాగమన బొమ్మలుగాఁ జేయించి యుంచెద. అంగువలన ముదిగుంధ నమే కలుగును. (మంత్రీగణకఁ దొంగి) ఇంతింతవఱగా నెన్ను రై యుండును? నామిత్రులఁ బూలునను రొధ్యుడను నెన్ను గద !

[అప్పుడు పూటన పురహరులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పుర—మిత్రమా ! నాకుమాత్ర నామృతములు లెక్కయనుకొంటివా? మన మెఱుంగకుండ నశ్వమేధము నెఱవేర్చుకొన్నంత మాత్రము లాభ మేమి?

ఉ. ముప్పదిసంగరంబుల న న మోఘబలంబున వానినై న్యమన

దిప్పలఁ బెట్టి పట్టి యొక న తెన్నునఁ జెట్టినయట్టిదిట్ట న

తెప్పలగెప్పి దొంగవలె ర నేడు హయాధ్వరము బొనర్పగా

గొప్పయె ? తమ్ముజాబలము ర కొ) వ్యధగించెద నం చెటుంగఁజే?

పూట—రెండవపురహరుడవేకదా !

పుర—(హేళనముతో) మిత్రమా ! ఆతఁ డశ్వమేధ మొనర్చినాఁ
డట !

పూట—మీకు తెలియకుండగను. (కొంచెమునడచి) మిత్రాన్ని సహా
మురమ్మ. (అట్లుచేయుదురు.)

జయ—(సంగోషముతో వేచి) మిత్రరత్నములారా ! రెండు ఈశ్వర
ముల నలంకరింపుడు.

పూట }
పుర } (అట్లు చేయుచున్నారు.)

జయ—ఏమి మీరు మాట్లాడుచున్నది ?

పూట—మహామన్నది ? ఉత్తరకుమారహస్తము ముచ్చటించుకొను
చుంటిమి.

పుర—పెట్టెలో అశ్వమేధ మొనరించి విగుల గర్వించియున్న యామా
దో, తన కేకేని ప్రతిక్రియ చేయవలయునని యాలోచింప
నచ్చుటెని.

పూట—అతనికడ సమరముకంటె వేత్ర యుపాయ మేమున్నది ?

జయ—అంతకని యక్కడలేదు. వాని గర్వనిర్వాసనోపాయంబు వేత్ర
యాలోచించి యుంటిమి.

పూట—మఱి యేమి తలపెట్టితిర ?

మంత్రీ—సకలరాజవశీకరణమంతోషధం బగురాజసూయంబును గల
పెట్టితిమి.

పుర—అట్లయిన నాముక్కదులు వచ్చెదరా ?

జయ—రాకుండుటయే మేలు ! ఆముక్కుడుల నిరుచ్రరను ప్రతిమంగా
జేసి రాజసూయసభామంటపద్వారమున నుంచెదము.

పూట—అటులైన మంచిపథాభవమే జరుగును.

పుర—అవును. బాగుగనే యున్నది. గోరిగి బోవుదానికి గోడవై
యెందులకు ?

మంత్రీ—(ఆలోచించి) రాజచంద్రా ! నా కింకొకసంగతి గోచర మగు
చున్నది. భూమిగల సమస్తరాజులును విచ్చేయుట కదియై
మూలముగా నుండును. చానినలన సీ రాజసూయమును పరి
సమాప్తము నొందును.

జయ—అదియేది ?

మంత్రీ—సంయుక్తాస్వమౌరవరము. చానిని తపస్వరహితమైనసంయుగ
నిష్ఠునిచి రాజసూయాశ్వసమునగ దిదికూడ వ్రాసి పంప
వలయును.

పూట—బాగుగ యోచించినారు. ఈసారి సకల దేశ గాఢులును తప్పక
విచ్చేయుదురు.

జయ—ఆకురాత్మల నిరుచ్రరనుచూత్రము మనము నిలువనలగును.

పూట—కాని దీప్తిమలనలన ముదియవలసిన మీ కలుగును.

పుర—కలుగవలసినదే ?

జయ—బాగుగ నున్నది. రాజసూయసభామంటపమునుగూర్చియు,
చానికి వలయుసామగ్రిగూర్చియు, మనము తగునన్నాహములు
కావింపవలసి యున్నది. రంప పోదము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—ఉద్యానపసపము.

[విషాదముతో సాయుక్త ప్రియేకించుచున్నది.]

ప్రియేక ! నామనోవ్యధక మేర యెన్నఁజైన గలుగునా ? నాజన్మ
మోమన్మథశిఖిచే దహించునబడవలసినదియా ? నావలపులఁజేడగ
ప్రియైరాజభూపాలు నింకొక్కసారి కన్నులారఁ జూడఁగిరిగదా
నాకన్నులు సార్లకముమొగును.

గీ. కట్ట ! యారాజచంద్ర ! నేఁక గాంచనేల ?

కాంచినంతనె మదనుఁక డి ట్లెంచనేల ?

ఎంచనేమాయె నాతండ్రి ! క్రించుదసమ

సూని హృదయేశువైఁ బగఁక బూననేల ?

క. తురగవల ఎడిపింపఁగ విభుఁ

డరుదెంచిననాటి మోహనాకృతి హృదయం

బురుహమున నాటి తఱుంగని

విరాళి గల్గించు నెద్ది ! వెరవిడి గడువన్.

చ. జనకుఁడు రాజసూయమును సమ్మతి జేయునుగాక ; మన్మథో
ధన మగుశృద్ధిరాజవసుఁక ధావరు రమ్మని వర్తనూనమున్
బనుపడుగాక ; యూరక నెక పం బిడి నానిఁ బరాభవింపఁగా
మునికొని, బొమ్మఁజేసి సభ క ముంగలఁ బెట్టఁగనేల యక్కటా !

క. అగణితవిక్రముఁ డగునా

జగతీధవు నెఱిగి యెఱిగి క చలము వహింపన్

దగునే తండ్రి ! నీ కిది

యగునె జయింపంగ విక్ర మాధ్యుని విభునన్ ?

వార్యభాముని విభునిగాఁ గోరితి నన్న సుఖ మెక్కడిది ?

గీ. సకలగుణపూర్ణు నారాజ శ చంపరీ నాత్మ
వలచునాకుఁ గృత్యించుటె శ ఫలము గాక
యతనిమాటన్న గిట్టని శ యట్టివాని
పుత్రినై యున్ననా కింక శ ముదము గలదె ?

క. యాగమునో ముగియక దు

గోగంబగు మత్స్వయంవ శ గోత్సవ మేలా
సాగింపనెంచె జనకుఁ;

జేగతి యింక నాకు? దైన శ మోటు చేయునొక్క ?

హా! తండ్రి! నీకు కూతు రేమైన నేమి? స్వార్థపరుండవై యీస్వయం
వరమివంబున నెల్లరాజుల రావించి కానుక లాది రాజసూయాధ్వరంబు
నిర్విఘ్నంబుగఁ బరిసమ్మాప్తి నొందించి దానివలనఁ గలుగుకీర్తి నాసించి
తనయమీఁది ప్రేమాను బంధమును, దానిసౌఖ్యా సౌఖ్యములను
గూడఁ దలంపవైతివి గదా! హా! జనకా! నిన్ను నే నేమనుదాసను?
నాకిష్టములేని యీస్వయంవర మేల ప్రకటింపఁ బూనినవి? నాహృద
యేశ్వరుండు రానినాఁడు నాకు రజ్జువిసాగ్నులలో నేదియోశరణ్య
బగుఁగాని యీపాడువినోదములు నాకేల? హా! హృదయేశ్వరా!
నాదుస్థితి నీకు నే నెట్లు విన్నవింపఁగలను?

గీ. నీదుశుభమూర్తిఁ గాంచిన † దాదిగాఁగ

జగము మఱిపొంది తత్సంగ శ సౌఖ్యగరిమ

సర్వదా మానసికపూజ శ సలుపు చుంటి

కరుణఁజూడుము నన్ను సా శ తాత్కరించి.

అకటా! నే నిప్పు డేమిచేయుదును? స్వయంవరమా సమీపించు
చున్నది. ఆస్వయంవరమునకు నాహృదయేశ్వరుండు రాఁడనుట నిశ్చయము.
(యోచించి) హృదయనాథునకు సంజేశ మంపుచునా? ఏమి యీ వెట్టి!

సీ. పగవానితనయనై శ పనిఁబూని యేమని,

సందేశ మంపుదు ? శ సార్వభౌముఁ
దేమని యెంచునో? యెల్లిన మాడునో?

యిదియేమియనియీస శ డించునేమి?

అదియైన నే నెట్లు శ బ్రతుకుదు? నటుగాక,

యింకగత్యంతర శ మేమి గలదు

ఎట్లును పనుపుట శ యే లెస్సకార్యంబు ;

సుగుణఁ డాతఁడు కృపఁ శ జూడకున్నె ?

చూచి యేమిచేయు శ సుభటవర్గంబుతోఁ

దరలి వచ్చి నన్ను శ దయదలిర్ప

దుఃఖసాగరమునఁ శ ద్రుంగకుండఁగ నెట్లు

నుగ్రహించి తాఁ బ శ రిగ్రహించు ?

ఇప్పట్టున సందేశహరునిగా నెవ్వనిఁ బొప్పునును? ఇంతవఱకు నెంతో
గుట్టుగనున్న నాహృదయస్థితి యీసారి నాచెలికత్తియ యగుమణిమంజు
రికిఁ దెలుపక తప్పదు. ఆసంసహాయము లేకున్న నేనీఘనకార్యము
మొంటరిగా నిర్వర్తింపఁగలనా? నే నేమని యామెతోఁ దెలుపుదును?
(అని ఆలోచించుచున్నది.)

[మణిమంజరి ప్రవేశించుచున్నది.]

మణి—ఎక్కడను న న్నెంటరిగ వీడియుండని నాచెలి సంయుక్త నేఁ
డెక్కడను గాన్పింపదేమి చెపుమా ! దేహపరిశ్రమాగారముం
జూచితి. అందైన నేను లేకుండఁ బ్రవేశించునది కాదు. తోని
సాధంబులును , వివిధవిహారస్థలంబులును గాంచితి. ఏండ్లను
గానరాదు. ఈయె యేమోగాని స్వయంవరమన్న మాట విన్న
దిమొదిలు సంతోషముతో నుండుటకుమాటు పెన్నిధిఁగోలు
పోయిన చందమున తోఁచునగితి తిరుగుచున్నది. అదియాదిగా

జెలులతో సరిగా మాటాడదు. పిలువఁబిలువఁ బదిమాటల
కొకసారి యుత్తర మిచ్చుచుండును. మునుపటివలె వ్యాయామ
రంగమునకుఁగాని, కేసరోవరములకుఁగాని, వినోదవిహారము
లకుఁగాని యంతగాఁ జొరవమెయి రాక యున్నది. విధివిరామ
ములేక విద్యాప్రసంగమున నుండు సీమహితానతాసము అసడ్డ
చేయుచుఁ దత్ప్రసంగమన్నఁ గంటగించు కొనుచున్నది. ఈమె
యంతటిమార్పు నెందుటకుఁ గారణమేమై యుండునని నేను
పలుమాఱు యోచించు చుంటిని. కాని నా కంతగా తృప్తికిర
మగు హేతు వేమియును కాన్పింపలేదు. కాని జనకునకు పగతుఁ
డైన ఢిల్లీనరనాథుని ప్రసంగము వచ్చిసప్పుడు మాత్రము నీని
విననియట్లు నటించుచు లేనికోపముం దెచ్చుకొని “నాయన
గారు కోపగింతురు. ఈప్రసంగమేల” అని చెలులను జగజెన
మాటతోఁ గసరుపట్టిన నామాముఖనయన నచనాదిభాసచ్యోక్తి
గతులవలన “సీమె యాతని వలచియున్నదా?” అనుసంతకయ
మప్పుడప్పుడు పొందుచున్న దానను. నేనే తప్పునెలచుచు చుగ
తినో? ఏమో నెఱుంగఁజూచు? ఆచు బహుగంధగురాలు.
సముద్రములోఁజైన నెఱుంగవచ్చును గాని యాంబువయము
నెఱుంగుట యసాధ్యము. ఇంతకును సీమె గుప్పు పుక్కడ
నున్నదో తెలియక నాచిత్తము తత్తరి గనుచున్నది. నన్ను నీడి
చాలతడవైచది. (రెండడుగులు నడచిపోగా) (స్వకోపముతో)
ఇదిగో! నాచెలి సంయుక్త! ఈవితర్కికగుండుచుండి యున్నది.
(సవిత్కరముగా). ఈమె గోమదేహం ఆలోచించు చున్నట్లున్నది.
సమీపించి కనుగొందానుగాక. (సమీపించి) ఛో! పొలుస్తా
నీడి యిటకు నెంటరిగా వచ్చితి నేను?

సమయ—(మొగ్గ పోతిచూచి) సఖి! మనముజరియో? మనముయు

లేదు. నేటి యుదయమునుండియు నాహ్వాదయము కలతవా
నిన ట్లుండి యటకు వచ్చిన కొంత శానిచించునేమో యని
యట్లు కావించితిని.

మణి—చెలులను వీడి యేమివినోద చునుభవింప వచ్చితివి ?

సంయు—వినోదము కాదు. విచారము ననుము.

మణి—అదియేమి ? నేడో రేపో నీతండి ? మహావైభవముతో

స్వయంవరోత్సవము సేయ నెంచియుండి విచార మేల ?

సంయు—అదియే విచారము.

మణి—అది యెట్టిది ?

సంయు—సర్వసమ్మతము కాకపోవుటచేత.

మణి—కాకపోవు టెట్లు ? ఎవ్వరి కిష్టములేదు ? ఈస్వయంవరమన
నిష్టములేనివారు కొందఱున్నారా ? సర్వజనోత్సవకర మైనది
గదా ?

సంయు—ఎవ్వరికో యన నేల ? నాకే.

మణి—ఇది మఱియు వింతగ నున్నదే. నీ కిష్టముగాకుండుట కేమికార
ణము ? చెప్పవా ?

సంయు—చెప్పిన నిప్పుడు తీర్చువా రెవ్వరు ? (విచారముతో)

చ. ఒడలు కృశించి దుఃఖముల ర నెందుటయే ఫల మనానటంచు నో
పడతి ! స్వయంవరం బనెడు ర పల్కున కర్థము నే గ్రహించితి

(అని కన్నుల నీళ్ళు నించుచున్నది.)

మణి—విడువకు మమ్మ ! యశ్రువుల ర పిశ్రుతమంగళకార్యసంగతి
దొడిబడియున్న చిత్తమునతోయ్యలి ! నమ్మదినందజేయుమా !

ఉ. ఇంతిరొ ! యంత బేలుదన ర మేటికె ? నేను పరాయినట్టె, నా
చెంతను డాప నేల ? పగ ర జెడక చెప్పుము కార్యఫక్కినా

నాతయు సంశయముపడక ; పాణములైన నెసంగి నీర్లు నీ
స్వాతములోనికోర్కె ; యక శతము ! చెలికారము రిత్తపుష్ప నే ?

సఖి ! చెప్పవా ?

సాయు—సఖి ! ఏమి చెప్పుదును ?

చ. చెలిమిని నీవు నన్నడుగె ? చెప్పుక యుండఁగదా ; తప్పినదో
గల్గితలు వృద్ధికొందుటయె ? కొని పులి బొకఁడుగతఁడే ? న
చేలులకుఁ దల్లిదండ్రులకుఁ శత్రుత్వము పొక్కఁగఁ జేయు మిథ్య లో
కులచెవి కెక్క నేమిటికి ? శత్రుత్వము పాణము పో, ముగిసిపో
మణి—(తనలో) బౌరా ! ఈ సమాచారముచేతలగునను గాని సాధ్యము
తప్పివచ్చినప్పుడు పాణములనైన విడుచునాతనికి ముగిసాపాదు
రాలు. ఎటులైన సీమ బంధిష్టనాథి ! దోషమునకున్న పెక్కు
కడగండ్లకు లోనుగాఁచునెచ్చును. శ్రీనివాసకొనియెదగదాక
(ప్రకాశముగా) చెలి ! ఇది యేమిమాటలు ? సీయశీష్టము
చెలుపుము. పాణసమాసము నావలన గావలసి నహాయ
ముం గొనుము. నాపాణములనైన నెసంగి నీకోరికం దీర్చు
దను. నీపాణముగాఁ జూచుకొనుచున్న నాయెడల రహస్యము
దాపఁదగునా ?

సాయు—మణిమంజరీ ! చెప్పుటకును చెప్పకుండుటకును నాకు ధైర్యము

చాలకున్నది.

చ. తెలియఁదలంతువేని, సఖి శ దీనత మాన్పఁగ నెంతువేని, యి
మ్ములఁ బొదరింటిలోన్ఁ చెలి శ పుట్టముగొనెన నున్నచిత్రము
గలికి ! రహస్యవృత్తి నిటు శ గైకొనిరమ్ము ; సమస్తసంగతుల్
తెలియును, పిమ్మట వలయు శ తెన్నునఁ జేయుదుగాని సర్వము

మణి—(లేచి వెళ్లి చిత్రము తెచ్చి గొనెనందీసి భయమునభిసముంచుచు)

చ. జనకుఁడు విన్న హానియగు ర చానరొ! శత్రునిచిత్రరూప మే
యనువున వచ్చె ? నేరయిన ర నారసినన్ సభ కెక్కు; నంతనే
చనదు; నృపాలుఁ డీకొలది ర సంగతి కొండగఁ జేసి మమ్ములన్
జెనకు; నిదేమి యెవ్వ రిటు ర చేర్చిరి గిట్టనివారు? కోమిల!

సంయు—

ఉ. చెప్పితఁగానె ముందుగనె ర చెల్వరొ? చెప్పినయంతలోనె మిగ్గా
కొప్పనిదాన నాదు నని ర యున్, దలిదండ్రిలఁబూర్ణహామిచే
నెప్పమి గాంచగల్గు ననియున్; ర దగునే యిటు చెల్లికత్తెవై
గుప్పన నామదిం గలుగు ర గుట్టు నెఱింగి పరాభవింపఁగన్?

ఓసి! ఓసి! మణిమంజరి! నీవు తొల్ల నేమంటివో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని
మఱి మాటాడుము. ఏటి కీవెడఁగుభయము?

మణి—(తనలో) దీనివలన పృథ్వీరాజు నీమె వలచినట్టులు స్థిరపడినట్టి
సరియె. నాయోపినసహాయ మిష్టట్టున నీమెకు చేయక తప్పన
(ప్రకాశముగ) నీ కిందేమికలదు? నామాట విని యిది ప్రకా
శముగాకుండ నణఁచి వేయుము.

సంయు—(కోపముతో)

క. మాటలు కోటలు దాటును

పాటవమా సున్న, వేతె ర పనిచెప్పుచు నా

కోటమిఁ గల్పించెదవే

బోటిరొ! యికఁ జాలుఁ దడవఁ ర బోకుము దీనిన్.

(అని చిత్రపటము లాగుచున్నది.)

మణి—(గట్టిగ పట్టుకొని) చెలీ! కోపింపకుము. నీ పృథ్వీరాజును
వలచియుంటివని దీనివలననే గ్రహించియుంటిని. ఇది అతిసాహ
సము సుమా! ఈతఁడు (అర్థోక్తి ముంచె)

సంయు—నీ. పాణి ఘోసఁగెదనగుచును నీ బాతమాడి
యగడుపఱుపంగఁ జూచె దే నీ ముదా నిన్ను?
నీమసాయముఁ జూప మా నీ నైవస్యగాక
చిత్రగతుఁగూర్చి మాకాదం నీ నెల్ల దింక.

మణి—నేనేమియు ననుట లేదే? ఈశుండు నీమనోహరుఁ డైనయెడల
నట్టియమసంధానమునకు నేర దోష్టమగు నగునా? నీహృదయ
మాతనియం దెంతదృఢముగా చిక్కుకొని యున్నదో తెలిసికొ
నుటకై యిట్లుంటిని గాని వేయి కాదు. నీయభిరుచిమే నామన
మాతము. ఇందునుగురించి నీ వాపరాశయును జింత నొంద నాకు
ము. పాణిసఖులమైన మాకడగా యిట్టి రహస్యములు దా
చుట? కానిమ్ము చెలీ! నీ కీచిత్రహాస మాట్లా లభించినది ?

సంయు—హయ మేధయునకు ముందు మాతెఱచిగారి వీ బట్టల నీనెత్తు
గమును విడిపించుకొన నాబసన్మోహము విచ్చిలు వీచు ?

మణి—అస్స సస్సను.

సంయు—చిట్టమ మనయుద్యానని భారతి గాథి నునును నీ గుంబుర్ల
నేగుచున్న యాంసుదరిముార్తి నా నీతి.

మణి—చే నాసౌధముక్రింద పూలు పెట్టకు నీల్లి నీయును “నీల్లి గాని”
అనుమాట వినబడగా నే సౌధమిలమునకు పచ్చిపూలు పెట్టించి
మున్నది. నేను వచ్చినక నీ నెన్యదృష్టికిలదానినె లో నిలిపివే
సగము చేయుచుండ నేను దేవముఁడమలెడవలు నీమనోహ
రుని సౌధగారమునుగూర్చి ముచ్చటించితిని. జ్ఞప్తివేదా ?

సంయు—చెలీ! అంతటినుండి,

ఉ. చూచినయంత నామసముఁ నీ తొచ్చినసుంధరముార్తి క్రొవ్వుగదె
లేచి యెటుగునో యనుచు నీ లీలఁ గనుంగన మాసి హృదయ
జూచుచుఁ గ్రొవ్వురెక బయలఁ నీచూచుచు నిక్కపురూపు; సగలనా
దోచినసిన్ను గాంచి త్రిప నీ దోచినఁ దద్గఁ గప్పిపుచ్చితి.

అట్టి మోహనాకారంబు భావించి యేకతంబ లిఖించి యప్పుడ
క్షీవి నోద మనుభవించుటకై రహస్యముగా దాచి యుంచితని.

ఉ. నీరజగంధి! యేమియని నీ నీకు నచితు, తనీయమోహనా
కారము నామచిత్తఫల నీ కంబున నాటిననాటగోలె, న
మ్మారుడు, కైరవాపుడును నీ మాధవుడున్ బచనుండు, శారి
వారముఁ జేరి వేరమునఁ నీ బ్రత్యహమున్ ననుఁ బెట్టుపాట్లుల
క. హృదయమువెలిగా నెరులకు

విడితముసేయంగఁ గార్య నీ విధియెట్లానో

యిదయేల? యనుచు నోరిచి

మరి చిక్కంబట్టితిని ను నీ మా! యిందాఁకన్.

అయ్యది ప్రాణసమానవౌట నీకుం జెప్పక తప్పనిదయ్యె.

మణి—సఖి! చింతింపకుము.

సంయు—నాతండ్రి చేయుకార్యముల కేను చింతింపకుండు పెట్టు?

సీ. అతనిమాటన్న దు నీ రాగ్రహంబున మండి,

పడుతండ్రి కిది తెల్పు నీ వార లెవరు?

తెలిపి యాతనితోడఁ నీ జెలమిచేయఁగఁ దండ్రి,

భావంబు మఱలించు నీ వార లెవరు?

మఱలించి నామనో నీ హరునకుఁ దండ్రికిఁ

బరమమైతిని గూర్చు నీ వార లెవరు?

కూర్చి నాకుఁబ్రియంబుఁ నీ గూర్ప నాధునిదెచ్చి,

పరిణయంబును సేయు నీ వార లెవరు?

పటి యడియాస లివి? సిగ్గు నీ చేటు గాక

చాలు మఱిమంజరీ! వెట్టి నీ యేల నీకు

ప్రబలవిరహగ్నిఁ బడి చావ నీ వ్రాసియున్న

నలినభవుచేతి కడ్డంబు నీ గలుగునటవె?

హాసమాంకము.

మణి—అందునకు ప్రతిక్రియ మనము చేయఁగలము.

సంయు—ఎట్లు?

మణి—శ్రీకృష్ణునకు రుక్మిణి యెట్లో అట్లు.

సంయు—అంతటియదృష్ట మీజన్మమునకా?

మణి—మహారాజతనయపు నీకేమి? అట్లు చింతింపకుము.

సంయు—సందేశమున కెవ్వరు తగినవారు? అచ్చటికి పోవుట యెట్లు?

మనోహరుం డెప్పుడు విచ్చేయును? ఇవి యన్నియు వట్టియడి

యాసలు.

మణి—

మ. సకియా! సందియ మందనేల? విభునిన్ శ సందేశమున్ బంపి త

ప్పక తోడ్చెచ్చెద దీని కింతపరితా శ పం బాదఁగాఁబోకు గే

పకడన్ దేశికదేవశర్మకిది గు శ త్తప్రక్రియన్ దెల్పి మా

మకప్రజ్ఞావశుఁ జేసి యాతనినె యీ శ మార్గమునన్ బాపెదన్.

సంయు—గీ. సంద్రమునఁ గొట్టుకొనిపోవు శ జనమునకును

దారుశకలంబు దొరకిన శ తీరుగాఁగ

నమితచింతాప్రవాహవే శ గమునఁ బడిన

నాకు బాసటయైచి పు శ ణ్యమునఁబడి.

మణి—సేవాధర్మముగదా! ఇంతగా పొగడనేల? అనంతఁ బోయియు

బాలోచింతము పడ. ఈచిత్రీభావమునుమాత్రము గొంటిలీల

భద్రముగఁ గాపాడుము. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయఁగము—ఉద్యానవనము.

[పృథ్వీరాజును, చాందభట్టును ప్రవేశించుచున్నారు]

చాంద—మహీమండలాఖండల! ఏలినవారివిజయచారిత్రము “పృథ్వీ

రాజవిజయము” అనుపేర నాచే నప్పటికప్పుడు విరచింపఁబడు

చుండెనుగదా ! అందలిధిల్లీ విజయంబును, కలంజరుసంగ్రామ
బును, నాగూర్కునిక్షేపహరణంబును, గుజరాతి గిరినంజను
బును, ఆఫ్ఘనువిదారణంబును, లాహోరుసంగరంబును మొద
లుగాఁ గలఘట్టాబుల దేవర చిత్తగించి యున్నారు. మొన్నటి
యశ్వమేధయాగార్థమై కన్యాకుబ్జయునఁ గైకొన్నవిజయము
గూర్చి వివరముగ వ్రాసి పరిసమాప్తి నొడిచిపెట్టి. అది
తాము కొంతవఱకు మాత్రమే వినియున్నారు. తరువాత
వృత్తాంతమును చదువుటకు సెల నొసంగెదరా ?

పృథ్వి—కవిశిఖామణి ! అట్లు చేయుము.

చాంద—(చదువుట నభిచూచి) సార్వభౌమా ! ఆలకింపుచు.
మ. హయమేధాధ్వర ఘోషి కైకొనిన కన్యాకుబ్జ పీఠాగ్రపుక
జయచంక్రం గెరలించి ధర్మచూఁగొనన్ శ సన్నద్ధుడై యేగుచో
హయ హేషల్, గజస్మృశ్మతుల్, సుధిటపిగేరాలాపముల్, వృథ్విరా
జ్జయభేరిరసముల్ పగిల్చి సరిరా శ జలక్రొత్తిగగధ్రంబులక.

పృథ్వి—భట్టుగారు! ఇది మి-హయ పాతకచం ముచేగాని నిజముగఁ
జూచివ్రాసినవేనా ?

చాంద—రాజదేహివ్రా! ఇది శత్రుత్వాక్తి లేదు. అభయముగా
గిత్తుటకు యథేచ్ఛావిహరణంబున కభ్యంతరము కలుగింపనిట్టి
కట్టపి చేయఁబడి యుం బడిన దెల్లవిషయం. అందుచు చిక్కఁ
గాఁ జూచియే వ్రాసెను.

పృథ్వి—(తనలో) ఇది తెల్లవిషయంబులకు శత్రుత్వము వ్రాసితిని
నరుచున్నాఁడు. నామానోహరిశి యగునాఁగి న్మోహనాగిం
గూర్చి యేమైన వ్రాసియుండునా ? (ప్రకాశముగా) విద్యచ్ఛి
రోమణీ ! అదిసంబంధం గన్యాకుబ్జపరిసరోద్యానంబునఁడ బలం
బులతోఁ బురప్రవేశంబు చేయునట్టిభాగముం జనువ్రాడు!

స్వేషణమునందలి సామర్థ్యము !

జీ. ఆ లలనాశిరోమణి న శ వాఙ్ముజలోచన హాలుచూపులం
జీలిచి వాహ్మదబ్జమ్మనఁ శ జేరి నివాసము చేయుచుండియున్
గాల్గుచు నెల్లవేళలను శ గన్నులఁ గట్టినయట్టు లుండు ; నా
పోలికమాయయో ? మరుని శ భావకమో ? తెలియంగలేనదన్

ఆ రవణోమణిని వజ్రలం గాంచ భక్తియు నాకు కలుగలేదు.

ప్రీ. కలుగునా యెప్పుడైనఁ శ గలకంఠపలుకులు

వీనులవిందుగా శ వినఁగ నాకు ?

కలుగునా యెప్పుడైనఁ శ గతినపీనస్తనిఁ,

శాగిలిం చెడిభాగ్య శ గణిమనాకు ?

కలుగునా యెప్పుడైనఁ శ నలవల్లవాధర,

యధరామృతంబును శ నాన నాకు ?

కలుగునా యెప్పుడైనఁ శ ఘనసారగంధితోఁ,

గలయికల్ గాంచెడి శ ఘనత నాకు ?

కలుగునా యెప్పుడైనను శ గాని నాకు

సౌధతలములఁ, శేళికా శ సరసులందు,

నుపవనంబులఁ, జంద్రకాం శ తోపలములఁ

జెలువతోఁ గూడి విహరించు శ చెలున మరయ ?

చాంద—మహిపాలచూడామణి ! త్రిలోకసుందరుండవగు నీకొఱకే
విధిచే నాసుందరీమణి సృజియింపఁబడె నని తలంచెదను. ఆ
సౌందర్యలక్ష్మీ పుట్టుకచే రత్నాకరముఁ బోలి పొంగుచున్నవాఁ
డెవ్వఁడో ?

పృథ్వీ—ఆజగన్మోహనాంగి నాకు గర్భశత్రుండగు జయచంద్రుని
నోముపంట యని తెలిసినది. వృథాభిమాని యగునతండు
నన్నునిగాఁ జేసికొన నంగీకరింపఁడుగదా !

చాంద—అట్లులైన క్షత్రియోచితంబగు రాక్షసవివాహంబునం చేకొన
వలయుఁగాఁబోలు ?

పృథ్వీ—ఆమెయభీష్టమెఱుంగక యల్లొనరించుట రాక్షస కృత్యము
గదా !

చాంద—దేవా ! అప్పటి యామెచూపులు రాగయక్తంబులై వలపుఁ
దెలుపుచుండుటయేగాక కొన్ని సాత్వికభావంబులును చూ
పట్టినవి.

పృథ్వీ—(స్మృతి నభినయించి) ఔ నను.

గీ. ఓరచ్ఛూపులచేఁ జూచు న చున్ననైన

చెలువచూపు నాచూపుతోఁ గ జెలిమి చేసె

గాలిచే ముఱిగురు లొకిగిత న కదలు చున్న

నువిద నెమ్మోము చెనురించు న చుండెనుజమఱు.

అయిన సంతమాత్రమున సంతృప్తి సందలేకున్నాను.

చాంద—దేవర సకల్పసిద్ధులు. తమతలం పశ్యధా కాఁగూడదు.

పృథ్వీ—ఆమెను నేనెట్లు చేకొనఁగలను ?

చాంద—దేవరకుం బరిపూర్ణాచగ్రహ ముండ నేని శత్రుపుత్రునియని.
చేకొనకుండు టెట్లు ?

పృథ్వీ—ఆమెహృదయము నా కెవ్వరెఱింగింతురు ?

చాంద—ఆలతాంగికి బ్రాణసమానులగు చలికి ప్రియను, నారి కాంత.
రంగికులు నుండకపోరు.

[దేవశర్మ ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—

మ. వలచినసుందరాంగుని వి న వాహముసేయుట కెంత దల్లిదగ

దు లనుమరింతు రన్నను స న రోజముఖుల్ పొరుపంగలేరు ; కే.

నలము విరాకరించుతటి శ పాపము ! వాగు కేసిదిక్కు ? క

స్వలకు స్వయంవరం బనెవ శరమచు స్వేచ్ఛ హుళక్కి చూడగన్.
ఇప్పట్టున నానెత్తిపముచరబడిన కార్యభారము నేనెట్లు నిర్వర్తింపగల
నోగదా ! పృష్ఠరాజసార్వభౌముగడీ యువ్యానవనంబున నున్నట్లువిని
యున్నాను. అచ్చకిరిబోయి సువర్ణించెనను. (కొంచెము ముందునకు
వదలి) అదెగో ! ఆభూసు శోమ)నితో మాటలాడుదుడు సార్వభౌమ
లక్షణభక్తి పండితు నామహామహుడే పృష్ఠరాజు కావలయును.

• శ్రీ. అహమహితా శ చాతసత్త్వస్థుః,

దురుకాతియుతాస్త శ యుగమువాడను

దిక్తశ్చేదాప్రభా శ సక్తసాపశ్యక్తః,

వచనా బుభాతనే శ త్రిములవాడను

పాప్యభారతచర్త శ రాక్ష్యదిరాసుగ్రాః,

స్థానినిశాల వ శ షూరుహాడను

చర్తనాశీతస్తా శ చర్తప్రభాభాసు,

రామేయ చాగునే శ హూరుచాడను

అహమహితా సచేతావనా శ ద్యుగసత్త్వ

నాలనాలచిత శా గాయమాచ

హర్షన సానిధి శ బువాం శ బిగు సుతంసు

సార్వభౌమసంబంధ కేమి శ సందీయగలు ?

అహమహిత !

క. ఇదంత్యోగ భయార్చితా

నిరేంద్ర సమయక్తం గూర్చి శ కుండిన విధి దా

చేదజమం దిగ్దంబులు

తేమగదా సశయము శ లేకంబేనిక.

అని సమీపమునకుం బోవుచున్నాడు.)

— ३५ —

శేదేశమునుండి రాక ? ర యేదేశమువా ?

కేదేశము పోయెదరో ?

మూడోశం చెప్పు? భూసు & రాష్ట్రములపై కా!

దేవ—సాగ్విభావమా ! నాయది కన్యాశుల్కము. నీను బాహుళ్యము
భూషణుని కుమారిగా పెండ్లి పెట్టెను. విద్యావంతునిగా
ఆశ్రమమునకు భిక్షునైనాడని బహుమతిగా.

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః

దేవ—అయ్యో! ఏమిట! పాపం పాపం! అలా అని అంటూ వెళ్ళింది.

ప్రశ్న—ఎవరినో పేరు.

అ.వ
జేన—మనకావ్యమునకు విశేషముగ తోచుచున్నది మనము నడవనీ నడవనీ నడవనీ
నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ
నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ
నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ
నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ నడవనీ

[illegible]

మనము - ౪ - నానా శాస్త్రములను నేర్చి బిచ్చముగాని నానా కుమారులు, ముగ్ధులు
 ఇంబునఁ బేరము నొప్పుదురని విన్నవించుకొనగలమున్నది. నా హృదయమున
 యుండువై నానా శాస్త్రములను నున్నది.

‘శ్రీధర్—భూ దేవత కోర్కె ! చెప్పుము ! చెప్పుము !

దేవ—సార్వభౌమా ! ఇవి మఱియొకనినోటినుండినచ్చు నామెవాక్యములే. “హృదయేశ్వరా !

సీ. నిఘలప్రథ్వీరాజ శ నివహంబులోపల

నీజేరు ముందుగా శ నిలుచుకతన

గుమిగూడి సకల స శ ద్గుణములు నీకడ

వసియించె నని వినం శ బహుకతన

‘విశ్వమోహనరూప శ విభవంబు నీయందె

ప్రత్యక్షముగఁ గనం శ బహుకతన

అనుపమానోరు ద శ యాశాలి వీనంచు

నలనాటి నీచూపె శ తెలుపుకతన

అనఘ ! నీయందె నాచిత్త శ మనవగతముఁ

దవిలి యున్నది గావునఁ దావకీన

చరణదాస్యం బొసంగుము శ సార్వభౌమ !

అరిజయోద్దామ ! భవ్యగు శ ణాభిరామ !

చ. అవమతి నాదుతండి శిలుఁ శ డై మదభీష్టము వీటిఁబుచ్చి శా
త్రపుడని నిన్ను దూరి, నయ శ ధర్మముఁబోనిడి రాజసూయమన్
సవనముపేరు చెప్పి, ననుఁ శ జయ్యన నెవ్వనికే నొసంగఁగాఁ
దవిలి యనేక యత్నములఁ శ దా నెనరించెడి నేమిచెప్పుదున్?

చ. అనయము మన్మథుండు హృద శ యంబు పగల్చుచు నుండ, నంతకం
తెను జనకుం డొనర్చునవి శ నీతి భరింపఁగరాని దాచు నె
మ్మనము దహింపఁ బ్రాణముల శ మైవిడకుండఁగఁ బట్టియుంటి నొ
య్యన; నవిసీవెయకాటఁ బ్రియ శ మారఁగవచ్చి యనుగ్రహింపవే!

శా. నాడున్నాటికి నీవియోగహతి నొం శ దన్లేనినాకున్ యుగం
బేడై తోచె దయామతిం గనక నా శ కేమం చుపేక్షామతిన్

వీడంజూచెద వేమో నన్ను? నకలో ర త్వీ భారసంవాహన
క్రీడా వహిస కోక్కకోమలిని ర ర క్షీపంగ భారం బూకో ?

సీ. నరపాలచంద్రమ ! ర దరహాసచంద్రిక,

వెలయించి నా ముఱ ర వినక యున్న
భూపాలకుంజర ! ర నాపాలిదై నమై

గమనంగు సాగించి ర కలియ కున్న
రాజమూర్తాద ! ర నక్షరక్షీపం దలంచి ను

రాహితాపగబుఁ ర జూప కున్న
అవనీతవేశ ! న ర న్నర్థాగిగాఁ గొని

కరుణాకటాక్షుంబు ర నెగప కున్న

గడియలె యుగంబులుగ నుండఁ ర గడుపఁజాలఁ

దడవు నేయక రమ్మింకఁ ర దాళఁజాల

అతిదయాశీల ! ధైర్య ర లతాలనాల !

రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీపృథ్వి ర రాజచంద్రి !”

ఇది యామెసందేశము. ఇంతే కాక,

చ. అరయఁగ మాపవైభవస ర మంచితచారుపిలాససంపదన్
హరి ననజాతశేహినికి, ర నాహరికిన్ సరిసీజపాణియున్
సరి యగునట్లు నీవు జయ ర చంద్రునిపుత్రికి నీకు నామన్
హరతరళాక్షియున్, దగుదు ర రయ్య ! సరోజముభీమనోభవా !

అబలయగునామె ననుగ్రహించి నీయూర్తావనబిరుదంబు నిలుపుకొనుము
ఉపాసీనుండవై జాగు చేసికచో నామె ప్రాణంబులతో నిలువ నేరదు
సుమీ !

సీ. తలిదండ్రులే శత్రు ర వులఁ బోలియుండఁ బూ

బోడికి నిముసంబె ర యేడుగావ ?

ప్రమదావనంబె ఘోరవనంబుగా నుండ

మగువకు గడియయే శ యుగముగాదె ?

అతనుడె మారుతుం శ డిగుచుండఁగాఁ గన్వ

కికు యామమె మహాయు శ గంబుగాదె ?

ప్రాణేశ్వరుడె యుదా శ సీనుడె యుండఁగ

లలనకు దినము క శ ల్పంబుగాదె ?

అనవరతవిప్రయోగద శ వానలమున

నణఁగునబలకు బగనెల్ల శ పృణముగాదె ?

త్వరపడు మటంచు నేఁ గోర శ వలెనె ? నీకు

మదికె విదితం బగుఁగదయ్య ! శ సదయహృదయ !

పృథ్వి—ధరణీసురవర్యా !

చ. చెఱుఁగుదు నాననోరుహద శ శీకణ నన్ను ననుగ్రహించెన

చెఱుఁగుదు నాతతోదరి స శ విద్ధమనోహరరూపరాశియు

చెఱుఁగుదుఁ గాన్వకుబ్ధర శ శీకున కేను వికోధి నుచు నా

వరతనుమధ్యఁగైకొను ను శ సాయముఁగూడ నెఱుఁగుచునోసుమీ

నేనుచు,

సీ. భువనమోహన మౌచు శ బొలుపొందానాసతి

యలనాటిరూపంబు శ చలచి తలచి

భావనాబలమున శ బరగునుదరిపోల్కె

నెమ్మదితోడల శ నిలిపి నిలిసి

అతనువియోగతా శ పాలికేకఁబున

శ లువరింపఁగిలేక శ నలఁగి నలఁగి

పలువేధ బలగు ను శ పాయఁబు లూహించి

సుదలిఁ దెచ్చికొనంగఁ శ జూచి చూచి

వెరపు చెడి మారుపాలిండి ? గోరియ నయ్య
గుట్టు చెడగొట్టుకొనకుండ ! గొట్టు లుగోరి
గాని, నిక్కంబుగా నిరి ? హాసలమున
నెఱుచున్నాడనుమ్మ ! భూ ? సురనాణ్య !

చ. ధరణిసురాన్వయాంబుధిసు ? ధావని ! మాటలు వేయి, పాట ?
శరశరసీజలోచన ను ? వాయముచేరి యుపాయనామగా
సరసుడమేని నాకు జయ ? చంపకవి హాసంగమగతి !; తక్కి నె
దురమున మత్ప్రతాపభిక్షు దూల్చి, పేదబ్బి లాతెనెడి పచ్చి
దేవ—సార్వభౌమా ! అది యెట్లు జరుగెనెలను ? మి హ్నుమహానాథుని
టకే యాతడు రాజసూయముగ గలుపబ్బెను.

చాంద—రాజు లగడకున్ను పట్టికలు నగనెనా ?

దేవ—ఈసార్వభౌమసమరసిగహ లకుగదెక్క నగడం గుంబునెఱుగెడి.

వృద్ధ—(సగర్వముగూరి పిలి యుండునున్నాఁడు.)

చాంద—జయచంద్రుని కార్యము చూచి లగడం గుంబునెఱుగెడి పచ్చి
గదా ! ఇదియెట్లు ?

దేవ—జయచంద్రుడు పూర్వవైరుముగ దలంచి నీకుం బాటుచు నున్నాడు
యేకాక యవమానాశరగబుగా కిలగిగ్రహంబులు నీయుంది
సభాద్వారంబుల నుంచి తనకార్యము సంపూర్ణమగుగాక గోరి
సాగించుకొనె దలంచినాఁడు.

వృద్ధ—నీమేమీ !

గీ. శౌరి ! పోగాల మాసన్న ? మైనయవ్వు

డకటవికటంపుబుద్ధులె ? యుమెరుసుండు

చెట్టు చెడుకాలమున గాదె ? పుట్టుచుండు

వెట్టితల లనుమాటలు ? వాదబుద్ధులె.

దేన—ఇది యంతయు భవద్వ్యచనాన్ధమే యై యు మాసంయుక్తకు
బాణసంకట మైనది.

పృథ్వి—(సకోధముగా) వంచనముమీ!

శా. ఈమహాత్ముని కేమిచేసిన నెకిం శ సో గావలగ బుండునే
భూదారాన్వయసంభవుగ ఉయిన ని శ స్వోల్కి-ల గ్రవర్తించునే
స్వాదూకుల్ పనిలేవు చూపెద నిదే శ సంగ్రామవంగ ఘోకృ
జ్ఞోదీరోగ్రిమదీయఖడ్గచలన శ ద్యోగోన్నతి నాశిత.

శ్రీ. రోదసీకుహరవి శ భేదకభేరిని,

స్వాసముల్ మంగళ శ ధ్వనులుగాఁగ

యుద్ధాభియాచ్ఛభ శ ధృతతాలాపము,

వందిమాగధసంస్త శ వంబుగాఁగ

శత్రునిర్వాపణ శ చణసహాయాగత,

సామాతతతి బంధు శ జనముగాఁగ

అనలకణోద్వమ శ ద్భవధసంజయభాణ,

సంచయంబులు బాణ శ సంచుగాఁగ

దేశమెల్ల నెఱుంగ ను శ కీర్ణగతిని

కదన మొనరించి జయరమా శ కన్యతోడఁ

గన్యఁ గైకొందు నప్పు డా శ ఖలుఁడు తాను

చేయునది యేమొ నీవె శ చూ శ చెదవుగాక.

భూసురాగ్రణీ! నాహృదయేశ్వరి యగుసంయుక్తతో నిట్లనుము

సీ ఆనాటి నీమోహ శ నాకృతి దృఢముగా,

నాహృదయంబున నాట శ ననుము!

ననుఁగూర్చి నీవలె శ నిన్నుఁగూర్చి నేచును,

దుంటవిల్తుని కోడి శ యుంటి ననుము!

వనిత! నీసాదేశే శ వార్తలాజ్ఞలుగాగ్,

శిరసావహించితి శ ముగ్ధావ ననుము!

అతివ! నీకయి చతు శ రంగబలంబులు,

నడిఁ గూర్చుకొని లెర్లి శ పత్తు ననుచు!

తడవులే దొక వచ్చుట శ తప్పు దనుచు!

చేసినదగుతుర లక్ష్మ్యాలు శ చేయ ననుచు!

గడుసువీరివిల్తుకడగండ్లు శ గడచె ననుచు!

ఉనిక! ముమ్మాకిని నమ్మి శ యుగంబు ననుచు!

[పరలో వైశామ్యము]

అనుగ్రహవృత్తిమీఁద బగ శ తైః బ్రహ్మపరమా గాఢి స్థితి ద
వ్యాకా?యనియెంచకూడబుసలు శ యోజనముల్ పయనంబు నచ్చఱి
దికఁ దమిజుంపుచుంటును పు శ తీచిది బొలల నానుషంగి గా
తుక మసలార నేగె నల శ భోగముజనుతుఁడను రాగియున్నట్లే.

మృత్తి—సాయంకాల మైనది. ఇక సగిడునకుం బోవునమా భగవంతు
రేంద్రా! దయచేయుము.

(అసి, యందఱు నిష్క్రమించుచువచ్చును.)

శ్రీరామచంద్ర.

సతీ సంగ్రహము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము—కన్యాకుబ్జనగిరీపీఠి.

[ఒక బ్రాహ్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

అబ్బబ్బ! నే నెట్టివేళను బయలుదేరితిని? గాని యన్నియు నడగంగ
సంపాప్తము లగుచున్నవి. ఈవీధులవెంట నీ బ్రాహ్మణులు? ఈయశ్వశ్రవ
లేమి? ఈయాగదోళనము లేమి? ఈయోనుగు లేమి? ఈజన మేమి
ఈసంకుల మార్గమునుండి యీరాపిడిలోబడి చావకుండఁ దప్పించి
కొని వచ్చునదికి నాతాతలు దిగి వచ్చుచున్నారు. పట్టణ మేమూ
జూచినను నిసుకవోసిన రాలకుఁ జనము లెక్క. లేక నడుచుచున్నాడు
ఇట్టియిరకటములొనైన చచ్చుచు వచ్చుచుండటకు నాకగ్గము గాలిన
గాని వీండ్రపుట్టి యేమి మునిగినది? ఈజయచంద్రుని కూత
స్వయంవరమైతే మాకేమియొలికినది? నాలుగు దినముల క్రిందట
రాజసూయమునకు వచ్చి నిలిచియున్న సేమస్త దేశరాజులును, వ
వారి పరివారములును నీదినము స్వయంవర మగుటచే ముక్తింత విడిచి
నారు. నాయాశయేగాని యిట్టి యుల్లెవసమయమున బయ్యచంద్రుని
మాకు దర్శనమిచ్చునా? నాతో బయలు వెడలిన మాసోమశర్మ తూర్పు
వీధిలోఁ దప్పిపోయినాడు. వాని నే నెక్కడ కలిసికోగలను? అయ్యో!

మే నూపల్లెలో బడి మేచ్చులు పెట్టు దుష్కర్మలకు లోబడి చావ
వలసినదే గాని యీజయచంద్రమహారాజుగా రీసమయమున మాకు
సహాయము చేయునన్నమాట కల్ల. జనపదమువారిచే నెన్నుకొనబడి
నేనును మాసోమశర్మయు తగుదునుమ్మా యని యిటు కరుడెంచితిమి
గాని యిందాడి తిరిగి పోవువలెకు మా యాయువు కడముట్టును. జాము
న్నత పోదెక్కి పల్లపువీధిని బయలుదేరిన నేనురాజవీధికి వచ్చుసరికి
మూడు యజ్ఞములు దాటినది. ఇక నాల్గైదు గడయల పోవు
కంటె నెక్కువలేదు. ఇకకిచ్చు ముందునకు పోవుటకుగాని
వెనుకకు పోవుటకు గాని సాసకాశము లేకయున్నది. ఎట్లట్ల జనసం
కుల మంతగా లేని యీప్రక్కవీధి బడితిని. ఇప్పుడు నీ నీమిచేయను?
అయ్యయ్యో! ఇక మాపల్లెలకు మేచ్చునామ్మల చనానలమే గతి
గాబోలును! దేశ ఖిట్టి యల్లకల్లోలములో మునిగియున్న సమయ
మున బ్రహ్మసౌఖ్యమును బొందింపగి యిట్టి వినోదములలో మునిగి
తేలుదుండు రాజులున్నాదు? ఊడిన నీమి? (నడుగులు నడచి)
ఇహో! మాసోమశర్మ లాగున్నాడు! నాపూర్వము బాడెనది. ఇక
మే మిరువురమును ముల్ల సన్మోహ్య సహాయమున నెట్లొలగును డి
దాటి పోవుదుము.

[సోమశర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సోమ—ఓహో! మిత్రుడా! గామశర్మా! ప్రాణములతో నున్నావా?
రామ—నీవో?

సోమ—ఏకు కనబడుచు లేదా?

రామ—అబ్బ! పోణము విసిగియున్న ఇప్పుడు పరిహాసము లేని
యాడెదవా? ఈరాజుల సాదరించుంకి బహుదూరి

• వచ్చుసరికి మాపెద్దలు దిగిసెట్టినారు.

• సోమ—అబ్బబ్బ! ఆరాజు లేమిలోయి! ల ముండుట్లు!

రామ—వీరందఱు నిట్టి వినోదములకే గాని కిట్టి గట్టెపని నచ్చేసరి
కొక్కరును గానరాదు. ఇట్టి యనామతగురులవలననే దేశ
మితటి దుస్థితిచికి వచ్చినది.

సోమ—గట్టిగా మాట్లాడకుము. సమీపముననే రాజభటులు నిన్నారు.

రామ—ఊ! ఉన్న నేమి? ప్రాణము విసుగుచున్నది. భీ! భీ! నేను
పుట్టి బుద్ధియెఱిగి యితకష్ట మెప్పుడు ననుభవించలేదు. ఇప్పు
టికిని రాజదర్శనము లభించినదికాదు. ఇంకకాదు.

సోమ—ఇంక మనగతి యేమి?

రామ—కట్టగట్టుకొని గంగలో దిగుదము.

సోమ—అంతేనా? ఇంక గత్యంతరము లేదా?

రామ—మఱేమున్నది?

సోమ—నాకొక్కటి తోచుచున్నది. ఇంత శ్రమపడినవాగడ్రెము మఱి
కొంత శ్రమకు సహించి ఢిల్లీకి పోయినయెడల పృథ్వీరాజునో
నైనా మొఱబెట్టుకొనవచ్చును. అతఁ డీజయచంద్రునికు విరో
ధియగుట నీయుత్సవములకు రాలేదని విన్నాను.

రామ—ఆయనమాత్రము తీరికగా నుండు ననుకొంటివా? ఆతఁ డిలాటి
వినోదములతో రాకపోయినా నేడోరేసో మరియొక సన్నా
హముతో వచ్చునని వినియున్నాను.

సోమ—అదియేమి? యెత్తి వచ్చుచున్నాడాయేమి?

రామ—గట్టిగా అటవకుము. మననెత్తిం గొట్టుదురు.

సోమ—మెల్లిగా సంగతి కొంచెము చెప్పు!

రామ—ఇటురా! జయచంద్రునికూతురు సంయుక్త వాని వలచి
యున్నదట! ఆతఁ డీమెను మోహించి యున్నాడట! ఇది
పరమరహస్యము. ఆతఁడు వచ్చి యీతరాజుల కాశాభంగము
గలిగించి యీజయచంద్రుని కంటిలో దుమ్ముగొట్టి తనపని నెఱు.

వేర్చుకొని పోగలడు. అనినకి మాత్రము తీలుబడి యనుకొ
న్నావా నాయనా!

సోమ—ఏది యేలాగై నా మనకర్మముగాలినది. అన్యోన్యకలహముల
తోను వట్టి యాడంబరములతోను నేప్పుచున్న మదోన్మత్తులగు
నీరాజులనోటిలో మన్నుఁగొట్టి, (ఘటనలుచూచి) యెనరు
లేరుగదా యిక్కడ! ఆప్లేచ్చరా జీదేశము నాశ్రమించు
కొంటాఁడు.

రామ—స్వయంవరోత్పన్న మేమిటో వీరేమిటో గాని మనమొగము
చూచునా రెస్వ రిక్కడ? పోదము పద. మనగతి యేలాగు
చుండిన నాలా గగును. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము—స్వయంవరమంటపము.

[అనలవరుడు, పురహరుడు, పుష్పగఢుడు, సాకేతుడు
మొదలగు రాజులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పుష్ప—మిత్రులారా! ఢిల్లీ విత్తూరురాజు లీస్వయంవరమున కేల
రాలేస?

పుర—జయచంద్రుడు వారలకు లేఖలు సంపద పోపుటచేశ.

సాకే—

శా. కన్యాసంవరణంబు నేటి కిటు వీర క కం జాటగాఁ బాచె నీ

కన్యాకుబ్జపురాధినాథుఁ డఖిల క్షౌఢ్మపాలురన్ బిల్వకే

మాన్యంబొనె తదీచయిక్తి? బుధులమాడ్కిన్ బ్రశంసితులే?

కన్యారత్నముచిత్తవృత్తి కిది వ్య క్తం బెల్లు గా కుండెడిన్!

ఇది యేటి స్వయంవరము? ఎవనికో యాయదలచి యీతఁ డిట్టిపని
చేసియుండనోపుచు.

పుష్ప—అట్లనరాదు. ఆ గర్భశత్రువులైన వారిని బిలువకపోవుట లోపముకాదు. ఏమందులేని ?

క. కన్నియ మోహభ్రాంతిని

గన్నెఱుగక శత్రువరునిఁ గాంతు యొనర్చున్

జిన్నతనం బగుఁ దన కని

యెన్నిక నీపని నతండు గ హితమతిఁ జీసెన్.

పుర—(గర్వముతో) అయ్యా ! హాపజిత మస్మఘండగు నీపురహారు

డిందుండఁగా నేల వాదము లాడెదరు ?

క. కన్నియమనమును దానిని

గన్నయ్యమనఁబుఁ గొన్న గ ఘనుఁ డిపు డిటకున్

సన్నాహముతో వచ్చెను

గొన్నన వాదంబు లేల గ కావిపగాన్?

సాకే—ఆతఁడెవరు ?

[తెగలో]

“పృథ్విరాజు. పృథ్విరాజు.”

సాకే—చక్రవర్తి విచ్చేసెనా ?

పుర—లేదు. లేదు.

అన—ఆతఁ డెట్లు వచ్చును ?

[మరల తెరలో]

త్రీసార్వభౌములైన పృథ్విరాజుగారు విచ్చేయుచున్నారు ! ఎల్లగును వినయ మర్యాదలతో బహుకరింపవలయును.

అంద—(ఆలకించుచున్నారు.)

పుర—(అనలవరునితో) మితమా ! జయచంద్రిమ కమ్మ నాపెనా?

అన—(అపవారించి) మనతో నెకరీతిని జెప్పి తా నెకతీరునఁ జేయునా?

జయ—(ప్రవేశించి సగర్వముగా) రాజస్యవరులారా !

సీ. చక్రవర్తులు వీరై శ సార్వభౌములు వీరై

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును

రాజసింహులు వీరై శ రాజరాజులు వీరై

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును

జనసాలకులు వీరై శ జనప్రీతియు వీరై

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును

భోక్తృశ్రేష్ఠులు వీరై శ భోజనము వీరై

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును

పృథ్వీరాజులు వీరై శ పీఠేమీనాని

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును

శిల్పి గారాజులే వీరై శ కల్ప గాడు

యరుగుదెంచిరి స్వయం శ వరమునకును.

[అప్పుడు భటు లొక విగ్రహమును తెచ్చి సభచివర నిల్పుచున్నారు.]

జయ—(సమీపించి)

క. వీరై పృథ్వీరాజులు

గారవమునఁ దగినకీర్తి శ గా మర్యాదల్

కోరి యిటు చేయు గొప్పదె ?

హరగ ! డిప్పు డింతని కెఱగి శ రాసలె మనకు.

[మఱియొకవిగ్రహము నట్లే తెచ్చి బానిహక్కు చూచుచున్నారు.]

జయ— క. వీరై సుండి సమరసింహులు

హారాజులు ! భావశుభ్రులు శ లగుచును శిల్పి

రారాజుగారి ! కీయన

వారియటులె ; చేసి తీర శ వలె మర్యాదల్.

అందఱు—(నివ్వెఱిగోఁ జూచుచున్నారు.)

జయ—(చేతులుజోడించి) ఓహూ! శిల్లీసాశ్వభాములు కాబోలు
ను! మా లేఖ చేరకుండగ నే మాయందలి యపూర్వకరుణచే
భావుకద్వితీయులై వచ్చి మ మ్మాసందిగపఁ జేయుచున్నార
గదా! ఊమమా! దయచేయుఁడు!

పుర—(అనవలరునితో) వినుచున్నావా! మనయాలోచనగీతి వీరికు
పురకు నీజయచంద్రిడు మంచిపరాభవమే చేసినాఁడు.

అనల—క్షత్రియుడైన వాని కింతకంటెఁ దలఁగొట్టవలయునా?

పుష్ప—ఈతనిచర్య విపరీతముగా నున్నదే!

పుర—విపరీతమున కేమున్నది? పదుగురికిఁ దెలియునట్లుగఁ దనశత్రు
పులకు మంచిపరాభవమే చేసినాఁడు!

సాకే—(తనలో) ఏమి? ఈరాజు వట్టియవ్యక్తునిపలె గాన్పించు
చున్నాఁడు! ఈతాతిబామ్మలతో నపహాస్యము లాడుచున్నాఁ
డేమి? ఏనిజోలి మనకేల?

పుర—(తనలో) నాహృదయము సంయుక్తనుగూర్చి తొందరపడు
చున్నది.

జయ—

చ. ఇక సభ పూర్తియైనది మ ర దీప్సితసిద్ధియుఁ గల్గె శిల్లీపా
లకు లరుదెంచి యుండిరి; వి ర లంబనమేల? స్వయంవరోత్సవో
త్సుకత నృపాలశేఖరులు ర చూచుచు నుండిరి కన్యకామణి
సకియలు దోడి తేవలయుఁ ర జయ్యన మంటపసీమఁ జేరఁగన్.
మంత్రీవరా! కుమారీమణిని సాలంకృతనుగా నిటకు రప్పింపుము!

మంత్రీ—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు మణిమంజరీసంయుక్తలును మంత్రీయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సంయు—తండ్రీ! నమస్కారములు.

జయ—అనుకూలవర ప్రాప్తిస్తు.

ఉ. మామక భాగ్యరాశి ! సుకు శ మా ! మగ్గీయతపఃస్థలము !
 వే ! మురిపెంపుబిడ్డ ! కను శ మి ! పాలకుమారమొదలైన ;
 నీమది కిప్పు బెంచు నొక శ నిన్ వలయుచుచుం గెడ్డభయమున
 గోమలపుష్పదామమును శ గూరిచి మత్తుల ముద్దలెరుసుం.

(అని పుష్పమాలనిచ్చి) కుమారీ ! ఈ రాకుమారిని పోయి పోయి నీమది
 జరి యన్వయనామధేయంబులతోఁ దెలుపఁగలసి. ఇప్పుడు పుష్ప
 మమ్మా !

పుర—వహవ్వా ! ఏమి యీసోయగము ?

సీ. కలువలఁ జమ్ము చ శ క్క-ని చురుక్క-నుచుంపు
 చూపఁబూదయంబు శ పచ్చిగాఁడ
 నునుమించుమించు చి శ క్క-నిచురుక్క-నుకాగతి
 కనువారికన్నులఁ శ గడ్డమండ
 సంపఁగిపూలవా శ సనల గమ్మనుమేను
 సభ్యుల నామోద శ సగసఁ దేల్చి
 చెలువొందు గిలుకుమ శ క్క-నిచురుక్క నుచున్నా.
 వినునారివీనుల శ విగమసేయ

గీ. అనుఁగుఁజెలి నూపుచుందొక ♦ వాస్తవమునిది,
 వేలికుచ్చెలకొం గొక ♦ కేలఁబట్టి
 యతను సామాజ్యలక్ష్మీయో శ యసఁగ కిప్పుడు
 కనులపండునసేయు శ నీ కి న్నే మిన్న.

పుష్ప—

సీ. కన్నె లేడుల నెన్నఁ శ గలగు వారపుచూపు
 కలువపూఁగోరణం శ బులను గట్టి
 కొమ్మించుగమి మిగిల శ నెమ్మేను సభయెల్ల
 వెలఁది బాగారుపూ శ తలనుబూయ

నన్నుల వలపించు శ సందగలు సభ్యుల
 జిత్రరూపములుగాఁ శ జేసి నిలుప
 వనంబు నిరసించు శ వదనచాద్రప్రభ
 కొలువున వెన్నెలల్ శ జిలుకుచుండ

గీ. నొడలు చాల్చినశృంగారి శ మోయనంగఁ
 గొలుపు గనుగొని సిగ్గునఁ దలను వంచి
 ముద్దు లకులఁ దాడికి శ మొక్కి - నిలిచె
 నీమె యెవ్వని వరియించి శ యెఱుకొనునా ?

సంయు—(తనలో) అకటా! ఏమి యీతనిభౌర్యము! నామనోహరా
 కారునకు తేలునంప గురిచుటయె గాన యీతని అతిప్రతిమ
 జేసి నిక్షోలగింబున నిండులు చూచుచుండ సంతమలకనఁ
 జేయుచున్నాడు! అయ్యో! తండ్రి! నాకు నీతి యస్వయనా
 మధేయగింబులతో బ్రసక్తి యేమి? నాహృదయనాథుని నామ
 నోహరాకారునియెడ సంత లెంతలు చేయుచుంటవి? ఛీ! ఇది
 యేటి స్వయంవరము?

ఉ. ఎంచుగరానొప్రేమ జని శ యించినదాదిగ ముద్దుముద్దుగాఁ
 బెంచినవారె యింత తల శ పెట్టిరి కోధముగాఁ జె యుక్కటా!
 పంచనఁ బూని నావలపు శ పగటకు నిండులు చేయఁ జూచుటల్
 కంచెయె చేసు మేయగఁ ద శ లంచిన దిక్కిల వేణ కల్లున?

నే నిపు డేమి చేయుదాను? నాప్రాణేశ్వరుని ప్రతిబింబముగు నావిగ్ర
 హమునే వరించి పుష్పమాలికలచే సలంకరించెదను. ఇది స్వయంవరము
 గదా!

మణి—(తనలో) నాచెలిహృదయము నెఱిగియున్న నే నీముక్కడి
 రాజలోకము నేమని వణికొంపను? అయిన జయచంద్రు నన్ను

చెల్లింపవలయునుగదా ! ఒక్కసారి యేకరస్రవైజ్ఞానము పిమ్మట
నీమె తనచిత్తవృత్తివెంబడి నేగునుగాక.

(ప్రకాశముగా) సఖీ ! సంయుక్తా !

తరలవృత్తము.

గుణసమంచితమూర్తిక యీతఁడు శ కోసలేంద్రుఁడు చూచినే !

రణవిభీకర తేజ మంధర శ రాజచంద్రునిఁ గాంచితే !

త్రిలోయసప్రతిమానశూరుని శ ధీరు మాగధుఁ గానినీ !

మణిసమంచితభూషణాంగుని శ మాళవేశ్వరు నాచినే !

సంయు—(అపవారించి) సఖీ ! న న్నేని కలయిం చెనపు ?

మణి—ఉ. ఈతనిఁ గాంచితే ! చెలి ! న శ ముద్ధగుణానిరు నిగిరాసఖి

జాతసమానరూపసుభ శ సంగతు నుత్కలరాజపుత్రునిన్

శాలిశరప్రయోగరిపు శ సంహరశక్తినియుక్తివైభా

త్రీతలనాధులన్ దనను శ దిన్ గణియింపనిపేరు ధీరునిన్.

సంయు—(అపవారించి) చాలు ! నియభివర్ణ సము.

మణి— ౩. కనుమీ ! పూటన పురిపణి

ననలవరుని సమరకిణిగ శ క్షాంతిశూన్తున్

వనజాతనేత్రి ! రెండన

మనసిజఁ దనఁ దిగును రూప శ మహిమోన్మతులన్.

సఖీ ! ఈప్రతిమాకారిముత్యో నున్నవాఁడు చిహ్నము మహాచాజగు సమా
రసింహుఁడు.

చ. నలువదిమాటుయద్ధముల శ సవ్యః రాక్రమమూర్తిక యీతఁడే

యిలఁగలరాజులన్ గెలిచి శ యెంతయు నున్నఁటి గన్నవాఁడు ; కో

మలి ! యలఁగిల్లిపాలకుని శ మన్ననగాంచుచు నాత్మబాధువై

వెలసినవాఁడు; శౌర్యఖని; శ విశ్రుతకీర్తిక; విభూషణుడిలన్ !

చెలి ! ఇటుచూడుము.

చ. వితతదయాస్వరూపుఁ డర శ విందదశాయతచారు నేత్రుఁ డూ
 ర్జితుఁడు నయప్రచారుఁడు రు శ చిస్సుటకాయుఁడు వై గిభీషణో
 ధృతపటుఁచాపధారుఁడు స్మి శ తాస్యఁడు మోహనమూ ర్తిపుష్పిర
 జతివిభి నాధ్యఁ శ్రీప్రతిమ శ యోగనుపట్టేశివాఁడు కోమలీ !

సంయు—(సంతోషవిషాదములతో తనలో) అకటా ! నామోహనా
 కారు నెట్టియవనూనముతోఁ జూచుచుంటిని ! నాతండ్రి యె
 తటికట్టడియయ్యెను ? నానోవాక్కాయముల నీతని వరియించి
 యీగతి నేనెట్లుచూచుచు నూరకుండఁగలుగుచును ? కానిమ్ము
 ఎట్టిరూపున నున్న నేమి ? ఎట్లున్న నేమి ? ఈతఁడే నామనో
 హరుఁడు. ఈవిగ్రహరూపధరుఁ డగునాపతికంఠమున నేనీపు
 ష్పదామమును వై చెదను. (సమీపించి తండ్రివంకఁ దిరిగి) తం
 డ్రీ ! నీవు నాయుచ్చవచ్చినవారిని గదా వరియింపుమాంటివి !
 నేను నీమాటనే చెల్లించుదానను. ఈవిగ్రహరూపచక్రవర్తి
 యే నామనోహరుఁడు. దైవమా ! మాకుసుభము లొసంగు
 ము. (అని పుష్పమాల నావిగ్రహము కంఠమున వైవఁ బోవు
 చున్నది.)

జయ—వలదు ! వలదు ! ఏమి చేయబోవుచున్నావు ! ఆతఁడు నావి
 రోధి యగుట నీవెఱుగవా ! ఆ యతిసీచునికంఠమున నాపుష్ప
 దామమును వైచి యపవిత్రముచేయకుము. (అని వడివడిగ స
 మీపించి చేయిపట్టుకొని) బిడ్డా ! తెలియక యిట్లుచేసిన
 నేమాయె ! ఈపుష్పదామము ను దీసి ఉత్తమక్షత్రీయవంశ
 సంభూతులైన యీభూమిపాలుక సెక్కని వరియించి వానికం
 ఠము నలంకరింపుము.

సంయు—తండ్రి ! నేను తెలియక చేసినదికాదు. నేనీతనినే భర్తగా
 నెన్నుకొని యిట్లుచేసితని.

జయ—ఏమి! వెలసియే చేసితివా?

ఉ. కావరమేటి కింత? పలు శ గాకి! విగోధ-విగోధయె కానుననియూ
పీవిధిఁ దాల్చి చూచుటకు శ హేహ్యముఁ గొల్పుచు నున్నరాత్రులై
భావము నిల్పి పూసగము శ వైచుట పోలునె? దానిఁ గీసి యీ
భూవిభులగు నొక్కఁగుని శ మోదమునన్ వదిలుచు నీయుచుం

సంయుక్తము! నన్నేల దూషించెదవు? నేను నీయుచు నుండినా
పలేదే? ఇంకానీ నీయిచ్చవచ్చిననారి వదిలించుట పనికిరాదు.
నామనోహరాకార మీవిగ్రహమే కావున వదిలించుట.

జయ—ఛీ! ఛీ! తుమ్మరాల! పసుల పొగడ్డలెత్తునైన నీయుచుం
త్మనా వదిలుచుట?

ఉ. ఓసింహరాత్మరాల! విహార నొల్ల నీ నాపలు కిచ్చుకైన? గా
కాసి! మదీయశాస్త్రుని శ కంఠమునన్ హామమాల వ్రదిలి
ఛీ! సుత నెట్టులయ్యెదవు? శ చిస్వస సేకరి మిశ్ర మన్మథుల
గ్రాసిని ద్రుంచి తత్ఫలము శ నదియొకసేద నితఃసాత్రిణన్.

సంయు—జనకా! నాపై నేలయాగ్రహించెదవు? నీమోదము
నాప్రమోదముగాదా! నాప్రమోదము నీదిగాదా! నామన్మథ
చెల్లింపక యిందఱిలో నన్నేల యనమానించెదవు? మనోనా
క్కాయకర్మముల ముమ్మాటికిని నేసిరాజచంద్రుని వదిలుచు
తిని. ఏల యన్యథా తలంచెదవు? సతుల కంతకంటె నోషము
కలదా? సమస్తము నీ వెఱఁగియు నన్నేల హింసించెదవు?
సావిత్రీచరిత్రమును నీవు విసలేదా?

జయ—ఛీ! ఛీ! దురాత్మరాల! సుష్టువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు
నామోదమో ధర్మోపన్యాసములు మొదలుపెట్టితివేమి? నేను
చెప్పునట్లుచేసివా? లేదా? లేనియెడననుభవించెదవునుమా?

సంయు—తండీ! స్వయంవరశబ్దమున కర్థమేమి? అది నిర్తరచేయు
లంపే యున్న స్వయంవరమని యేలప్రకటించితివి?

జయ—ఏమి ! యాయర్థము లన్నియు ననర్థములే. నాచెప్పినట్లు
చేయుదువా? లేదా? మనస్సు తీర్చిప్పికొని మరిచెప్పుము.

సంయు—నాయనా! నన్నుచున్నింపుము. నానిరచ్చేనము కావించినను
నేను నామనమును త్రిప్పుదాననుకాను. అది నావశమా
నాకు ముమ్మాటికిని చచ్చిరాజవరుడే భర్తః ఆతఁడే దైవము
ఆతఁడే నాకు గతి.

జయ—(కోపముతో మెడపట్టి గండువృత్తి)

మ. పలుగాకీ! యిది లేటికే చలమునా? పై? నాచుశత్రుండె నీ
వలపుందైవమటే! మగండటయిసీ! వ్వాకుర్వఁగారానిమ్మా
టల నన్నొంచుచు నున్ననీరసన నగ నీ టూబట్టి యొకత్తితో
బలిమిం బట్టి శిరంబుఁ గూల్చెన నిదే నీ పాపాత్మురాలా! వెనక్
అని కత్తితో నఱకఁబోవుచున్నాఁడు.)

మంత్రీ—(కండ్లమువచ్చి) రాజచంద్రా! నోరెఱుంగని యానెనుగువై
నితకోపమేల? కోపము పాపమునకు మూలముగదా! శాంతి
వహింపుము. కార్యములన్నియుఁ గ్రమముగఁ జక్కఁబడగలవు.

జయ—మఃశివంజీ! యీపాపాత్మురాలిని నాయెదుటనుండి తీసికొని
పోమ్మ. గెంజివేయుము.

(మణిమంజరీసంయుక్తు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

సాకీ—పురహారా! సీగర్వము తీరినదా?

పుర—యొందరి పడకుము.

పుష్ప—స్వయంవరమనోత్సవము బాగుగానున్నది.

అనల—ఏమి! తానెకటిఁ దలఁచిన దైవమొకటి తలఁచెను!

ద్వితీయాంకము.

[తెరలోఁ గలకలము.]

అందఱు—(ఆలించుచున్నారు.)

భటు—(ప్రవేశించి) మహారాజా ! పృథ్వీవరి ! కాదు. కాదు. మహా
ప్రభూ ! శిలీచక్రవర్తి తన సేనలతో వచ్చి మనపురిముఠాల్లను
ముట్టడివైచినాఁడు.

జయ—ఏమేమీ ! పృథ్వీరాజహతకుడే ! ఏమి కండ్లవరిము !
వింటివా ? పురిహారా ! అనలవారా ! శత్రుని సెప్పించి మనము
మట్టుపెట్టవలయును. రాజకుమారులారా ! నన్ను మన్నింపుము.
మనము మరలఁ గలసికొందము.

పాకే—(తనలో) మీరందఱును బ్రతికి బయటఁబడినట్లుడు.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రాగమా-పురహరిసరము.

[జయచంద్రనియాస్థానికవియగు కావ్యభట్టాను నిష్క్రమించుచు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

కావ్య—(పైవంకఁజూచి) ఆహాహా ! ఎక్కడఁజూచినను పృథ్వీరాజు సేన
పెచ్చుపెరిగి మహాత్రాహముతోఁ బరిసేయుచున్నది. కోట
మూడుద్వారములను ముట్టడించి, పురిగులలు | గొల్పోయి, తు
పాకులు గొల్చియు, కోట గోలుల బలముల్లకి గొలుముల్ల మును
విరోధసేనలు లోకేఁగి చచ్చిచున్నవి. ఏమియిప్పుడు సమయ
విధానము నరసి సేవరిగఁబడవచ్చును గాని నా కిమియు చేయ
టలేదు. ఈజయచంద్రుడెవఁడనైతే పురిమొదలముగఁ బట్టు
గొట్టి మీఁదవైచుకొన్నాఁడు. స్వయం సరితమును పురిమొదల
యిన మా నెఁగాని పృథ్వీరాజసమరసిగఁబడఁగా పట్టివెనుకఁబడి
నే? చేసేతఁ జేసిని దనుభవించుతి తప్పినా ?

శిష్యు—అయ్యా ! మన సేనానాయకుడగు కపానికం రపునిపరాక్రమ
నైపుణ్యముం జూపండ.

ఉ. మారించుసంగి నట్లు రిపు శ మగవల్లిపై గడి తీవ్రబాణవి
ద్ధోరుశనీరులన్ విగలి శ ఖోరుశిరస్కులఁ జేసి దారుణా
కారతఁ బేచ్చియూచ్చి లయ శ కాలురిపోలిక వైరివీరసం
హారము సే కుచుండె నభి శ యూభయగారిరావ్రతాపుష్పజ్జే.

కావ్య—(చూచి) మేలఁ జేనాని! మేలు ! అదిగో ! ఆచచ్చుచున్నపృథ్వి
రాలు దలపడి జయముఁగొనుము.

శిష్యు—ఆవంకఁ జక్రినర్తి సేనలు మనకోటగుమ్మమునద్ద విజృంభించు
చున్నవి. వారిం దన సేనతో మచప్రకరవనుం డెదుర్కొని పోరా
డుచున్నాఁడు.

కావ్య—(పరిశీలించి చేతులు విదూర్భుకొనుచు) ఏమి యాయశుభ
సూచకము !

ఉ. కూలఁ బ్రకంఠనుం జదిగొ శ గూలె హఠాద్గదిగొ గోటగుమ్మముకొ
గాలము దప్పె నేమి యనఁ శ గాఁ దగు? శత్రుబలము లల్లదే!
వైలమ నాల్గుదిక్కులను శ వచ్చి యెదిచ్చెడివారు లేక యా
భీలతఁ గోటఁ జొచ్చె నరి శ వీరుల నోర్చుట దుర్భరం బింకన్.

శిష్యు—కౌరా ! అంత కంతకుం బోరు ఘోర మగుచున్నది. అయ్యా!

ఉ. ఈదెసఁ జూపండి ! మదము శ నేపున నల్లచె ! యాతతాయి, ఢి
ల్లీదయితుండు మెచ్చుకొను శ లీల మహోగ్గిరజార్ణవంబులొ
నీదుచు శత్రుమీనముల శ నేర్చి వధించుటఁ జూచి యుద్ధస
మ్మోదముతోడఁ దాఁకె రణ శ మోహుడదే మన సేనయుబ్బగన్.

కావ్య—అబ్బ ! ఇరుతెగలవారు నీడుదీయక పోరుచుండఁగాఁ జూచు
చుండువారి గుండెలు బద్దలు వాటుచున్నవి.

[చైరలో]

ఉ. మీనిఖిలాస్త్రశస్త్రముల శ మేరలఁ జూపెనువేళ యబ్బె నో
నైవికులార ! ఘోరతర శ సంగరమగు ధనుష్కళాపరి
జ్ఞానము వెల్లడిపుడను ని శ జం బగుమీప్రభుభక్తితోఁ బ్రితా
పానలుఁ బృథ్విరా నఁ చెగ శ తాగుడును మించిన గూఢవృష్టిచేసె.

శిష్యు—అదిగో ! మహారాజు జయచంద్రుని సేనలం బురికొల్పుచు
నీవంకనే వచ్చుచున్నాఁడు ! గురువర్యా ! మన ముం కేర్తువము!

కావ్య—చునకేమిభయము ? నీకు సమరభక్తులులు శైలియగుకాఁబో
లును ! మనబోటి వివిధనస్తు విశేషవిషయగాఁగి నలుగుఁ
రిట్టిరణభూముల స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగుటకు స్వాతంత్ర్యముగలదా
(వైవంకజూచి) జయచంద్రపృథ్విరా లిరుప్రుచు సేనాకక్షే
వచ్చుచున్నారు. మనము శౌలఁగియుంధము.

(అట్లుచేయుచున్నారు.)

[జయచంద్రపృథ్విరాజులు హరివేషించుచున్నారు.]

పృథ్వి—ఓరోరీ ! గర్వాంధా !

ఉ. కూతుస్వయంవరంబునకుఁ శ గూఢతనంబున నర్చుఁ బిల్వగా
నాతఱినేర వైన, సభ శ యాదు నృపాలురముందు నీచపు
జేతల నన్ పరాభవము శ సేయుట యేమి? మదాంధ ! యితఁడే
బ్రీతియె ? మన్ముఁజుబలము శ పెంపు నెఱింగెడుగాక ! కగ్నిస్థూణన్.

ఇప్పుడైనను బశ్చాత్తాపము నొంది నీతనుజాతను నా కిచ్చెనవేని రణ
వ్యవహారము నిర్వర్తించి నిన్ను మన్నించెదను.

జయ—

ఉ. ఛీ ! కుటిలాత్మ ! కావరము శ చే దలకక్కె నె కన్నుదోయు? హా
షాకర ! నీకు నాదుతన శ యామఁదె గన్యక సీయ, వైన, ద

ద్వీకరసన్నిభాస్మదతి ర భీకరశాతకృపాణధారచే
వీరను నీశిరంబుఁ డెగ ర వ్రేసి ఘటించెద మృత్యుకన్యకన్.

పృథ్వి—క. వీరావేశముచే నిటు

నోరికి వచ్చినవిధాన ర నోఁ బలికెదవే

గారామారఁగ నీదు కు

మారిని నాకిమ్ము వెగటు ర మాట లివేలా ?

ఈయన్యోన్యకలహములచేఁ బ్రజానాశనము గలుగును. భావఁ గలుగు
లాభమేమి ? మనమిరుప్రరమును బందుగుల మైతిమేని దేశమునెమ్మడి
గనును. దేశము నాశముఁ జేయకుము. ప్రజలయూరడిం బడకుము.
జయ—ఓనోరీ ! దేశోద్ధారకా !

ఉ. దేశము నాశమైనఁ బ్రజ ర డిట్టిన వేమి? మహాగ్రహగ్రహ
వేశత నస్మదీయరణ ర వీరుల పైఁబడి నీదువాహినిన్
నాశముచేయకుండఁగ ర ర ణంబున వెల్వడి రారు శీపమం
దాశవహింప కింక భయ ర మందిన మృత్యువు జాలిచెందునే.

పృథ్వి—దర్శనసార్వభౌమా ! ఈప్రల్లదము లేల? ప్రజలక్షేమము
గాపాడుట చక్రివర్తికి సహజధర్మము గావున నేనింతగాఁ జెప్ప
వలసివచ్చినది. ఊరక చెడిచావఁ దలంచిన నేనేమి చేయఁగలను?

జయ—ఏమి యీకండ కావరము ! .

ఉ. ఓరి దురాత్మ! సిగ్గుపడి ర యుండక నీవిటు చక్రివర్తి నం
చూరక పేరు మోచికొని ర యుండుట కోరిచియుంటి నంచు నీ
నోరికి వచ్చినట్టుల న ర నున్ బెదరించెదె శత్రుమారణే
చ్చారతథవిశాలు జయ ర చంద్రనృపాలేని నన్నెఱంగవే?

పృథ్వి—ఓరీ పాఱుఁబోతా !

చ. ఎఱుఁగుదు మున్ను నిన్ను మతి ర హీన! మదధ్వరవాజఁ బట్టి దు
ర్భరతరిమామకీనసిత భల్లనికృత్తమహాబలుండవై

విజిగి బయంబుతోడ వన శ వీధికిఁ బాటెమనాఁడు మచ్చో

త్కరములు నాటి నీశిరము శ కాయలు గాచెను గాదె? బాలిశా !

జయ—(కోపముతో)

పంచ. దురాత్మ ! నన్నుఁబోరితోసఁ శ దొల్లి నీపు గెల్పుటల్

తిరంబె నేఁడు మామకీన శ తీనబాణపంక్తి నీ

శిరంబుఁ దుగించి రక్త శ ధారచేసఁ దర్పణంబులన్

గరంబుఁ జేసి నాదుచెల్మి శ కాని యప్పు దీర్చెదన్.

అన్యాయంబుగ కలంజరపతియు నామనెచ్చెలియు నగుపరమార్థ దేవునిఁ
జంపిన ఋణము నేఁడు తీర్చుకొందునుగాక !

పృథ్వి—ఓరోకి వృథావాచాఁగా ! ఏమిరా యీయసత్యములు !

ఘోరసంగ్రామంబున మహాయోధులమని విట్టివీగుచున్న

మీకందఱకును సిగ్గుచచ్చునట్లుగా మీకన్నుల యెదుటనే గదా

వానినాఖరానికి బలి యిచ్చితి. అప్పుడేమై పోయితివి?

పంచ. అరేదురాత్మ యీదురాగ్ర శ హంబు నీకుఁ జెల్లునే

నిరాదరంబునన్ మహాప శ నింద మాకుఁ గట్టఁగా

ఖరాసి నీశిరంబు రెండు శ ఖండముల్ సొనర్చినన్

నిరాకులత్వ మంది యుడు శ నేల యెల్ల బాలిశా !

ఆ. వె. వెక్కిరింపజోయి శ వెలికిలఁబడినట్లు

మమ్ముఁ బరిభవింపఁ శ బొమ్మఁ జేసి

నీవె పరిభవంబు శ గావించుకొంటి నీ

తనయచేతఁ శ గ్రించుఁదనముచేత.

క. క్షితిపాలుడవే నీ వో

మతిహీనుడ ! మమ్ముఁ జెనకి శ మానప్రాణా

న్వీతుడ వయి బ్రదికెదే మా

ప్రతిబింబము గాఢమున్న శ ప్రాణము నిలిచెన్.

జయ—ఓరోరీ! ఆత్మస్తుతిపరాయణా! దంభప్రజ్ఞా!

సగ్గి బీరంబుల్ పల్క కింకన్ శ బిరుదుమగడవై శ యుద్ధాననిక ని
 ఛీరత్వం బింత చూపక శ చెగి తలపడుమీ శ తెల్పుచున్నాడ నన్న
 తూర్తిరామోఘాస్త్రఘాతశత్రుతితవిమతయోధుండనై శత్రు సేనా
 పారావారంబు ఘోషిం శ పగ మధనగిరి శ ప్రాధిమై విక్రమింతున్

పృథ్వీ—అటులైన రమ్ము సీగర్వం బడంచెదను.

శా. అక్షిణోగ్రితరప్రతాపజితహ శ ర్యతుండనై ఘోరజ
 న్యక్షోణిన్ రిపుకుంభీకుంభదళనో శ ద్యత్యైధి వాటింపుచున్
 రూఢాస్మత్కరవాలనిర్గళితశీర్షా జేసెదన్ నిన్ను దే
 శక్షేమంకర్త కార్యసంఘటనదీ శ ధౌదక్షతన్ జేచ్చెదన్.

దురాత్మా! కాచికొనుము!

(అని యిరువురును కోపముతో బోవుచున్నారు.)

శిష్య—(సమీపించి) అయ్య! అదిగో! జయచంద్రపృథ్వీరాజచంద్రు
 లిరువురును సింగంపుగొదమలవలె నెంకొరుం దలపడి యెట్లు
 పోరాడుచున్నారో? చూడుడు!

కావ్య—ఆహా! ఏకొకరి కొకరు తీసిపోవక పోరుచున్నారు. జయర
 మాకన్యక యెవ్వనిపై గన్ను వైచినదో?

శిష్య—చూడుడు!

గీ. కెరలి మనరాజు పరగించు శ కటకుటమ్ము
 లెల్ల ఖండించుచున్నాడు శ ఢిల్లీ రాజు

కావ్య—(చూచి) అయ్యో!

చేయునది లేక మనరాజు శ చిన్నవోయి
 కన్నులను నీరు నింపుచు శ నున్నవాడు

శిష్య—అయ్యో! యింకేమి గతి! ఈపృథ్వీరాజు దారుణంబుగా
 బరిగించు నశితభల్లపరంపరం జిక్కి జయచంద్రుండు మూర్ఛి
 తుండై పట్టపుటేనుగుపై నొలగినాడు.

కావ్య—హా! హా! జయచంగుని కీర్తిపాదాల కలుగవలయు?

[తెరలో ఫిరంగి పేలుచున్నది.]

శిష్య—అయ్యో! అయ్యో! ఈసేన లిటు పాటినచ్చుచున్న వేమి?

[తెరలో]

భీ! పాటుబోతులారా? చాలకాలమునుండి యేలికయన్నముందినుచు నాతని కాపద వచ్చినవేళ నీపాడుశరమును దాచుకొనఁ జూచుచు న్నారా?

కావ్య—(ఆలించి) అదిగో! కహరకంఠీరవుని డట్టహాసము సేయుచు నీనంక కే వచ్చుచున్నాఁడు. పాటిపోవుచున్న మనసేనల మరలఁ బురికొల్పు చున్నాఁడు.

[మరిల తెరలో]

గీ. పందలై యేటి కీచీలఁ శ బాఱఁజూతు?

రథిపుఁ డుగ్గిరణావని శ నలసియుండె

నిదియె తఱి యేలినాతని శ ఋణము దీర్ప

రండు! పొడుపుఁడు! శత్రుల శ రణములోన.

కావ్య—మహారాజు మూర్ఛితుడయ్యెనా?

శిష్య—అహా! యీసేనాని పురికొల్పుటచేఁ గ్రమ్మెని మనవాహిని మహాసముద్రము మాడ్కి నెట్లుప్పొంగి యరిపీరుల నాక్రమిం చుచున్నదో!

కావ్య—చూచితివా! మంత్రిశిఖామణి, యల్లదె మూర్ఛితుడైన మన మహారాజును తన యేనుంగుపై నిడికొని రణరంగంబునుండి యావలకుఁ బోవుచున్నాఁడు! ఆమూలఁ జూడుము! మందూ రుపతియగు పురహరుడును, పూటననగ రాధ్యక్షుండగు ననల వరుడును దక్షిణద్వారముం గాచి యరిసేనాపారావారము నెట్లు లాగుచున్నారో?

[తెరలో]

ఓరీ దుష్టచక్రివర్తి! ఇదిగో నీశిరము నేలబడినదిరా !

చ. అలసినరాజుఁ బట్టియన శ యంబును మూర్ఛను ముంచి యంతఁ
కులికెదవేల? నీశిరము గొట్టెద నెట్టనఁ గాచికోర! యు

జ్వలగతి నాకరాసి యిదె శ వచ్చుచునుండె; జతుర్భుజాస్వయ

ప్రళయము నేటితోడనె తి శ రంబుగ నొజ్జుమి శత్రుల్లుబ్బగన్

కావ్య—ఆహాహా! యీసేనాని వీరత్వము నేమని కొనియాడుదును ?

మధ్యందిన మార్తాండునిగతిఁ జూపఱకు దుగ్ధిగీర్ణుడై దాఠ

ణాసిచేఁ జక్రివర్తి నేహతము గావింప హస్తము నెల్లినాడె

[తెరలో]

గీ. వసుధఁ బడియెఁ జక్రి శ వర్తిశిరం బని

ప్రల్లదంబులాడు శ పాపపశువు

కరముకత్తితోడఁ శ గడువిచిత్రంబుగా

ధరణిఁ బడియె బలము శ తెలఁగిపాలి.

కావ్య—(ఆలించి) హా ! కహరికంఠి నా ! యెవ్వరి ఖడ్గమున కాహార
మైతివోయి !

శిష్యు—గురువరా ! చూడఁడు.

ఉ. వీరరసంబె యట్లు ప్రభ శ వించినభాతి లదొగ్గరితీలిఁ దే

జోరుణకాంతు లాస్యమున శ నగ్గలమై లగి వైరిభీకరా

కారతఁ బేర్చి యాకరము శ ఖడ్గముతోడత నెట్టె గూఁచు; నీ

వీరవరుం డెవండు పృథ శ నీవరుప్రాణము లిచ్చెఁ బెచ్చెరన్.

కుమారసదృశుం డగునీవీరపూరుషుని డేదేశమువాడు ?

కావ్య—ఈవీరాగ్రేసరు నీచక్రివర్తి సేనలలో నేనెప్పుడును జూడలేదు.

శిష్యు—అయ్యా ? అదిగో మనసేన విటిఁగి పాటుచున్నది ! చక్రివర్తి

జయముఁ గాంచఁబోలు !

[తెరలో]

జయము ! జయము ! పృథ్వీరాజసార్వభౌమా ! కన్యాకుబ్జము
నీయధీనమైనది.

కావ్య—ఇక మన మిక్కడ నుండరాదు. అదిగో జక్రసత్తాసేన చెలి
శేరి యీదెసకే వచ్చుచున్నది.

శిష్యులు—అదిగో ! ఆనూతనపురుషుండును, శిల్పీ పతియు నీలాగే వచ్చు
చున్నారు.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

[పృథ్వీరాజును పురుషులను చూచి ప్రవేశించుచున్నారు.]

పృథ్వీ—పురుషులగువా !

శి. పరాగుని గేరు నీకు నుకు శ మానసనీనతనూవిలాసముల్
క్షీకుండు వాడని జూత; భవ శ క్షయకులంబును నాచుమున్ బిరియం
బారగ నాననె; యన శ ఘాత ! తలంపడె నన్ను గావ నీ
ధారుణి నొచ్చినట్టి ముర శ మానవహర్తృమా నాకభర్తనో !

పురు—మహానాదా ! నేను క్షత్రియునుల సంభాషించుచు. పేరు కమలాక్ష
యం డందురు. నీసేన చేయగోరి యిటు వచ్చితిని.

పృథ్వీ—నిజముగి నీవు నాప్రాణత్రాణంబు గావించితివి. నీకు నేనేమి
యొనర్చి యీయుణము తీర్చికొనగలను ?

పురు—సార్వభౌమా ! నన్నింతగా పొగడ నేల ? ఈనాప్రాణములె
నీసేనకై యర్పించుకొని యున్నాడను నే నేమి చేయరాదు ?

పృథ్వీ—యూవనవంతుడా ! నీవనససందర్శనంబుచే నాకాయక్లేశంబు
నివారింపబడినది. నీవు నాతోఁగూడ శిల్పీకి రావలయు నని
నేను కోరవచ్చునా ?

పురు—మీయభిమత మన్యథాకరింపఁగలనా ?

పృథ్వీ—(ఇటు నటు చూచి) దేవశర్మ యెచ్చట ?

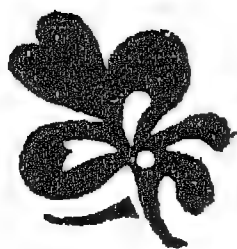
దేవ—(ప్రవేశించి) సార్వభౌమా! అంతఃపురమునం దిప్పుడు సంయుక్త లేదు. కొలది దినములలో మేము భవద్దర్శనంబునకు విచ్చేయ వాము. అప్పుడ నీకు కళ్యాణసిద్ధి యగును.

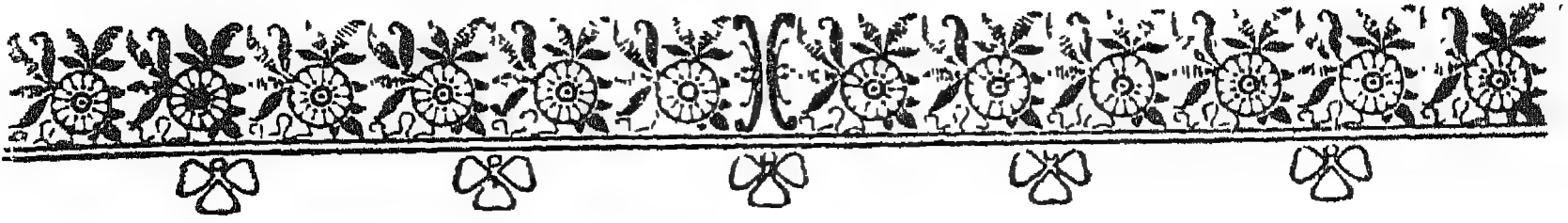
పృథ్వీ—సంయుక్త యెందున్నది ?

దేవ—నిరంతరము నీచే ధ్యానింపబడుచు నీకన్నులయెదుటనే యున్నది. ఈరణవిప్లవమున నామె కేమయిన నపానుము వచ్చు నేమో యని స్వయంవరాగతరాజు లోకమునకు వెఱచి ప్రచ్ఛన్నవృత్తి నుంచితి. త్వరలోనే దర్శించెద. ఆమెయును రాగలదు. కళ్యాణ మగును. మరొండుగతి యోచింపకుడు.

పృథ్వీ—ధరణిదేవునియాజ్ఞ శిరసావహించెద.

(అని అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీరామచంద్ర.

సతీసంయంక్త.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము—సభాభవనము.

[విషాదముతో జయచంద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

తానొకటి దలంచిన దైవమొకటి దలంచె. ఆహా! కాలగతి
యెంతవిపరీతముగ్గా నున్నది? చిన్నతనమునుగడియు నెంతో
ముద్దుమురిపెములతోఁ బెంచుకొనుచున్న నాగర్భవాసమే
నాకు శత్రు వైనదిగదా! అధికవైభవమున రాజసూయ
యాగమొనరించివైరిదుర్వారగర్వవిర్వాపణాబు సేయసమర్థుని
నాకు తుద కాత్మజాస్వయంగవరమునగదా పరిభవము? సకల
నృపాలసమక్షమునఁ దలవాంచుకొనవలసినచ్చినది! ఔరా!
విధిప్రాతికూల్యము! స్వయంగరాగితోనే రాజుగొకఁ బేరిమై
నాకు సహాయ మొనరించినను నాకోరిక కొనసాగించు కొన
నేరక యూరక వెడఁగునై చూచుచుండివలసినవాడనైతి.
ఇంక నొక్కనిముస మాపురుషుఁ డడ్డుపడుకుండిన నీ నీపాటి
చక్రవర్తి నై యుండునుగదా! క్రమాగతముగ నాకు రావల
సిన ఢిల్లీసింహాసనము తా సపహరించుటయే గాక తుదకు
నాతనూజాతనుగూడ సపహరించినాఁడు! నామరదృష్టము
కాకపోయిన నార్యావర్తమున నసమానపరాక్రము లని ప్ర
ఖ్యాతిఁ గాంచిష్టశ్రూజనుఁడు లోనగుమహాహీరుల నుక్కడంచి

వైరిం జూపఁ గత్తినెత్తినసేనాని యాశామాన్య మానవుని
నేల మడిసిపోవును? జౌరా! గర్వాధుం డెంతటిదారు
మొనరించిపోయెను!

క. మటుమాయలాఁడు కూతుక

దళుకునఁ గొనిపోయె నకట! శ నడ వింతయు లే

మృతము నొంది యూరక

కలకటబడ నేమిగలకు శ కార్యగిరింకక.

నా కిప్పు డేమి చేయుటకును దోచకున్నది. ఏవిధముననైన నానరా
భముని సంతమొందించువలకు నాహృదియము కుమరుగా నుండదు.
(ఆగోచించి) అట్లు మొనరింపవలయు. ఆకురాత్మునికంటె నాశములనుండి
ప్రవహించురుధరంబును గిన్నులారఁగాంచి కృతార్థుడనయ్యెద. అప్పు
డున నెట్టియాపదలు కలిగినయగుగాక! అపకీర్తి మోడమినఁ బొడము
గాక! సేవకా!

సేవ—(ప్రవేశించి) చిత్తము. మహాప్రభూ!

జయ—మంత్రాని కీర్తుముగి దీసికొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి మంత్రాని మరల ప్రవేశించు
చున్నాఁడు.)

మంత్రా—రాజుచంద్రా! కలిమితేములును, జయగాహజయములును,
మానావమానములును కాలము ననుసరించి వచ్చుచు పోవుచు
నుండును. నానికై వగవఁ బనిలేకు.

ఉ. పోడిమి వీడి యెట్లు మది? బొక్కెదవేల? మహాత్మ! దైవమే
జాడ వహించు వారల క శ సాధ్యము కల్గునె? వైరికోటి కే
నోడితి నగుచు నుమ్మలిక శ మొదకు మోడలు బుడ్ల వచ్చు బ్రా
హ్మోడల వచ్చుఁ గాలగతి శ నొంది చరింపఁగ బోలు నేరికిన్.

గీ. మంచికాల్పము తాఁ జను శ చెంచువలకు
జనుఁ డొనర్చెడియత్నముల్ శ సాగనేర
వనఘ! కాలానుకూలత శ నరయనలయు
చీకటులు పోయి వెన్నెలల్ శ రాకయున్నె ?

జయ—ఈయవమానశల్యము నాహృదయము బాధించుచుండ నీ
భిక్షుఁ బ్రజల మొఁగము లెల్లు చూచుచు సురక్షితముగా నుండఁ
గలను? తుత్రియుఁ డైనవాఁడు శత్రుని నొక స్వత్యముఁ బూచు
చు నూరకుండఁగలఁడా? యిస్సీ! యీ నాబ్రతు కేల? పరా
భవదవాగ్నిం బడియు నశిషక నాప్రాణములకు మరిత వేద
నలం గూర్చుచున్నది. కదనక్షోభి నాతపిష్ఠివ మడగచి నిశ్చ
త్రివంబైచ భరాకాంతతోనొండ రణముఖమున పీరిమానణం
బు మోది స్వర్గమున రంభాకాంతతోనొండ సోభ్యముగఁ
గాము గడపనలయును గాని యాశ్చర్యజనన మేనెల్లి. మహా
చ్ఛివడిపోనని ప్రళికలననుగడి నన్ను కల సేవీవలకు గొనిరాదుగ
డిచి నెట్టిసంగతాప మక్క-అలేకుండ శేనెయో గమకసుఖమును
జూరఁగొసయే యుగహను.

మంత్రి—నీచాల కది యుచితమే. అయినను బలనద్వైగిని సాధించుట
కొనిత సమ చూసమచుగల లర ముట కర్తవ్యము. రాజధర్మ
ములును శత్రుసాధకమిచ్చిములును మీ రెఱుగినివి కావు.
సమయము నరయుండు.

జయ—గీ. సమయమున కేమి? మసబల శ సమితి మసది
నానిబలసంతతులు చూడ శ వాని వగును
మనకు సాయ మొనర్చునా శ మంతన్యపతు
లెప్పు డైనను జేయుదు శ రింత యేల?

ఇత నావిరోధిబలము మన ముపేక్షనహించితి మేని, యెదురులేని

యాతనిరాజ్య మహాభూరుహము వేళ్ళుపాటి యంతకంత కభివృద్ధిని
 యతిశయించును గాని తీక్షణ మెట్లుగును? ఏదియెట్లయినను సరియె.
 సరాధముని సాధించువఱకు నాకంటికికూరు కన్నమాట రాదు. నో
 కొక్కమెతు కైననుపోవదు. ఇత నిట్టిమాటలు నాకు వినబడవు.
 మంత్రీ—రాజచంద్రా! పుత్రికామోహంబును ద్రొంపివైచితివా?
 జయ—ఇప్పుడు కాదు. ఆనాడే లేదనుకొంటిని.

క. కనినయ్యకుఁ గులమునకును

ననఁగ వినఁగ గానియట్టి శ యహకీర్తిని దె

చ్చినయీసంతతికంటెను

ననపత్యత మేలుగాదె శ యమలవిచారా !

భీ ! భీ ! ఇట్టిసంతాన ముండిన నేమి ? యూడిన నేమి ?

మంత్రీ—దేవర యాగ్రహింపఁజనదు. పసితనమునుండియుఁ జాల
 గారాబముతోఁ బెంచిన యాబాలికామణిముద్దు నేలచెల్లింపఁ
 గూడదు ?

జయ—ఆగారాబమే యిట్లు చేయించినది.

ఆ. వె. అకట ! కన్నకూతు శ రని బాల యనెదవు

వినయశీల ! యేల శ వెఱ్ఱి నీకు ?

తనువునందె పుట్టి శ తాపంబుఁ బెంచెడు

జ్వరమువోలె నన్ను శ గరచుచుండ.

మంత్రీ—పుత్రికారత్నమున కట్టిస్వాతంత్ర్య మొసఁగినది దేవరయే
 కదా !

జయ—స్వాతంత్ర్యమని నాకు బలవద్విరోధి యైనపలుగానినా. వరిం
 చుట ! అది నాకుపుత్రికయా !

చ. చెనటితనంబునకా మడము శ చేఁ గనుఁగానక నాడురాజ్యము
 గొనుటయె గాక మాయెడల శ గూళతనంబున నెగ్గునేతకు.

తృతీయాంకము.

మొనసినపూర్వదాంధ్రు నతి శ మూర్ఖుని ధూర్తనరాధమున్ వరిం
చినపలుగాకి, యావిగత శ శ్రీవిక నాఁకికఁ బుత్తి) యెట్లగున్ ?

మంత్రి—మహారాజా ! గతించినదానికై పగఁబూని యామెమనఁబు
పొగులఁ జేయ నేల ?

జయ—(చెవులు మూసికొని) హరిహరీ! ఇట్టిమాట లేల యాడెదన్ ?
ఇవి నారసములనలె నాశోత్రములం జొచ్చి నన్ను శాధించు
చున్నవి. ఆనిగంపసభలో నన్నుతటియనమానముపాలు వాని
చినమారాక్షసి యప్పు నొకితనేపు నాయెమాట నుగఁపట్టె.
తటస్థిచెనేని యప్పుడే యుతితముక్కలు ఖండివివేయక
పోవుదునా ? ఇప్పు డైన నేమి ?

చ. చతురంగంబులతోడ నెత్తి చని యా శ చాణూనిన్ దుగ్ధునో
ద్ధతునిన్ నాపగదీఱఁగా నెదిరి యు శ ద్ధుశ్శేషి దుగ్ధిగిరిచి యు
న్నతి నాభూమితలంబు పుచ్చుకొనెదన్ శ సయియై తానప్పు డే
గతికిం బోవునె చచ్చునో మరలునో శ కన్యాయుగా పిన్నుటన్ !

మంత్రి ! శత్రుజయోపాయ మేదైనఁ గలదేని తెల్పుము. లేకున్న
మఱిండు నామొద్ద ప్రసంగింపకుము.

మంత్రి—రాజేంద్రా ! సర్వహితమును గోరి నెల్పితిని గాని యేలికకు
వ్యతిరేకముగ మాటలాడనలెసని కాను. ఈయుద్ధమున మన
బలము లన్నియుఁ జాలభాగము నాశమయి నుండినవి. కహర
శంకరన ప్రకరపనాని సేనామోఘులుగూడ మడసిరి. కొనుచ
సేన చాల నలసియున్నది. కావునఁ బరిపగధివాహిని నెదిరిపఁ
దగిన చమూనమూహము చేర్చునాఁకును తా మొకించుక
యొపిక పట్టవలయును.

ట.య. మంత్రిపుంగవా ! మనసామంత నృపాలకోటికంతకును నను
తమ సేనాసమూహములతోతరలి రా వేగమే తేలిలనపుము.

మంత్రి—మహారాజా! మొన్నటియుద్ధమునఁ బరాక్రమశాలురఁ
రాకొమరులు చాలమంది యిచటనే హతులైరిగదా! ఇంక నెం
ఁజున్నారు? ఉన్నను వారును నీ ఘోరసమరంబునఁ జాలవఱకు
బలమఱి యలసి విసివి యుందురు.

జయ—ఎందఱు మొన్నటిసమరమునకు రాకుండు నున్నవారు గలరు
వారందఱును నపరిమిత సేనాసంయుతులు. మనశత్రుప్రకః
మాత్ర మింతకంటె నెక్కుడు బలముండెనా? జగమున మహ
వీరులనఁ బ్రీసిద్ధిఁ గాంచి సమస్తరాజలోకమునకుఁ గూడ మిగ
ల భయోత్పాదకులై పృథ్వీరాజహతకుఁడు గాఁచినజయముల
కెల్లనాధారభూతులైనహారావతీనాథుఁడగు పూజనుఁడును,
ఆతనిసోదరుఁడును, సోదరసూనుఁడును నిక్కడనె నిహతులైరి
గదా! ఇంక నెందఱో యంతటిప్రఖ్యాతి నహించిన రాజకు
మారులు పెక్కుండు వానిపక్షమువారు నీరశయసము నొం
దిరి. ఇంక నాతఁడొక సామాన్యసృపాఁడే కాని యధికుఁడు
కాడు.

మంత్రి—మహాప్రభూ! చాలకాలమునుండి నీకొలుపునఁ గుండుటచే
నీహితము గోరి చెప్పుచున్నాఁడను గాని వేఱుకాదు. అతనికడ
నొకపూజనుఁడు పోయిన నట్టిపూజను లింకను వేయిమంది.
యున్నారు. ఆతనిసోదరులనంటివా రనేకులున్నారు. ఆతనిబావ
మఱిది మీవారుప్రభు వగుసమరసింహుఁ ఁకొక్కఁడు చాలఁడా
మనసేసల నేలకుఁ గోలకుఁ చెచ్చుటకు?

జయ—మంత్రిపుంగవా! అట్లయిన నొకయక్తిపన్నుదము. లాహో
రును బాలించుచున్న ఆఫ్ గన్ థానపుప్రభు వగుసుల్తాన్ “మహ
నహమ్మదగోకి” ఆర్యావర్తమున తమరాజ్యము పెంపొందిం
పగోరి కుతుబుద్దీ ననుసేనానాయకుని యాధిపత్యమున నొక

ప్రచండవాహిని, నీదేశమున కంపియున్నాడని మనము విని గయున్నాముదా!

మంత్రి—ఔను. అట్టివిదేశీయులతో మన కెట్లు కలియును?

మహారాజా—కలియ కేమి? పూర్వము నిన్నే పనిమిత్తమై యాతని సహాయము మనము కోరినప్పు డాసుల్తారు వలెయని నాకు ప్రత్యుత్తర మం పలేదా? మనమిప్పుడు వానితో మైత్రి నెఱపి వారి నైష్యమును సహాయ ముడిగి కొంత సేనను మీ వారు రాజ్యముపైకిఁ బంపి- మిగిలిన సేనతో ఢిల్లీని ముట్టడింపము. అట్లయిన సమరసిం హుడు గాని, వానిమిత్రరాజులు గాని పృథ్వీరాజునకు సహాయము చేయుటకు రారు. అక్కలులేని పక్షివలె నప్పు డీ పృథ్వీరాజహతకుడు మనకుఁ జిక్కునడును. సమరసింహునిచే- నీవల కనేకపర్యాయములు పరాభవింపఁబడినమహమ్మదీయు- లిందున కంగీకరింపక పోరు. సమరసింహుని జగపి మీ వారును వారుగైకొనునటుల యొడంబడిక చేయవచ్చును.

మంత్రి—మహారాజా! ఇంతటివెట్టియూహలుబడుచుంటి నేమి? “స్వదేశ రాజుల కెప్పు డన్యోన్యవైరములు సాభవించునా? ఎప్పు డార్యావర్తమును మింగి నేయుదుమా?” అని కనిపెట్టుకొని యున్న యాకూర రాక్షసులతో మైత్రి దలపెట్టు చుంటివా?

మహారాజా—ఇందు మనకు సాభవించుచుపడని మేమి?

మంత్రి—అయ్యా! మొన్న మొన్నటిదాక తురకలన్న మండిపడు- చున్న మీ కీక్రోధమూలమున నితలో నీ వారు మిత్రులైరా? క్రోధ ముచితానుచితములను దలంపనియ దనునూట సత్యము. మహమ్మదీయులు మనదేశమునకును మనమతమునకును గూడ బరమవిరోధులు గారా? ఎప్పుడో నూటయొఁబడి సంగనెరము- లకు పూర్వ మీదేశముపై ముట్టచచ్చి ఘోషమహమ్మదు

గావించిన ఘోరకృత్యములవలన దేశ ఘోరిస్థితికి వచ్చియున్నదో
చూచుటలేదా? ప్రజలిప్పట్లైన నాభయమును వీడగలిగిరా!
లాహోరునం దుండి యీదుర్మయులు గావించు దుండగములకు
మేరయున్నదా? ఆచేష్టలు తలంచుకొనిన గుండెలు తల్లడిల్ల
చున్నవే. ఆమ్లెచ్చులబానినుండి కాపాడుడని తత్పరిసరప్రజల
మనకు విన్నపములు వ్రాసికొననిదినము గలదా?

శ్రీ. కులకాంత గనబడ్డే శ బలిమిచ్చు పైబడి,

మానహనియొసర్చు శ మలనగనియు

స్వమతంబు గ్రహించు శ వలకును జనులను,

నిర్భాధపెట్టెడు శ నీచుగణము

శ్రాహ్మాణు లగడడ్డే శ బడచోసి నోటను,

గల్లుమాగసము గుక్కు శ ఖలనయంబు

సాచైన గోవధూ శ శాబకగణమును,

నిధనంబుగావించు శ నిర్ణయాత్ము

గీ. తైచకకతురకలచే శ నట్టిబాధ

తెండ్రుకో పొదుచుండిరి శ యొలుగ హంకొక్క?

వారి నిట నిల్పెదేమి? శా శ శ్వతము గాని

నలకు నల నట్టివారల శ చెలిమి మనకు.

జయ—వా రెంత దుర్మయులయిన మనకేమి? మన రాజ్యములో?

కడుగు పెట్టకుంక చూచుకొనుటయే మనపని. మీవారున

వారికొసంగితిమేని యిక పోరిటు రాదు.

మంత్రి—రాజా! రణముఖంబున జయాపజయంబులు భగవదధీనంబులు

అదిగాక నీశ్వరాని బట్టెకై ధన మిచ్చువారు గలరా? మనమును

వారును గెలిచినచో రానైయున్న మీవారును గుఱించి

యిప్పుడు మన మేమియును మాటాడరాదు. వారందులకొప్పు

కొందురా? ఒక వేళ సమరసింహుఁ డోడ నేని యాయార్యావ
ర్తమంతయు నిర్ణయాత్ములగు నామైద్దులు స్వాధీనముచేసి
కొనుట నిక్కువము.

జయ—మన దేశమున మనమే యిట్టియాలోచనలలో మునిగినప్పుడు
ఆఫ్ గన్ దేశమునుండివచ్చినవారలకిక్కడ సహాయము చేయువా
రెవ్వరు? ఇతలో నె యార్యావర్తము నారాక్రమించుకొందు
రా? ఏమిట్లు బెదరించెదను?

మంత్రి—మహారాజా! ఆగ్రహింపకుండు. ఏపని యొనర్చినపుడైన నా
దలి మంచిచెట్టలను గూర్చి తర్కించుకొనవలయునుగదా! ఈ
వలకే మనయుభయ సేనలు చాలవలగు మడిసినవి. ఇరుగ మన
మిప్పుట్టున మహాసమరము సేయు నెడ నున్న సేనగూడ సప్తమై
పోవుట నిశ్చయము. ఆ సమయమున మెరుల సహాయ మక్కఱ
లేకయే మనము పిలువక పోయినను వచ్చి నామైద్దులు
దేశము సనాయాసముగ నాక్రమించుకొందురు. ఇక చిలిచిన
నేమగునో యోచించుకొనుండు.

జయ—ఏవియో లేనిపోనిమాటలు చెప్పి కార్యము గెప్పిపుచ్చుచున్నావు.
శా. దేశం బేమగుననె నృథా కలహముల్ క దీపించినన్ రాజ్యమే
నాశంబైనను క్తిర్తి కోయినను నిం క ఎల్ నెత్తిపై కక్కినన్
కౌశల్యంబుననో మరేగలినె ప్ప క్కన్ శల్యమైయున్న ధి
ల్లీశున్ గూల్పకయున్న నిద్రగనునే క యాదీరుఁ డిమిఁదటన్ !

మంత్రి—సత్తమా! సుల్తానున కీవిషయముగూర్చి జాబువ్రాయవల
యును. వారింగూడఁ గట్టుకొని యాయుధాత్మునిగర్వం బడంచెదంగాక!
నీవు వేగముగ జాబునువ్రాసి తీసికొనిరమ్ము.

మంత్రి—చిత్తము.

(ఇరువురును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ద్వితీయరంగము :—ఉద్యానవనము.

[మదనావస్థ సటించుచు పృథ్వీరాజు కమలాకరునితోఁ
బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పృథ్వీ—(విచారముతో) ఆహా ! మిత్రమా ! పూర్వము దేవశక్తి
యేర్పఱచిన గమ్యు అతిక్రమించిన కొలఁది నామదన బాధయు
మితిమీలుచున్నదిగదా ! యద్ధమునుండి వచ్చినది మొదలు
కొని నాయవస్థ నీవు చూచుచునే యుట్టివిగదా !

క. వినుకలిచే గరగినమది

గనినంతనె చొచ్చి దృఢము శ గా హత్తికొనెన్

గనకాంగి; నాటంగోలెను

కడుమోడ్పు తొలంగెఁ గోరి శ కలు పెంపగుటన్.

కమ—(తనలో) గుర్వాజ్ఞానిబద్ధ నగునే నీయన కెట్లును ప్రత్యుత్తః
మియఁజాల కున్నాను. కన్నులయెదుటనే యిట్టియుత్కంఠ
ననుభవించు నీమహారాజుం గాంచుచున్న నేను అసవరతసంఘ
ర్షన మాత్రమున కాలావధికోర్చి చిక్కబట్టుకొనియున్న నామ
నస్థైర్యము నట్టే నిలుపఁగలుగుట దుస్సహముగదా ! (ప్రకా
శముగా) సార్వభౌమా ! తదేక ధ్యానముచే బరితపించుచు, ది
దినము నీరీతి నీసుకుమారశరీరమును లావణ్యమాత్రావశేష
ముగాఁ జేయుచుంటిరేల ?

పృథ్వీ—నెచ్చెలీ ! నామాట కేమి ? నన్నుఁగూర్చి యామోహనాం
యెంతగాఁ బరితపించి శుష్కించు చున్నదోగదా ?

క. జనకునంగీకారము

మనసిజ సంతాపగరిమ శ మద్విరహాంబున్

దను ననయముఁ గలఁగింపఁగ

ననుమానము లేదు చిక్కె- న నని తలఁతు నెదన్

కను—(తన్నుఁ జూచుకొని తనలో) కాదా మఱి !

గీ. ఈమనోహరు సన్నిధి న నిట్టులుండు

కతన నుష్కి-గచియేనియు న బ్రతుకుఁ గాటి

నట్లు గాకున్న నేటికే న మగనదు నెక్కొ-?

దీర్పకుచుచేఁ గతినుఁడౌ న తగ్గించేత.

(ప్రకాశముగా) రాజా ! తాము సెలవిచ్చినది సత్యమే. అయినను హృదయవల్లభుఁడు తనకై యెంతగా తపించుచున్నాఁడో గదాయనువిచార మామెకు మఱి-త దుస్సహముగా నుండును.

శృంగీ—ఆజగన్మోహనాంగిని మగల నే నెన్నఁడైన చూడఁగలనా ?

నాకట్టి యదృష్టమా ?

కమ—మహారాజా ! ఎఱివేగుండ నిట్లుత్తరమును తాము రాజ్యవ్యవ

హారముల యందు విమూలములు యుండకుండు. భగవంతుఁడు

శీఘ్రకాలములో నే తమ మశిష్టమును నెఱవేర్చుఁగలఁడు.

శృంగీ—కమలాకరా ! ఎట్లుండుగలను ?

క. ఆనానీమఁగి గాంచిన

యినయనము లితరములఁ బ న గీర్తింపఁపు త

ధ్యానానందము మఱాగిన

మానస మన్యార్థములకు న మఱలకు నఱుంజా !

కట్టా ! ఆవన్నెలాఁడి నాయెట్టయెదుట నిలిచియుం దరిఁజేరరాక నాకు కంతు సంతాపమును మఱింత పెంచుచున్నది ! (అనివిరహ బాధ నభినయించుచున్నాఁడు.)

కమ—(తనలో) నిజముగా నీయన యెట్టయెదుటనే యుండియు భావ నాసంయక్తనే యగుచున్నాను ! ఇప్పు డేయుపాయమున

నీయుత్కంఠ నపనయింపగలను? (ప్రకాశముగా) దేవా! ఇట్లు చూడు.

పృథ్వీ—(అర్థోక్తియందే) చెలీ! సంయుక్తా! (సాశంకముగా) కమలా! కరా!

క. అకట! ప్రియాపరనశతక్

సకలంబును దానుగా మ ర నంబున దలపక్షం

ముకురాస్య నన్ను లోచనం

కకవికలంబెట్టు బిలువ ర గా మోచుకొంటి.

విమోహపారవశ్యంబున బలికిన నాపలుకులకు వేచొకలాగు శంకింపకుము.

కమ—(తనలో) ఇది నిజమేయైనప్పుడు శంకింప నేల? (ప్రకాశముగా) రాజా! వియోగసంతప్తులగు కాముకీ కాముకులహృదయము లిట్లే పరిభ్రమించుచుండును. జగ నెల్ల సంయుక్తామయంబుగా జూచుచుండు నీకు నేను సంయుక్తవలె వోచుట వింతగాను.

పృథ్వీ—(నిరూపించి, నిట్టూర్పువిడిచి) అయ్యో! నీవు సంయుక్తవు గావా?

కమ—(తనలో) ఆహా! నాహృదయము వజ్రమైనది! (ప్రకాశముగా) ఇట్టిస్థితిలో నేను సంయుక్తను గానని చెప్పి మీకన్నుల నెట్లు నమ్మింపగలను?

పృథ్వీ—అవును! నిజముగా నమ్మింపలేవు.

క. ఆయెలనాగవిలాసము,

ప్రాయము, రూపంబు, సొంపు పరికింపంగా

నీయందే ప్రతిబింబిత

మైయుండె నిజంబు పూరు ర షాకృతి దక్కన్.

కమ—(తనలో) అబ్బా! చర్పణాతకునియాధ్యత్యము సహింప శక్యముగా కున్నది! (ప్రకాశముగా) మీయనుమానమునకు కారణము లేకపోలేదు. నేనును సంయుక్తయును ఇంచుమించుగా ఒకే పోలికగలవారము.

పృథ్వీ—(తనలో) ఇన్నిదినములనుండియు నిందువలననే గదా మదన బాధ ననుభవించుచున్నను నాకు కొంచె మూట కలుగుచున్నది. (ప్రకాశముగా) అబ్బా! ఈవియోగదుఃఖ మంతకంతకు మస్సహముగా నున్నది. మున్ను సంకులసమరంబున నీవు నాప్రాణములం గాపాడితివిగదా!

కమ—ప్రాణమిత్తుండనగు నే సప్పు డొసరించిన కార్యము నొకగొప్ప దానిగాఁ దలంపవలదు. అప్పుడు కాపాడఁబడినవి నాప్రాణములే యనుకొనుడు.

పృథ్వీ—(తనలో) ఏమి! యీతనిపలుకు లమృతప్రాయములుగా నున్నవి! (ప్రకాశముగా) చిత్తజోన్మాదంబున మఱల నాప్రాణములకు జీవితసంశయము కలుగుచున్నది. ఇప్పుడుకూడా నేడే నొకరక్షణోపాయ మాఁగొచింపవా?

కమ—(తనలో) కఠినహృదయురాలనగు నే నీతని నెట్టియవస్థలోఁ జూచుచున్నాను? ప్రమాదముగదా! ఇప్పు డేయిపాయమున నీతని నూటడిపంగలను?

పృథ్వీ—నెచ్చెలీ! ఊరకుంటివెమి?

సీ. చెరువనెమ్మెనితా ॥ పులకెచ్చి యలరిగవ,

మలయాలుని వేడి ॥ మఱగినాడ

పొలతిముద్దులపలు ॥ కుల విచ్చి యెలరిగవ,

జిలుకలఁ బొర్థించి ॥ కలగినాడ

పూఁబోణి కులుకుఁజూర పులఁ జూపితనియింప,
 హరిణసంతతిఁ గోరి ర యలసినాఁడ
 కలికి నెన్నడలసాం ర పులఁ దెల్పి సాగయింప,
 నంచలఁ గొనియాడి ర యడలినాఁడ
 ఒడలు కంపించె దడఁబడుచుండె ర నుడులు
 కన్ను లఱమోడ్పువడెఁ దొట్టుఁ ర గాంచె నడలు
 నెచ్చెలీ! యెట్లు పోచెదో ర నేనెఱుంగ
 జీవనంబుల నిడితి నీ ర చేతిలోన.

కమ—(తనలో) అయ్యో ! ఏమిబుద్ధి !

పృథ్వి—కన్నులుమూసికొని హా! సంయుక్త ! నీరూపముం జూపవా !

(అని మూర్ఛిల్లు చున్నాఁడు)

కమ—అయ్యో ! రాజు మూర్ఛిల్లినాఁడు. కటకటా! నేనెదుటనుండియు
 కొఱమాలినదాన నగుచున్నాను ! (అని తత్తరముతో సమీ
 పించి చేతితోఁ దట్టును.)

పృథ్వి—(మూర్ఛ తెలిసి) హా! సంయుక్త ! ఏమి యీస్పృహచుఖము !
 సుధారస సేచనమైనదే !

కమ—(లేచి నిలువఁబడును)

పృథ్వి—విరహదుఃఖ మనుభవింపలేక వెడలఁ జూచుచున్న నాప్రాణ
 ములను నిలుపఁజాలిన యమృతహస్తములతో నన్ను స్పృశించి
 నది మాసంయుక్త కాదా !

కమ—సంయుక్త యిప్పుడే వచ్చినదని యెట్లు చెప్పఁగలను?

పృథ్వి—ఎప్పుడు వచ్చినది ?

కమ—ఎప్పుడును మీకన్నులయెదుటనే యున్నది.

పృథ్వి—నాతో మాటలాడుచున్నదా ?

కమ—మీ రెఱుంగరా ?

పృథ్వీ—ఎట్లు ?

కమ—ఎల్లప్పుడును మీహృదయమున నెలకొనియుండుటచే మీమాటలు సంయుక్తమాటలే కావా ?

పృథ్వీ—అట్లయిన నామెరూపరేఖా విలాసంబుల నపహరించియున్న నీవామె వగుదువా ?

కమ—మీ కట్లు తోచుచుంటినా !

పృథ్వీ—అవును.

కమ—అట్లులైన నీవిచార మెందులకు? గాజశేఖరుడు పురాణపురుషునివలె నన్ను బరిగ్రహింపుడు !

పృథ్వీ—నీ వాజగన్మోహనాకారముం దాల్చి యనుగ్రహింపుము.

కమ—అది యెట్లు?

పృథ్వీ—నీ వాసంయుక్తం జూడలేదా?

కమ—చూడ కేమి ?

పృథ్వీ—(అంజలిపట్టి)

సీ. ఇతి ! నీకయి తపి శ యించిన నమ్మేనితాప

మారణ మేలు శ చూపకున్న

కలికి ! నీకయి మీఁద శ గట్టినహస్తంబు

ఫలింప వచ్చి చే శ పట్టకున్న

లేమ ! నీకయి మఱి శ లించినచిత్తంబు

నగులుదీర్పగదయ శ నెఱపకున్న

కాంత ! నీకయి నియి శ కడఁ గన్నచూపులు

కూడిమాడఁగఁ జేమఁ శ జూడకున్న

నెట్లు జీవింపఁగలవాడ శ నింకమీఁద

నన్ను బ్రతికింపఁ దలచితే శ నన్నుమిన్న !

ఇప్పుడె యొకసారి నీరూప శ మితనియంద
కానుపింపఁగఁ జేసి న శ స్తరుణనింపు.

దేవశర్మ వచ్చునందాఁక జీవింపఁజాలను. కమలాకరా! నీ హాసంయుక్తా
రూపముం దాల్చి నావిచారము కొంత యుపశమింపఁజేసి యనుగ్ర
హింపవా ?

కమ—మహారాజా ! ఇది యెట్లు?

పృథ్వి—నీ వెఱుఁగవా ?

కమ—వేషము మార్చినంతనే నేను సంయుక్త నెట్లగుదును?

పృథ్వి—కాకున్నను, నేనట్లు భావించుకొని యూటజిత్తెదను.

కమ—అటులైన నన్నె సంయుక్తగా భావించుకొనరాదా ?

పృథ్వి—కమలాకరా ! ఊరక నన్నేల యాయాసపెట్టెదవు? నీమిత్రుని
కోరికందీర్చి రక్షింపుము !

కమ—సంయుక్తయగుడినఁగదా మీసంతాపము శాంతించుట !

పృథ్వి—సంయుక్త లేనే లేదా ! హా ! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

కమ—అయ్యో ! ఇప్పు డేమిచేయుటకును నాకు- దోఁచకున్నది. గురు
వర్యులు వచ్చునటకును నే నాకమలాకరుఁడనే యని చెప్పుచు
నా నిజస్వరూపముంజూపి యాయస కొక్కింతయుఁజూటఁ గలిగి
చెదను. ఇంతలో నాయదృష్టమున నుపాధ్యాయులు రాకుం
దురా ? (అని నిష్క్రమించి స్త్రీరూపముతో వచ్చి రాజును
వీపుపై తట్టి కొంచె మెడముగా నిలిచియుండును.)

పృథ్వి—హా ! సంయుక్తా ! (అని లేచి సంయుక్తంజూచి, ఆనందముతో)
ప్రాణేశ్వరీ ! (అని కాఁగిలించుకొనఁ బోవును.)

సంయు—అఁ ! మహారాజా ! ఆగు మాగుము ! నేను కమలాకరుఁ
డనుగదా ?

పృథ్వీ—ప్రేయసి! నన్నేల మోసముచేయఁ జూచెదవు? నాఁడు నిన్ను

జూడలేదా? ఏల మఱుఁగు పెట్టెదవు? ఇన్నివిధములు

పించుచున్న నన్నుఁ జూచుచుండినను సుకుజాలి కలుగిదియ్యెనా?

సంయు—(తనలో) అబ్బా! ఎంతని దాచుకొను? గురుకులయాసతిచే

నెంతకాఠిన్యమును వహింపవలసినచ్చినది! (ప్రకాశముగా)

రూపా! నన్ను సంయుక్తారూపముం దాల్పు ముగిసివిగదా!

పృథ్వీ—ప్రాణేశ్వరీ! ఇంకను మాయలు చేయుచున్నావా! (అని

చేయిపట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

సంయు—(వడకుతో) నాథా! ఏమనుటకును నాగు నోరాడకున్నది.

పృథ్వీ—హా! నేనెంతకాలమునకు ధన్యుఁడైనెఱివి!

మ. గొన బాచందనచారుచర్చ లనిలాం శ కులగులులు నిల్చు నే

వనజాతాయతనేత్ర! నీదయనసం శ స్వర్ణంబుతోఁ బొట్టి చూ

చినచో? జక్కెరతోడ నయ్యమృతముకా శ సేనిపఁగా నేరికిన?

నను నాథా! యని పిచ్చిపీషలుకు వి శ వ్సం జాలజే? ప్రేయసి!

(అని కౌగిలించుకొనఁబోవుచున్నాఁడు.)

సంయు—(చేయి వదలించుకొని ముగింపక గొలంగి తల సాచుకొని

నిలువఁబడును.)

పృథ్వీ—ప్రేయసి! ఇంకను దయచేవా?

సీ. మలయవాయువులసో శ కులగు పెన్నెలకాఁకలకుఁ

జక్కి- సోక్కిక శ లంగుటయును

శుకపికంబులపల్కు శ లకు దర్పకునిముఝులకు

నుక్కు-దక్కిన శ లంగుటయును

సకియరో! నినుగాంచు శ కువియోగముఁ ద్రొంచుటకుఁ

జొప్పుదిప్పిక శ డంగుటయును

సెకయూరుపులఁ బుచ్చు ర టకు దినంబులు సొచ్చుటకు

సోలి వ్రాలిమ ర డంగుటయును

ప్రాణనాయక ! నీకన్ను ర లారఁ గాంచు

చుక్కడినన్ను తొగిలుగక ర యుగంబునయ్యె !

జలజలోచన ! నీగుండె ర తలఁచి చూడఁ

బ్రస్తరమొ ! లోహమో ! వజ్ర ర పంజరంబో !

(అని గడ్డము పట్టుకొని బ్రతిమాలుచున్నాడు)

సంయు—(ముఖము మఱలించుకొని) ఆర్యా ! ఇంచుక తాళిము.

పృథ్వీ—ప్రాణేశ్వరీ ! ఎట్లు తాళఁగలను ?

చ. నినుఁ గమలాకరుం డనుచు ర నేఁ గనుచుం దినముల్ యుగంబుల

ట్లనిశముఁ బుచ్చుచుంటి నక ర గా ! మును; పిప్పుడు నిన్ను నిన్నుఁగా

గనుఁగొనఁగా నిమేషములె ర కల్పములై చనకుండె; నెట్లుగా

మనఁగలవాడనో తెలుపు ర మా ! నినుఁ గొఁగిటఁ జీర్చకుండినన ?

సంయు—(తనలో) అక్కలా ! నేనెంతపాపాత్మురాలను ! మనోహరు

నికన్నుఁగప్పి యెంతమోసముచేయుచున్నాను ! నాయస్వతః

తత నేమని నిందించుకొందును ! దయాభండగు గురుండు

నాహృదయంబెఱింగియు జాగుచేయుచున్నాడు. ఇప్పు డేమి

చేయుదును ? (అని తల వంచికొనుచున్నది.)

పృథ్వీ—(సమీపించి యంజలిపట్టి)

సీ. కొమ్మ ! నీమధ్వుప ర ల్కువెలార్పకుండిన

వడి నించువెల్లెత్తి ర వంశకుండ

చెలి ! నీకటాక్షంబు ర వెలిజిమ్మకుండిన

నెలఁదేటినారి మో ర యింశకుండ

నెలఁది ! నీచిటునవ్వు ర వెలయింశకుండిన

గుసుమశరమ్ములఁ ర గుమ్మకుండ

తన్వి ! నీయథ రామ్య శ త మొసంగకుండినఁ

జగురాకుబాఁకునఁ శ జిమ్మకుండ

నుపవనంబును, విరహియు శ నొక్కచోట

దొరకియుండఁగఁ గనుఁగట్టి శ దోసకారి

చర్చకుఁడు నిర్దయుం డయి శ తగులుఁ గాని

మొకనిముసమైన మది నోర్చి శ యుండఁగలఁడె?

(అని కొఁగిలించుకొనఁబోవుచున్నాఁడు.)

సంయు—(భయముతో) ఆర్యా ! సాహసము తగదు. గురువర్యులు—

పృథ్వి—(ఆర్థోక్తియందే)

క. తరుణీమణిరో ! మనలరు

పురఁ గూఁట్టి యనుగ్రహింపఁ శ బుష్పశరూండే

గురుఁడై యుండఁగ నెవ్వరి

కొఱకు నిరీక్షించుచుంటి శ గోలతనమునన్?

(అని పాణిగ్రహణముం జేయుచున్నాఁడు.)

దేవ—(ప్రేమించి) అయముహూర్తస్సుముహూర్తోస్తు.

(ఇరువురును నిశ్చేష్టితు లగుచున్నారు.)

దేవ—మీ యంతనఱకు ధైర్యమువహించి యున్నందుల కానందిమైనది.

నేనును సమయమునకే వచ్చితిని. (ఇరువురును నమస్కరించుచున్నారు.)

దేవ—యువయోర్దంపఞ్చో రన్యోన్యానురాగో వర్ధతాం. అనంతర

క శ్యాణకృత్యంబుల నిర్వర్తింతురండఁ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయరంగము :—సభాభవనమా.

[పృథ్వీరాజును మంత్రీయును బ్రవేశించుచున్నారు.]

పృథ్వీ—మంత్రీసత్తమా ! మనసమరసింహునికడనుండి సర్తమానము లేమయిన వచ్చినవా ?

మంత్రీ—నిన్నను, ఈదినమునను ఏమియును రాలేదు. మొన్ననొకదిన మున థానేశ్వరముకడనున్న నారాయణగంగమొద్ద ఘోరీ బలముతోఁ బిరితివియని బీరంబున మన మీవారుబలంబు లెదు రొక నెననిమాత్రము తెలిసినది.

పృథ్వీ—సమరసింహునకు సహాయముగ మనయిక్కఁడినైస్యము నంప వలసియుండు నేమో ?

మంత్రీ—అవసరమేని పంపెద నని యీవఱకే సర్తమాన ముపిటిని. ఎట్టిప్రత్యుత్తరమును వచ్చియుండలేదు. నీనినిబట్టి చూడఁగా మనకు దిగ్విజయము కలిగిన దనియే యోచించుచున్నది.

ప్రతీహారి—(ప్రవేశించి) సార్వభౌమా ! రణరంగమునూడి ప్రచండుఁ డువచ్చి యేలికదర్శనార్థమై ద్వారముకడ వేచియున్నాఁడు.

పృథ్వీ—కీఘ్రముగా నిటు తీసికొని రమ్ము.

ప్రతీహారి నిష్క్రమించి ప్రచండునితో మఱలఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ప్రచం—జయము ! జయము ! సార్వభౌమా !

పృథ్వీ—సమరవార్తలేమి ?

ప్రచం—మహమ్మదుగోరీకిని మనకును జరుగుచున్న స్థానేశ్వరయుద్ధంబున దేవర జయము గాచితిరి.

పృథ్వీ—(సంతోషముతో) సమరసింహుఁడు మాకు తోడైయుండ జయముల కేమికొదువ? షహబుద్దీన్ మహమ్మదుగోరీ పూర్ణముగా నోడింపఁబడెనా ?

ప్రచం—సంపూర్ణముగా నోడింపబడియెను. మనసై న్యమునోడి
రొదిన యోధులెవరికిని కాలిలో నుల్లెన గుచ్చుకొనలేదు.
సార్వభౌమా ! మహాబా, గుజరాత్ మొనంగు ప్రదేశము
లలో సనేకపర్యాయములు జరిగిన రణములగు జూనితిని గాని
యిట్టి ఘోరసంగిర మొన్నఁపరు జూనియు లేదు. మున్న
కలంజరి మహారాజునో గావించినయుద్ధమే యుద్ధము. పిమ్మట
నీయుద్ధమే యుద్ధము.

పృథ్వీ—(హర్షమునో) ఏమి యాతఁడెవర మైనజా ?

ప్రచం—బహుఘోరమును, గుజరాత్ సుద్ధులు సగుణతంత్రీవో.

శక్తి సామర్థ్యముల నార్యులదియుఁ గూడనే యున్నది.

పృథ్వీ—అట్లును నాసంగోదగతము నొసంగిది మహావీరు
పండియును.

ప్రచం—దేవా ! యవధారు. నానగోలింకుఁ గుణాన్య ముగియి
దేవర కన్యాకుబ్జమున కేగిన యనంతము నై న్యసహితముగా
నట కేగుచుగడ మహాబుద్ధిన్ మహమ్మదునో ధానేశ్వరమున
విడిసియున్నాఁ జనియుఁ జిట్టుప్రక్కల పట్టణములఁ గొల్ల
గొట్టుచున్నాఁ జనియుఁ బిలిసి యశిరయమున నామార్గము
పట్టి నడిచితిమి.

పృథ్వీ—ఆ రాక్షసులమూలమునఁ బ్రజల కనేక బాధలు సంఘటిల్ల
నోవు.

ప్రచం—ఆర్యావతమున నేప్పుడును బ్రజ లిట్టి బాధల నొందియుండరు
మహమ్మదుఁజనీగూడ నిట్ట ఘోరకృత్యములు కావించి
యుండఁడని జను లనుకొనుచుండిరి. ధానేశ్వరమునకుఁ జిట్టు
యోజనద్వయమధ్యస్థిత పట్టణము లెల్ల నిర్మారుష్యములుగా
జేయఁబడియె. ఎదుఁ జూచినను మృతక శేదకములు కుప్పకొప్పు

లుగాఁ గానఁబడు చుండెను. పిగు లన్నియు దుధిరమయ్యబులై
భయంకరముగా నుండెను.

పృథ్వి—పాప మాప్రజ లెంతదుఃఖించియుండునో ? తరువాత ?

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! మేచ్చభటసంగోహదావానలౌధనీకృత
తత్తే న్నగరవీక్షాసంజనిత కోధాతీకేషంబున ముసైస్య బెష్ట
డు శత్రుదర్శనం బయ్యెడునా ? యెప్పుడో ర్యానలోన్ ముష్టేచ్ఛ
• మొనరింతుమా యని విజృంభించుచు సతిరయంబున నడువ
సాగెను.

పృథ్వి—తరువాత ?

ప్రచం—పిమ్మట నోహృభూ ! మధ్యేమార్గంబున భయద్రుతులై గహ
నవాసార్థమేగు జనుల కభయదానం బొసంగుచు ఖానేశ్వర
పరిసరంబున కేగుసరికి తత్సమీప పట్టణములయొ దల్లరులం
గావించు నమ్మలకముక్తికడిముఠా మనసేన నగటా బడియె.

పృథ్వి—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నేమి చెప్పునును దేవా ! కసంబడిన మహాహ్నుతీయ
భలు నెక్కనినైన బీషుకోకుండఁ బట్టుకొని బంధించి క్రమం
బుగ హస్తపాదనాసావశ్రవణశిరఃస్పృంశనంబులఁ జిత్రవధం
గావించుచు బగదీర్చికొను చుండిరి.

మంత్రీ—ఆ కూరాత్ములు తమ దారుణమునకు తగినఫలము వెంటనే
యనుభవించిరి.

పృథ్వి—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—అనంతర మోమహారాజా ! ఘోరే రణసన్నద్ధుడై నారా
యణగంజికడ నుండె నని విని మహారాజతిత్వరితగమనం
బున సైన్యంబును నడపించుకొనిపోయి శత్రుసేన కెదురుగ.
వీడిసెను.

పృథ్వీ—మహమ్మదీయ బలమంతయున్నది ?

ప్రచం—ఇరువది వేల తురుష్కలును పదునెనిమిది వేల ముగ్ధులును
ఇరువది రెండు వేల యూఫ్రేసియును గలరు.

పృథ్వీ—అబ్బ ! యెంత సైన్యము ! తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—పిమ్మట సంగరవిశ్వాపితృగౌరదూర డిగుసమొన నొనముగ
జుభయ సేనలఁ బరికించి మరల సైన్యము సర్వవశ్యము నుచుండును.
దీర్ప సేనాధిపతి శాశ్వతము సుఖము.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! ఆ పృథ్వీమొగలునఁ బుట్టిండ్లి కుమారు
మహాకాజపుత్రుని డిగుసిడ్లు పెనును, నొక పక్షమునఁ బెరికించి
మనుండును, నడిమి భౌగమునకు నొక పక్షమునఁ బెరికించును
జును, లోపలితట్టిన సమగ సేనా మహాకాజపుత్రుని పక్షమున
రక్షణంబు గావించుచుండిరి.

పృథ్వీ—తరువాత ?

ప్రచం—అనంతరమోరాజీగదా ! ఎప్పుడొప్పునఁ జేసి గొలుసునఁ జేయు
చూచుచున్న యుభయబలములును పరిగలు చూచుకొనుచు
సరంబునఁ బోగగ పలపడె సత్కథ దొక్కు ముగ్ధుల నొనము గోరు
హకాహళిది వాన్యద్వనులనలనను, ఇది యొక్క వాన్యముగదా
యోగోద్భూత ప్రచంద్ర గోచరములవలనను, పరిభ్రమణమున
గర్వాలావంబులవలనను గోదోగతరాధి యు పరిగలుచుండు నొక
దిక్కులును చెప్పుడువడియె.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! ఇట్లు తలపడి యున్న యుద్ధసంఘాత
విధానంబున నాయ పక్షము రాత్రులు లయముభయబలములు
చౌదవ్రులనుండి పోరాడుచు మరునాడు సుగోష్ఠియందు బగు

వఱకు కదనక్షోణి నెక్కచోఁ జేరి సమరము సేయఁవొడంగి.

పృథ్వీ—తరువాత !

ప్రచం—ఇట్లొక్కచోఁ జేరిన గజతురగపదాతి మహావాహనీపదసంఘటనోద్ధృతపరాగంబులవలనను, నాకాస్త్రజనిత ధూమసమదయంబులవలనను దశదిశ లంఘిభూతంబులై యది నివసనమయం బయ్యు, సేవాధిపతీ రాలాక్ష్యకరవాలస్సగుస్థానం గత్తు నిచయంబులు నిర్మలభంగి విరాట్లయిచుండ సమారాత్రినాఁ జూపఁకుం దోఁచు మంగళం.

పృథ్వీ—(ఆశ్చర్యముతో) తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోస్వామీ ! గజములును, తురగంబులును తురగంబులును, ఘోషలంబులును ఘోషలంబులును నొక్కమ్మడి దురకడి యుక్కుమెరు నొక్క టికయ్యంబు సేయం దొడంగి. ఇట్లభయంకరంబుగ సమరం గొనఁగించుచుండ నినుండ స్తగిరితిభిరం బురగిరినె. అయ్యవనున పగిలిన కుంభస్థలంబులును, ఖండంబులైన తుండంబులును, చీలిన కణకంబులును, చినురుపలై సదంతంబులును, తెగిన ఫలంబులును, త్రెళ్ళికలంగూలంబులును, స్త్రీలినశిరంబులును, విఱుగంబడిన ఖరంబులును, చినెగిన టొక్కలును, చెక్కంబడిన టొక్కలును, పడిన దేహంబులు, భంగంబులైనయంగంబులునై చెడిన గజతురగసమూహంబును, తునిసిన శిరంబులును, నుత్తములైన కరంబులును నెగిలిన మర్మంబులును, నెవ్వంబడిన చర్మంబులునై, చేడ్పడినపదాతిజనవికాయంబును, తత్సమయసంజనితరక్తధారాప్రవాహంబులం బడి కొట్టుకొని పోవుచుండ భూతప్రేతపిశాచవిహార స్థానంబైన యాపాలికలను భయావహం బై కనుపట్టె.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—రాజచంద్రా! ఇంతవఱకు న్యాయజయకాండము నో హోమము
నఁ బోరుదున్న యా యుభయ సేనలలో ఎవఁవాఁడొక్కఁడయి
వాహిని యప్పుడొకింత వెనుదీయఁజొచ్చె.

43

పృథ్వీ—(గర్వముతో) తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! సమరరహస్యవేది యగు సమరసింహుఁ
డు తనకు వెలుపలితట్టున నున్న విక్రమసింహుని ఉదయ సేనతో
రహస్యముగఁ గననఁజేసి యొక్క ముట్టి పరిపరధనాపి నెడ నను
కత్తునఁ దాఁచుటకై పంపెను.

పృథ్వీ—(సంతోషముతో) తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోవక్త్రం ! ఆ యర్థ గాఢ సమయమున శత్రువై
న్యాయ సమరసింహునితో బోరుచుండ విక్రమసింహుఁడు
వేచుకనుండి గవిసి యుక్కొక్క ప్రేమన కై నుగురు హనుగురు
నేల వ్రాల్చుచు నిమిషమాత్రముతో నాయును నేల శత్రువుల
పొలికలనికి బలియొసంగె.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—సిమ్మట నోదేవా ! శత్రుసేనలో కలకలం బొప్పివించి
యొక్కమాటుగ సందఱు వెనుదిరుగ నపు డొకింత శంకాకుఁ
తస్మాత్తులై చూచుచున్న మన సైనికులతో సమరసింహ
మహారాజు గంభీరస్వరమున నిట్లనియె, “ఓహో ! ఆర్యయో
ధులారా ! ఈకూర రాక్షసుల యిడించుటలో నింతయు శంకి
పకుండు. ఈనిర్దయు లొనరించిన దారుణకృత్యముల నింతలోనే
మఱిపొందితిరా? గో స్త్రీ శిశునధామహాపాతకులైన నీరి
నెట్లు శిక్షించినను బాపంబులేదు. లెండు ! వైదుల యింకఁబండు

ములుగ ఖండింపుడు ! దేశముం గాపాడుడు ! ఏలిక ఋణముం దీర్పుడు. ” అని సేవలను హెచ్చరించెను.

పృథ్వీ—తరువాత !

ప్రచం—అనంతర మోదేచా ! అట్టి మైచ్చదారుణకృష్ణదోష్భక వాక్యముల శత్రువాహిని కీనలావలనున్న మనబలంబులు విని తోషపూరిత స్వాంతంబుల భీమగజంబులు తామర్హతగూర్చుల చిదురపలు సేయుకై వడి నెక్కు మ్మడి శత్రుసేనలు నులుమాడుచుండ భీతచిత్తులై చేయునది లేక యగులు విడిగిపాటున జొచ్చిరి.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—పిమ్మట నోప్రభూ ! పరిపంథిచమూసాగరంబున సైనికజలంబివిష్విధంబున నింకిపోవ కూరయోధ గ్రాహంబులబ్రతుకు బయటం బడియె.

పృథ్వీ—తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోమహారాజా ! చెదరిపోయిన సైన్యములఁ బురి కొల్పుచు, గుతుబుద్దీనును, గోరీయును మాందు మిగిలి రణము సేయఁగడంగ, నాకలిగొన్న సింగంపుకొదమలు మత్తమాతంగ దర్శనంబున హుంకరించి గర్జించుచుఁ బైబడు పోలిక, కర్ణుండు కుతుబుద్దీనుని, సమరసింహుండు తురుష్కప్రభుని డీకొనిరి.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోప్రభూ ! అటుల డీకొనినయోధు లిరువురు నన్యోన్య క్రోధాతిరేకంబున మిన్నుమన్ను లరయక వైరివధత్వ రాయమాణమానసులై భీభత్సంబగు రణంబు సేయుచుండ సమరసింహుండు గసిమసంగి మనబలంబుల నోసరించుకొని

ముందునకు నడచి యీతురుష్కాధము నిప్పుడ మట్టుపెట్టెదఁ
గాక యని శత్రుసేనారణ్యంబు దహియింపఁ దొడంగెను.

పృథ్వీ—తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! సమరసింహుం డట్లుడుట నున్న సేననం

తను గడఁజేర్చి శత్రువీక్షాజనితకోర్కెధావేశంబున నయనంబు

తీరుణకాంతి నహింప, భూలతలు ముడివడ, నాడు గణచును,

“ఓరీ ! సరాధమా ! కవాటవిహీనగృహాంగణంబుగ జొరబడు

శ్వానంబుచాప్పున యోధువరు లెవ్వరును లేనితఱి, నిగపరాధ

ప్రజానిరోధం బొనరించిన మహాపాతకంబునకుఁ దగినఫలం

బిప్పుడ యనుభవించెడు గాక ! దేశద్రోహియగు జయచంద్రు

నితోఁ జేరి నిక్షేపం బపహరింపఁ దలంచినపుడును లాహరీరు

నార్యనశముచేసి ఘోరునకు పాటిపోయినపుడును, నీయార్యా

వతఁ రాజపుత్రుల బలపౌరుషంబులు చవిచూచియు సిగ్గులేక

మరల మాకోర్కెధాగ్నికి శలభంబుపోలిక నేల యరుజెంచితివి ?

నేఁడెక్కిన నార్యావతఁమును, ఘోరును, నిర్మహమ్మదీయ

మానుగాక !” అని కదోరముగా వాక్కుచ్చెను.

పృథ్వీ—(సంకోషముతో) సెబాస్. బాగుగ వాక్కుచ్చినాడు. తరు

వాత తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోన్మపాలచంద్రా ! ఆమాటలకుం గినిసి ఘోరీ,

“ఘోరీ ! వృథావాగ్గాడంబరా ! అసంబద్ధప్రలాపా ! మహా

మ్మదీయ వంకోత్పన్నుం డరివిదళనకార్యంబు, ఆయుధంబుచే

గాని వాతజాతాంబుదకణంబుచే నెప్పుడు నెనర్పడు.” అని

పలికి తనసైన్యమును బురికొల్పుచు ముందునకు వచ్చెను.

పృథ్వీ—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—తరువాత నోదేవా ! పట్టరానికోర్కెధంబున సమరసింహమహా

రాజు “ ఓరీ ! కూరచండాలా ! అరివిదళసం బొనరించునది
యా యాధమో, అంబుదకణమో యిదిగో నిప్పుడే చూతువు
గాని ” యని పలుకుచు తనకడనున్న నాభీకాస్త్రం బాతనివై
నేసెను.

పృథ్వి—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—అనంతర మోరాజచంద్రా ! తదస్త్రాబు శిరంబున “ గాఢా
బుగ నాట గీపెట్టుచున్న గజాబుహోగ్రుండ నాతడట్టే నేలం
గూలెను. పరిపంథిబలంబుల “ చచ్చె, చచ్చె ” నను నాహాకా
రంబులుచు, మనబలంబుల “ జయము జయ ” మను నట్టిహాసం
బులును నొక్కుమ్మడి వెడలె. కర్ణునిగో రణ మొనరించు కుతు
బుద్ధీచుచు మిగిలిన భటులను ప్రభురక్షణాయత్త విత్తంబుల
నావంకకుం బోయిరి.

పృథ్వి—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—పిచ్చుట నోమహాప్రభూ ! బుకిత సేపున కలుచుట్టువాడన
బలంబుల మఱల నెదుర్కొన నేగి, యయ్యస్త్రం బరివిజయ
సాధకంబుగామి యెక్కిగి సమరసి హమహాగాఢ మెడియు
రణంబునకై మన సేనలం బురికొల్పెను.

పృథ్వి—తరువాత ! తరువాత !

ప్రచం—అ ట్లత్యుత్సాహంబుతో మహమ్మదీయ సైన్యంబును నిరవ
శేషంబు గావించి చూచునప్పటికి “ తదస్థిశు లెచ్చటను గానఁ
బడరైరి. తత్సమీపవిషింబులు శోధింప వారు కనబడలేదు
గాని దేవా ! మతిమొకవిశేష మెఱుంగబడియె.

పృథ్వి—(ఆత్రముతో) అదియేమి ?

ప్రచం—మహాప్రభూ ! దేవరకు గర్భశత్రువుగ జయచంద్రుడు
ఘోరీసహాయముఁ గోరి వ్రాసినయుత్తర మొకటి దొరకినది.

తృతీయాంకము.

దానిఁ దమ్మ కట్టుప మామహారాజు నాచే నిచ్చి పంపి వార
సనై న్యులై జయభేరితోడఁ జత్తురునకు ప్రయాణమై మేగిరి
(అని జాబు నిచ్చుచున్నాఁడు.)

పృథ్వీ—మంత్రీవరా ! దాని నందఁకొని చదువుము.

మంత్రీ—(పుచ్చుకొని చదువుచున్నాఁడు.)

“ హజరత్ షహబుద్దీన్ షహమ్మద్

ఘోగీగారికి—

అయ్యా !

ఆర్యావర్తనము మేలికీరుండనని గర్వాంశుడై సంచరింప
చున్న పృథ్వీరాజు నణగచవలె ననెడియుద్దేశముతోఁ గొంతపై న్యవ
నిటఁ జేర్చి యందున కనువగుయత్నము లొనర్చుచున్నా రని వినుట క
తయు సంతసిగిచితిని. చిత్తురుప్రభునగు సమరసింహుని సహాయ
మున్నంతవఱకు సామాన్యుల కాతడఁజేయుండనుట యెల్లరకుం
దెలిసినదియే. పృథ్వీరాజు నాకు బలనప్పైర్చి యని మీ కీవఱకే తెలి
యుంజిని. నాగారాబుషట్టిని హరియించుట లోనుగా నాకతఁ డెన్నిదె
న్గెను లొనర్చుటవలనఁ దొంటికంటె పై రింపరానినాడయ్యె. మన కి
ప్రభుకురు బ్రయత్నము లొక్కటియె గావున నుభయులమును జేర్చి
నాకార్య మతిసులభముగ నగు నని నాకు దోచెడిది. సమరసింహ
డు పృథ్వీరాజునకు సహాయము రాకుండుటకై చేరియున్నతట్టునఁ గా
కొని యుండవలయును. వా రిరువురు గలిసికొనినను మనయిరువురిసే
నొంపఁజూపి రని నానమ్మకము. మీశలఁపును బ్రత్యుత్తరమూలము
వ్యక్తీకరింపఁ గోరెద. సమక్షమునఁ దక్కి నవిషయములు మాట్లాడు
నవచ్చును. మీయభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకిగచువాడను గాను.

ఇట్లు

జయచంద్రమహారాజు.

పృథ్వీ—ఏమీ! ఈజయచంగ్రునిదాప్త్యము! ఈతని నేమిచేసినా బాస మున్నది? ఔరా! దేశద్రోహీ! యెంతపని తలపెట్టి తివిరా? సంయుక్త నెంచి ప్రాణములతో మన నిచ్చినాదులకా యీద్రోహచింత? కానిమ్ము. మంత్రీ! మనమిప్పుడేమి చేయ వలసియుండును?

మంత్రీ—ఏమి చేయుట కేమున్నది? ఆత డిప్పు డేమి చేయగలడు?

పృథ్వీ—ఆర్కావర్తమున నిలువ నీడలేక పాటిపోవు "చున్న ఘోరీ యితని కేమిసహాయ మొనరింపగలడు? అయినను నితనిగూర్చి యుపేక్షింపరాదు. ఈవిషయమాలోచించుటకు మాసమర సింహు నొకసారి యిటకు రమ్మని వాతన నంపుము.

మంత్రీ—చిత్తము. జయచంగ్రునికడకుఁగూడ నొకదూత నంపుట యుచిత మని నాయభిప్రాయము. ఏమి సెలవు?

పృథ్వీ—ఎందులకు?

మంత్రీ—మిత్రభావము వహింపు మని బోధించుటకు.

పృథ్వీ—మంత్రీవరా! యెంతవెట్టివాడవు? అతం డంతసద్వృత్తి గలవాఁడైన నిట్టియుపద్రవము లేల సాధవిందును?

మంత్రీ—అతఁడు వినకున్న పోనిండు. మనపై నేర ముండదు.

పృథ్వీ—అట్లే చేయుదము. ఈప్రచండమగుఁదగినబహుమాన మొసఁగి పంపుఁడు. మనవిజయవాతనఁ బ్రకటింపుఁడు.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చతుర్థాంకము—స్థానేశ్వరపరిసరారణ్యము.

[షహబుద్దీన్ మహమ్మదుగోరీయును, కుతుబుద్దీనుడును
ప్రవేశించుచున్నారు.]

షహా—ఆహా! మన కిప్పు యెంతటియవస్థ వట్టినది! ఇంక మనకు అఫ్
గన్ స్థానమునకుఁ బోవుటయేనా గతి? ఎప్పుడో ఘటన సరి
పాదిరిచిన లాహోరునుగూడఁ బోగొట్టుకొంటిమి.

కుతు—ఇంతవఱకు మన కార్యావళిమున నిలువఁగలమను నాశ్చ
కవఁబడుట లేదు. ఇటువ నింతటితో మన మధ్యేగ్య మొందఁ
బసిలేదు.

షహా—ఆర్యావళిమున మహమ్మదీయపాలనము స్థిరపఱుపవలె నను
మనమనోగధము లన్నియు నిష్ఫలము లైపోయెనా? పాపము!
నిష్కారణము ఘోరమిట్లీకును వధించి లాహోరును లోగికొని
తుద కది తుచ్చులగు నీయూర్వుల చేతఁబెట్టవలసి వచ్చినది.

కుతు—శౌను. అఫ్గన్ స్థానమున ఏలికపూర్వులగు అల్లాయుద్దీన్
వారిచేఁ దఱుమఁబడి యిటఁజేరి కాలము గడపుచు ఘజనీకీర్తిని
నిలువఁబెట్టినవానిం జంపి తుద కాఫ్గన్ స్థానమున కంతకును
సపకీర్తిఁ దెచ్చినవార మైనారము.

షహా—ఆరాజపుత్రుఁడు పలికినవీరవాక్యములఁ దలంచుకొనిన నాహ్లా
దయము దహించుకొని పోవుచున్నది. ఎన్ని పాట్లు పడియో
నాతనిఁ గడతేర్చి సోపగ తీర్చుకొందునుగాక.

కుతు—మన మిప్పుడు ఘోరునకుఁ బోయి తగినయత్నములతో ని
కొకసారివత్తము.

షహా—వచ్చుటయే కాదు. ఎవర నిలిచె నేని తుత్రియుఁ డన్నవా
నెల్ల రూపు మాపవలయును. ఆర్యావళిమునఁ బోరుఁ

మన్నశబ్దమును నాశనముచేయవలయును. చరిత్రకారులు, షహబుద్దీన్ మహమ్మద్ ఘోరీ ఆర్యావతము నాక్రమించి ఢిల్లీసింహాసన మధిరోహించె నని చరిత్రలలో లిఖింపవలయును. అటుగాకున్న సనైన్యముగా రణరంగమున వీరమరణంబు నైనఁ బొందవలయును. ఇక మనకిదియే కతావ్యము.

కుతు—ఏలిక దలంచుకొనిన నీపని యెంత ?

షహ—(కోరోధముతో) ఔరా! రాజపుత్రుల బలపౌరుషములట! శౌరాగ్ని యట! ఆదంభప్రలాపునినాలుకఖండఖండములుగఁ జేయువఱకు నాకోరోధమునకు శాంతి యెక్కడ? కానిమ్ము. ఇప్పు డెందులకు. సేనానీ! ఈదేశమున రాజులయంతఃకలహము లెల్లున్నవి?

కుతు—అవియును నంతకంత కభివృద్ధి నొందుచున్నవి. కన్యాకుబ్జనగ రాధీశ్వరుండగు జయచంగ్రునకును నీప్రధ్వీరాజునకును గల వైర మంతకంతకు హెచ్చుచున్నదని తెలియుచున్నది.

[ఒకపురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(తనలో) సేనకుఁ డేలికఋణమును దీర్చుటకు సమయ మిది యేగదా! (ముందఁచూచి) ఇదిగో! నీ నెవ్వరో మహమ్మదీయులవలెఁ గన్పట్టుచున్నారు. సొల్తానిక్కడ నుండనోపు. అక్కడి కేగెదనుగాక. (నడచుచు హరించిచూచి) ఈతని లక్షణములను జూడ సుల్తానువలెనే కన్పట్టుచున్నాఁడు. (హక్కుకుచూచి) ఇదిగో! ఆతనిసేనాని కుతుబుద్దీనుఁడు సందేహములేదు. సమీపించెదను. (సమీపించి) సలామ్ దేఫో మహారాజా.

షహ—నీ నెవ్వరవు?

పురు—అయ్యా! నేను కన్యాకుబ్జనగరనివాసుఁడను. ఆమహారాజు మీకిమ్మని నాచేనెకయుత్తర మంపినాఁడు.

షహ—(సంభ్రమముతో) ఏదీ యుత్తరము?

పురు—అదియే నేను మాంగులికయెడల

ఆయుత్తరము దైవగతిచే శత్రువుల చేతులలో పడినది.

షహ—ఏ శత్రువులచేత?

పురు—మీవారుప్రభు వగుసమరసింహుని శత్రువులు.

షహ—నీ వెటుల వచ్చితివి?

పురు—నన్ను వధింపవలెనని యెల్లినకట్ట వ్రేలి నన్ను నుండి పోయి

పోయి యడవులం బడి పోగి పోగి, పొయి పోయి

జేరగరిగిని. లేకున్న నింకెను నా శత్రువులును నింకెను

దర్శించి యుండును. ప్రభున వ్రేలి నన్ను నుండి పోయి

యుండును.

షహ—ఔరా! దుగాత్తు లెంతవని నీ వ్రేలి నన్ను నుండి పోయి

వ్రాసెనోగదా! నీ క్షిప్తము నుండియుగా!

పురు—అందలివిషయము లప్పు యుండునది నీ శత్రువులను

ములనుమాత్రము పదిలంబు.

షహ—ఏమని?

పురు—బృహ్మరాజును జయింపవలె ననుచు బృహ్మరాజును

ప్రచండవాహినీతో నీ దేవమున వచ్చి యుండును.

సింహుని సహాయ ముచ్చగించితి ననియు నుండును.

కును బృహ్మరాజునకును విరోధము నుండుననియుండును.

నిష్పక్ష సదేవర కథయు, అది వ్రాసెననియుండును.

వచ్చెదననియు, ఉభయలగాలులను నొప్పి వ్రేలి వచ్చెదననియు

వేట యొక్క సారి ముట్టగిరిని నొప్పి వ్రేలి వచ్చెదననియు

జయింపవచ్చు ననియు, అంబుషాదగానగును.

షహ—అరరే! యింకాతెలు నిన్ను నొప్పి వచ్చెదననియు

అక్కడనే మట్టుపెట్టి యుందుముగదా! (సేనానివంకఁ దిరిగి)
మన మిప్పు డేమిచేయుదము ?

కుతు—కతేవ్య మొకజాబుమూలమున తెలియఁజేయుదము. శీఘ్రముగ
మనదేశమునుండి యిప్పుడే మనసేనల నెల్ల రప్పించి
వలయును. ఇంతకంటె మనకు సమయము చొరకదు.

షహా—మంచిది. అట్లే చేయుదము. ఆలోచించి తగినయుత్తరము
వాసి యీతనిచే ననుపుదము.

కుతు—మనము మనసేనయున్న ప్రదేశమునకుఁ బోవుదము. అక్కడనే
తక్కినయోధులతో యోచింతము.

షహా—సరియె. పురుషవర్యా! నీవును మాతోఁరమ్ము. ప్రత్యుత్తరంబును
వ్రాయించి యిచ్చెదము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

అ

ధ

మ

మ

మ

శ్రీరామచంద్ర.

సతీసంయుక్త.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము—జయచంద్రునిసభాభవనము

[జయచంద్రుడు, అనలవరుడు, పురహరుడు, ముగ్ధుని ప్రవేశము.]

జయ—మంత్రి! వనవార్తాహరి యింకను రాలే దేమి?

మంత్రి—ఎందుచేతనో యింకను రాలేదు. మైద్భులకును, సమరసి,

హలనకును, రణము జరుగుచుండె నని యొకనాతల విన వచ్చి

నది. అందుమూలమున సమయము కొలుకు వేచియుండును.

వీని కాలస్య మయ్యె నేమో?

[ప్రతీహరి ప్రవేశించి]

మహాప్రభూ! సుల్తానుకడ కేగినభటుడు వచ్చి ద్వారముకడ

వేచి యున్నాడు.

జయ—శీఘ్రముగఁ గొనిరమ్ము.

ప్రతీ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి భటునితోఁ బ్రవేశింపను.)

భటు—నుహారాజా వందనము. (ఉత్తరము నిచ్చుచున్నాడు.)

జయ—ఆలస్య మయ్యె నేమి? మంత్రి! చదువుము.

మంత్రి—(ఉత్తరము నిప్పి చదువుట నభినయించి) “జయచంద్రమహా

రాజుగారికి—షహబుద్దీను మహమ్మదుఖోరీ వ్రాయువిన్న

పము. అయ్యా! తాము శత్రుజయోపాయములం దెల్పుచు

నా కొకయుత్తరము వ్రాసితి రనియు, నది మార్గమధ్యమున

సమరసింహునిచేఁ బడెననియు, వారిని నిప్పించుకొని వచ్చితి ననియు నెఱింగించుచు సీభటుం డందలివిషయములను క్లుప్తముగ . . కడం దెలిపినాఁడు. ఈభటుఁడు వచ్చినటకే మాకిట్ల ఘోరగణము జరిగి యుండె తుదకు మా కొకించుక పరాజయము సఁఘటించినది. అయినను, ఇంతటితో మే మ్మధైర్యమును జెందలేదు. తిరుగ నాఫ్ఘాన్ స్థానమునుండి యహ్మదియతనైస్యముతో నెత్తి రాఁదలంచితిమి. మఱల పెండవయద్ధ మెచ్చట నెప్పుడుజరుగునో మొదలయినవిషయములమీఁదెఱింగించెదను. తాముగూడ నప్పటికి సనైస్యముగా విచ్చేసితిరేని మనము శాత్రువుల వట్టువెట్టఁగలము. మన మిరున్నరమును గలసితిమేనీ మనల బయించువీరుఁడుండఁడు. ఇవే అనేక సలాములు.

ఇట్లు ఘోరీ.

జయ—(కోపముతో) చూచితిరా ! శత్రువులనావ్ష్యము ! నాయత్తరము నపహరించిరిట ! ఎంతఘోరము ! మంగ్రీ ! ఇంక నేదియో వారితో మైత్రి దలపెట్టుచుండును.

అనల—ఆర్యావర్తమున కెల్ల మేటిపీఠములను తానే యని గర్వాంధుఁడయి మిన్ను మన్నుఁ గానక సొచ్చరిండు సమరసింహుఁడేమిచేయ సాహసింపఁడు ?

పుర—ఈసారి యన్నియు నణఁకును గదా !

జయ—(సామంతులవంకఁ దిరిగి) మనకు మహబూద్దీన్ మహమ్మదు ఘోరీ సహాయ మలవడినది.

గీ. మీర లిప్పుడు పూస్కితో శ మొలగవలయు
సమయ మెడలిన శత్రువు శ సాధ్యుఁడగునె ?
పగర సాధింపఁ దగిన యు శ పాయ మిప్పుడు
మనకు లభించె రాజకు శ మారులారా !

అనల—రాజచంద్రా! తా మీవిషయమున మఱిల వేరుగ నుడువ నక్కఱలేదు.

శ్రీ. ఎప్పుడు వేళ యాను రణ శ మెప్పుడు నచ్చును పృథ్వీరాజు! నీ మెప్పు డడంతు మంచును ని శ రీతు గుఱునప్పుడ నీకతాప మా కిప్పటికిన్ లభించె విరు శ మిగనను పాణిముఠాదో మేము? గా క పృథ్వీశుడో! మనగ శ కర్ముల నిగతియె నిచ్చెనుగదా.

మంత్రి—దేవా! ఈవిషయమున నానీక వార్తాదుములు ముఖంబు

బ్రసరించి దేవరకు వినును గదలరాదు నీయమున్నాము.

న నిక నొకపాఠికుం నాపార్శ్వము గుఱుననుకూలము నే దనము.

జయ—శత్రుపక్షముగ మాటలు చెప్పి పృథ్వీరాజునకు నీవేదనము

వినియెదను. వానియొక గుఱుమున చెప్పి మాటలుచెప్పుతాము

నాకు పినబడెను.

మంత్రి—రాజచంద్రా! పృథ్వీపట్టణినుగడియు, నీయన్నముగినుచు

నీకై పాణిముఠానైవ నర్పింపనిద్యముగాచున్న నీను పొలిగి

హితము చెప్పుచుంటినిగాని వేఱుకాదు.

శ్రీ. మానవనాథ! నాహితపు శ మాటలు నీకు పిషగబులయ్యె గా

లానుసరంబుగాఁ జెలియ శ నాడుటకాని విగోఢపక్ష మే

నూనినచింపలేదు భవ శ దోదనముం దినుచుంట నింతగా

బూనివచింపఁగా వలసె శ బోలను మ్లేచ్ఛులచే దొకప్పుడుకా,

[ప్రతిహరి ప్రవేశించి]

మహాప్రభూ! శ్రీలీ నగరాశ్రమండు పృథ్వీరాజుకడనుండి ప్రసన్న

చంద్రుఁడువచ్చి ద్వారముకడ వేచియున్నాఁడు.

జయ—పృథ్వీరాజుదగ్గరనుగడిచా? ఏమివిగత! శ్వరితముగాఁ గాని

రమ్ము!

ప్రతీ—(నిష్క్రమించి ప్రసన్నచంద్రునితో మఱిల ప్రవేశము.)

జయ—ప్రసన్నచంద్రా! కూర్చున్నాము. చక్రపతిగారినివిడిచి ఏమి యటుల దయచేసితివి ?

ప్రస—ఆయననూనతిచే దేవరకడకు వచ్చితిని.

జయ—ఆయన మాకడకంపెనా ? మాకడకు ?

ప్రస—చిత్తము. తమకడకేషంపెను.

జయ—ఏమివంత ! ఎందులకు ?

ప్రస—తమతోఁ గొన్ని విషయముల ముచ్చటగింపగోరి—

జయ—ఏమివిషయములు ?

ప్రస—రాజకార్యవిషయములు.

జయ—దీక్షతో ! రాయభారముం గొనెవచ్చితివా ?

ప్రస—ఔను. అందుకొఱకే వచ్చితిని.

జయ—రాయభారమేమని ? కన్యాకుఞ్జమునువిడిచి యడవుల వెంట నేగుమనియా ?

ప్రస—రాజచంద్రా ! అట్టి యమంగళకరసనాక్యము లేల వాక్రుచ్చె దవు. మా మహారాజు మీతో మైత్రియొనరింపగోరి నన్నుమీ యొద్ద కనిపినాడు.

జయ—ఏమి? మీసార్వభౌమునికి మాపై నింతయనుగ్రహముపుట్టినది.

ప్రస—ఆగ్రహానుగ్రహముల కేమిగాని రాజేంద్రా ! ఆఁబోతులు డిక్కొన లేగలపాదములు విటిగెనన్నట్లు మహారాజులు మీ రిరువురుం బోరాడుచుండఁ ప్రజలిప్పు డెన్నఁడెఱుంగని యిడు మలంబడుచున్నారు.

అనల—ఈసేతి మీరాజున కెఱింగింప లేకపోయితివా ?

ప్రస—ఆయుర్దేశ ముభయలకునుండవలెనుగాని, యొక్కరికున్న న్నెఱుఁగొనసాగును.

జయ—మీఁదుమిక్కిలి కయ్యమునకుఁ గాలుదుగ్రవివసది మీమీయని
చెప్పుచుంటివా ?

ప్రస—ఈవైరమునకుఁ గారణము మీరునుగారు, మారాణునుగాఁడు
ప్రజల దురదృష్టమే కారణము.

జయ—అట్లేలయగును? మాకు రాదగినరాజ్యమునుహరించి మావైఁ
గయ్యమునకుఁ గాలుదుగ్రవివసది మీరాజే కారణుఁడు. శత్రువు
మీఁదిమీఁదికిం దొక్కొకొనివచ్చుచుండ తుత్రియుండైనవాఁ
డెవ్వఁడు సూరకుండఁజాలఁడు గదా !

ప్రస—భూవరా ! శిల్లీ రాజ్యముతో రూపంశమునఁ గడపటిప్రభుచగు
ననంగపాలునిచే నతనికీయబడినదియే గదా ! అందఱఁడు హరిం
చిన దేమున్నది.

సీ. అశ్వమేధంబున శ కంఠరాయంబుగా

హయమును హరియించి శ యడఁగినపుడు

సామవాక్యముల న శ శ్వము నొప్పగింపక

పోరాట మాడంగ శ గోరినపుడు

రణమున నోడియు శ రాజసూయమున నా

తని నవమానింపఁ శ దలఁచినపుడు

అతని శిలావిగ్ర శ హముచేసి సభాలోనఁ

బరిహాస మొనరించి శ కలలినపుడు

గీ. తలఁచిచూచిన నెట్టి న్నా శ గలకునైనఁ

దెలియదే నీకడనె,తప్పు శ గలదటంచు ?

ఇవిధి దురంగునకుఁ గాలు శ ద్రవ్యచుండ

నుత్తమతుత్రియుండొచ్చి శ యుండగలడ ?

మహారాజా ! ఇవి యన్నియుం బ్రసంగవశగఁబడ నుడువనలసి నట్లును,
కడచిన దానిని మఱల మఱలఁ దలంచుకొనస మఱగనికొడుకారణమే

యగుచుండును. అయినదేమో అగునది. గతకాలనేతుబంధనము ప్రయోజనములేనిది. ఇంకనైనను ద్వేషమును దోసిపుచ్చి మిత్రభావమును నహించుటమీకును, వారికిని, దేశమునకునుగూడ శ్రేయస్కరము. మారాజుగారి సందేశముకూడ నిదియే.

అనల—మహారాజా! నిన్న మొప్పు సీగా రాజుపట్టిని హరించి సకల నైష్యమును నాశనముచేసి కారానివాటలాడి ప్రాణావశిష్ట నిగ్రహేసిపోయిసదేనియో మైత్రీప్రసంగమేమి?

మృతి—అవియన్నియు మఱల నేలతో వేర్వదరు? ఈప్రసన్నుండు నుడి వినట్లు మైత్రీ గలిగి యుండుటయే మనకును, దేశమునకుగూడ మేలు గలిగించును.

జయ—(క్రోధముతో) ఆపలువ గుమస్తాగచేసినప్రత్యేమాల మఱచెదమన్న మఱపునకు వచ్చునా? అని అలుగదుకొ నినకొలది నాశరీరము నందలి రక్తము ప్రకంఠకు వేడియెక్కి నాహృదయమును దహించివేయుచున్నది.

ప్రస—స్మరాలచందా! సకలరాజులక సమక్షమున సీతనయయే యీతనివరించెను. కాని యీతడొకాడను గాత్రసవిధిని గైకొన లేదుగాదా! ఇంచుక నిష్పక్షపాతబుద్ధితో విడుదలచిన నాతని యెడఁగాని, యామెయెడఁగాని నింకేమి దోషముగాన్పింపను. ఆమెకట్టి స్వాతంత్ర్యము మన పూర్వకముగ మీకొసంగినది కాదా? పూర్వవైరమును వీడి గేని మీకిరువురకు నిండుమూలముగాఁ దోసిపుచ్చెద మనినను సాధ్యముకాని దృఢసంబంధ మేర్పడినది. మహారాజా! పుత్రికావాత్సల్యమును మనసుననిడి యొకింత యాలోచించుకొనిన నీయాగ్రహమంతయు నిర్మూలమైపోగలదు. నీముద్దుతనయ నీతో విన్నవింపుమనిన వాక్యములను వినుము.

శ్రీ. సేననేని గా గాబు శ్రీ మున నెత్తిపెంచిన

తనుజాతపై దయఁ శ్రీ దలపుమయ్య !

సిగర్భమునఁ బుట్టి శ్రీ సీకు బుద్ధులు చెప్ప

నేచ్చిసాదూలకు మ శ్రీన్నిపుమయ్య !

శ్రీశ్రీశ్వరుగ దిక్షా శ్రీ డల్లుడయ్యెను గానఁ

బువీడి సఖ్యుఁబు శ్రీ బడయు మయ్య !

ఇరుక్రీడియఁ గల శ్రీ హించుచుండురయేని

తురకలకును సాగు శ్రీ దొరకునయ్య !

శ్రీ. వైరము పగస్వగంబును శ్రీ వలనదయ్య !

అవ్యభూమిజనుల నెత శ్రీ లార్హమయ్య !

చేడుగు పగవారియఁ జెచ్చి శ్రీ చేయకయ్య !

కరుణఁజూచు మిదే నమ శ్రీ స్కా-రమయ్య !

శ్రీరాజ్యము సిగారాబుపట్టికి నరిణముగ నిచ్చిన నీయనచ్చును. లేక
అతఁడు సికారాజ్యమంతయు నిచ్చి వేసిన నిచ్చి వేయనచ్చును. ఎన్నివిధ
ములఁజూచినను వైరకారణ మింతేనియును లేదు.

జయ—ఏమీ ! ఈకులట శ్రీ నెమాటలు ! రాజ్యము నాతోడిచ్చువా

డును, నేను పుచ్చుకొనువాడనునా ?

మ. బలవచ్చెరి మతంగసింహులు, రణ శ్రీ ప్రాధిక్యమావడు, ల

త్యలఘుప్రాభవ ధైర్యశ్రోర్యవిభవో శ్రీ చానుల్, జగద్వ్యాప్తి

ర్తులు సంగ్రామజతాఖిలారి బలయో శ్రీ ధుల్, రాష్ట్రకూటజ్వల

త్కులబుల్ మౌత్రిముదూలియుండెదరాకోశకూళల్ ప్రతారించినా ?

పురహ—అక్రమముగా భుజోబలదర్పముచే నపహరించిన శ్రీరాజ్య

మును ఇప్పుడు సంయుక్త కరణమిచ్చితి ననుకొనుట పోగొట్టు

కొనినధనము నపహరించినవానికి దానమిచ్చితి ననుకొనుట వల

సిద్ధి. సిగ్గు ! సిగ్గు !

మంత్రీ—దేవభావమును త్యజించి మైత్రీ కలిగి యుండవలెనను తలంపుకలవానికిది మంచిదిగాఁ గాన్పించునుగాని, లేనివానికిన్నియును వెట్టిగానే తోచుచుండును.

అనల—చిన్నతనమునుండియు నీతనియన్నముగ దిరుచు నీతనికడఁబెరిగి సమయము వచ్చినప్పు డెప్పుడును శత్రుపక్షమున నే మాటలాడుచుఁ గల్యాయున్న వెరుగఁజవేయు విశిషటమైన వగునీకుఁ దక్కఁ దక్కిన యందఱికి నిది వెట్టిగానే కాన్పించుచుండును.

మంత్రీ—ఔను. కేవలాసూక్ష్మాపరవగులగు మిత్రులనిచూచి, మీ నగటివారిబోధనలు వేదవచనములుగా వినునానికిని ఎంత మంచి విషయము లైనను చెడ్డవిగానే కాన్పించును.

ప్రస—రాజేంద్రా! నీకడఁ జేరి నీపక్షమున మాటలాడుచున్నారని నీమిత్రులు నిశ్చయింపదుము. నీ రాజును పృథ్వీరాజుచే నోడిపఁబడి యెట్లు చుచ నీసహాయమునఁ బుడచిగొనినఁ జూచుచున్నారు. ఇది యతయు బాగుగ నెఱుంగుము. ఇదిగొక మనదేశమునకుఁ బరమనిరోధులగు మైత్త్యునో మైత్రీ రెమునరిపఁ జూచుచున్నావట! సర్వధర్మములు నొసంగి నీబోటివాఁటి యఁకార్యము గొనరించుట కేవలమును నితము. ఆర్యావర్తమున నిలున నీడదొరకనప్పుడే తురుష్కులుచేయు దుండగములకు మేరలేకు. అట్టిచో నీవు వారికిఁదోడైన నిక నార్యావర్తముగతి వేఱ యడుగవలెనా? పృథ్వీరాజును జయింపఁగోరి నీవొక వేళ వారిసహాయమును గోరుచున్నను, వారియుద్దేశము మాత్రమదికాదు. అన్యోన్యసహాయమునొకపక్షము వారుమడసిసనిత రెండవపక్షము నవలీలఁజయించి యార్యావర్తమును మహమ్మదీయరాజ్యమును స్థిరపఱుపఁడలొచుచున్నారు. కాని, నీపైఁగి దయచేవారు వచ్చుటలేదు. నామాటనమ్ముము. ఆకూర్చోత్ము

యేక విశ్వాసముచకుము. మారాఃగారు నీమొద్దనుచువు

మాని పలికినపాశ్యములు వినుము.

జను—(హేళనముగా) చక్రివర్తిగా శేమనిరి?

ప్రస—అయ్యా! ఇవి చక్రివర్తిపాశ్యములు—

“స్తి. మనకు బాధుత్వ ము శివ్యముగాన నిరవైన

వైరభావాబును శివదలకొనుము!

తగునిది తగుదందు శివతగప్ర లాడకయుండ

వేగంబ సంధి గా శివ వి.మకొనుము!

తరతరములుచూడి శివతరలివచ్చుచునున్న

నీశారవాబును శివ నిలుపుకొనుము!

మనదేశమున నాల్క. శివ కనువైన గుణమున

మెడసియుండగల గుణు శివమెరిగి కొనుము!

గీ. ములక గుణములగుచుండ శివనికొనుము!

దేశ మేనుగుణో మును శివమెరిగి కొనుము!

మెడసి నీశాస్త్రి బడగుండ శివనికొనుము!

తూర్పు నీతెచ్చు తో. తో. శివనికొనుము.”

అనలు—(నిగూడరిమున) మీ గానమును మీరను నీ శారవాబుము

చక్క-గా తెలియును. ఇవి విశాఖావలిశ్మ సు సాగరాప్ర. తి

పాని కిట్టివ్యాసములు చాగిపుము.

జయ—ఇట్టి యుపాయములచేతను ఇట్టి విశాఖావలిశ్మములచేతను బాని

చాగిపు. నీనుకదీయునాడు కాంచని మీ రానను గుణిగి

పును. నీశాస్త్రి.

పుర—ఇంతకాలమునాటి లేని మైత్రిప్రసంగము మానామ్మగారు

సాని సంగతయనుచుచున్నది నీనిసిసరిమ్మలు కలిగినవి? ౧౨

• • • • •

అవల—లేకున్న నిజముగా సత్వగుణమనియే తలచితివా ?

ప్రస—మహారాజా ! ఈతురుష్కుల బలశౌర్యములు మారాజీవఱి
కెఱుంగనివికావు. నిన్నగాక మొన్న నలువదివేల సైన్యముల
తో నెత్తివచ్చిన ఘోరీ సమరసింహునిచే నోడింపబడి పిక్కబ
లము చూపెనని యెఱింగి గేని మీఱిటిమాట లనియుండదు.
మీరును మీసామంతరాజులును అట్టి ఘోరీలు వేయిమందియు
నెత్తివచ్చిన నొక్క సమరసింహుని ఓడిరిగిచి నిలువగలడు.
ఆతని పరాక్రమ మిప్పుడునేను వేయిగ నుడువనక్కఱలేదు.
ఈమహమ్మదు ఘోరీని ససైన్యముగ నాఫ్ గన్ స్థానమునకుఁ బా
ఱదోలినపుడును, నిజేపహరణార్థము మీరు తరిలివచ్చి పరా
భవింపఁబడినప్పుడును, ఆతనిపరాక్రమముమీరెఱిగియున్నారు.
మహాభారతయుద్ధమునఁ గౌరవచమూవారాళి నిగ్గించిన కౌ
తేయుపోలికఁ బరిపంథి సైన్యముల నుక్కడఁచుటయే నాతని
బోలినవాఁడీ భువియం దొక్కరుఁడును గానరాదు. మారాజా
కొఱకు ప్రాణములనైన నర్పింప సిద్ధముగ నున్నట్టి సమరసింహు
లెందఱో కలరు. మీకును మీసహాయుఁడగు ఘోరీకిని భయ
పడి నన్నుఁ బెనని యనుకొనకుము. దేశోపద్రవమునకు జంకి
యే యతఁడిట్లు మైత్రి దలంచుచున్నాఁడు.

జయ—నీ విట్టివర్ణనములఁ జేసినంతమాత్రమున నేను బెదరువాడను
గాను. ఇట్టియుద్ధము లనేకము లెఱుంగుదును. జగద్వీరు లని
ప్రఖ్యాతి గాంచిన పూజనుఁడు అతనిసోదరుఁడు, అతనిసోదర
పుత్రుఁడు, ఎవరిచే మడిసిరో యెఱింగితివా ? ఆవీరుల నుక్క
డించిన వీరాఁ డీరుఁడే యీ యనలవరుఁడు. మీరాజొక్కఁడే
మేటివీరుఁ డని తలంపవలదు. గర్వాంధుం డగునాతఁడు తారత
మ్యజ్ఞానవిహీనుఁడై కిన్నుగానక యున్నవాఁడు గనుక నే యిత

వచ్చినది. మాకడఁగూడఁ జిట్టిపిరులనేకు లున్నారు. ఇంక నాతు

చ్చుని, ఆమూర్ఖుని, ఆనరాధమునింగూర్చి మాటలాడకుము.

ప్రస—ఒక్కపూజనుఁడు గోయె నని యాతనిని బలహీనుఁడని యనరాదు. అట్టిపూజనులు వేసవే లున్నారు. రాజసూయాధ్వరారితమున వచ్చి సకలసామంతరాజులు నీకుఁ దోడ్పడెయుండ ననా ధ్యూసముగ నోడించి విజయముగ గొనినచక్రవర్తి బల మోకింగియుండియు నేల నిండించెదవు? అతఁడు నీనలె సన్న్యాసుమునకుఁ గడంగ లేడు. దేశమును విదేశీయులవర మొనర్పఁదలంప లేడు. క్షత్రియజాతి కంతకును బరమశత్రువులగు తుగ్గుల ఘోర నాశ్రయింపలేడు. నీకును, ఈయనలవర పుగహారులకును శౌర్య మున్నచో విజాతీయులగు తుగ్గుల శరణననేల?

పుర—ఇతఁడు యక్తాయక్త పరిజ్ఞానశూన్యుడై మాటలాడుచున్నాఁడు. ఇంక నీతని నుపేక్షింప రాదు.

జయ—(వినుఁగుతో) చెప్పవలసిన విగ్రహ నేమయినది గలవా?

ప్రస—నూనుహారాఁ కడపటివాక్యము లివి.

జయ—తగును నని దూకవై వచ్చినాఁడు కవికూడఁ గానిమ్ము.

అనల—పాదములపై వ్రాలి పార్థివ మనెనా గోమి?

పుర—చక్రవర్తియే అట్లు చేసినచో నింక నేమిన్నది!

ప్రస—ఇది మారాఠీగుఁని కడపటిసం దేశము:—

“సీ. యోగినిపుకఘోర శ్ర యుద్ధాబునను పుచ,
బుగాళి మై చన్న శ్ర పాలుబోత!
గుజరాతిరణమానఁ శ్ర గూర్మనెచ్చెలిగొని,
మరణాబు గొంగిన శ్ర మగదబుద్ధి!
రాజసూయమహాధ్వ శ్ర రాజ మూర్ఖ మునిగి,
శూలి తొలిగిన శ్ర దురభిమాని!

అస్మదీయప్రతా శ పాగ్నికి భయ మంది,

తురకకు శరణన్న శ పిరికిపంద !

గీ. సిగ్గుపడి యూరకుండక శ చెలఁగి ముఱల

నేమని రణంబు సేయంగ శ నెంచి తీవు?

వెడఁగుజయచంద్ర ! కడఁగఁడ్లఁ శ బడక యుండ

యద్ధములు మాని కుడిచి కూ శ ర్చుండరాదె?

మఱియు,

సీ. కదనభేరిధ్వను శ ల్మదిఁ గలంపక మున్న,

గజఘోంకృతులు పెంపు శ గనక మున్న

చతురంగబలము లు శ ద్ధతిని జూపక మున్న,

పట్నంబు ముట్టడిం శ ఘనయ మున్న

ఇరువాగులును పోరి శ కురువడిగపక మున్న,

కదనంబు భయదంబు శ గాక మున్న

సమరసింహుఁడు బారి శ సమరుచుండక మున్న,

బాధుమిత్రులు తెగి శ పడక మున్న

గీ. బలము లన్నియు నొగిలి చా శ నకయ మున్న

బడుగువలె నీవు నాకగటఁ శ బడక మున్న

అకట ! నీతల నేల వా శ లకయ మున్న

అస్మదీయప్రయోక్తుల శ నరసికొనుము.”

జయ—(కోధముతో మండిపడుచు) ఏమేమి ! ఆనారాత్ముని ప్రలాప

ములు. వైరివీరారణ్యదావానలుం డగుజయచంద్ర నెవ్వనిగాఁ

దలంచెను ! ఇట్లు కాలు లఱచిననీవు రాయబారివిగావున బ్రతి

కిపోయితివి పొమ్ము. మీరాజుతో నెట్లనుము !

మ హా స్ర గ్ధ ర .

ప్రతిపక్షక్షోణిపాల శ ప్రమదవిదళన-శ ప్రాధగాఢప్రతాప

రితకన్యాకుబ్జుని చ్చూక శత్రువనకలరె ప్రస్థితసంగామరంగా
హతపృథ్వీరాజః గహాయతవిభవ్రుడనై శయాగ్నికొండ ధిల్లిన్
వితతాస్మత్తీవ్రబాహవీభవముమెఱయన్ శనిగ సంగామ కేలిన్
ఇది ముమ్మాటికిం దప్ప దని చెప్పుము ! పొమ్ము !

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—సౌధము.

(సంయుక్తాపృథ్వీరాజులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

పృథ్వీ—కలతనడి మేలుకొంచినది మొదలు నాహృదయము దడదడ
కొట్టుకొను చున్నది.

సంయు—ప్రాశస్త్యమైన కంతటి భీతిని గలిగించిన యాస్వప్నవృత్తాంత
మును విన నామన సాత్రపడుచున్నది.

పృథ్వీ—నిద్రాదేవత సన్నావహించి యుండ, నాస్వప్నమున రంగభను
బోలు నెక కాంతాలలామ హఠాత్తు నాహస్తములను బట్టు
కొని, యటనున్నసీతో నకారణకలహమునకుఁ గడంగను.
మీరిరువు రిటుల కలియఁబడి కయ్యమాడుచుండఁ బెద్దదయ్య
మువంటి భయంకిరమగు నెకగొప్పయేనుఁగు మిక్కిలి కోపా
ద్రోకముతో నర్చుఁ గవిసెను. అంతలో నాకు నిద్రాభంగ
మయినది. కన్నులు విచ్చి చూచునఱకు రంగభయును పోయె
దయ్యమును లేకు. నామన సంతయును గలవరపడియె. నే ను
తట నెడలు వెలియకే గద్దనస్వరముతో “అర ! అర !” యని
యఱచితిని. భగవంతుఁ డేమి చేయచున్నాడో కదా

సంయు—ఆర్యపుత్రునకుఁ గీర్తియును జయమును గలుగునుగాక !
నాథా ! ఈప్రసాదమున మీనగుట నెక్కుచుప్రతాపాగ్రకు

లెవరు? మిమ్ములను మీఱినసుఖానుభోగు లెవరు? మరణము.
మనుజునకే గాక దేవతలకుఁ గూడఁ దప్పనిది. జీర్ణాంబరములను
త్యజించుట కెవ్వరిచ్చయింపరు? కీర్తియుక్తమగు మరణము.
శాశ్వతజీవనమే కదా! దేహమునుగూర్చి యోచింపఁ బనిలేదు.
మీరు సదాశాశ్వతపదవి నభిలషింపుమరుగాక! మీకరవాలము
శత్రుచ్చేదనముచేయుగాక! నేనందునుమీకర్థాంగినగుదునుగాక!

పృథ్వీ—హృదయేశ్వరీ! బాగుగాఁ చెలిపితివి. నీవాగమృతముచే
నామనస్సంతాప మొకింత తీక్షణది. ఏది యెట్లయినను మనగురు
వర్యుని రావించి దుస్స్వప్నపరిహారార్థము శాంతి యొనరింప
వలసి యున్నది.

సంయు—అదియును నవశ్యాచరణీయమే.

పృథ్వీ—సేనకా! ఈస్వప్నవృత్తాంతముం చెలిపి గురువర్యుని, చాందు
భట్టును నిటాదోనుకొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (అని సమ్మిమించి గురునితోడను, చాందుభట్టుతో
డను మరలఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

పృథ్వీ } పూజ్యలారా! నమస్కారము. ఈపీఠముల నలంకరింపుడు.
సంయు }
గురు }
చాందు } (కూర్చుండి) శుభంభవతు.

పృథ్వీ—గురువర్యా! స్వప్నవృత్తాంతమును వివేచిరా?

గురు—ఁ తెలిసినది. ఈదుస్స్వప్నమునకు శాంతి యొనర్పవలసి
యున్నది.

పృథ్వీ—ఆపరిహారము లేవియో సెలవొసంగుడు?

గురు—సూర్యచంద్రులకు వేయికడవలక్ష్మీరముల నుపహార మీయఁ

వలయును. గ్రహశాంతి నొనర్పవలయును. దేవతాప్రీత్యర్థము
బలులను సమర్పింపవలయును.

సంయు—(తనలో) అరిష్టములు నశించునుగాక ! నానాభావము సుఖము
బగుగాక !

చాందు—అరిష్టములు నశించునుగాక ! మేలు కలుగుగాక ! (తనలో)
ఈస్వప్న విధిం దలంచిన నన్యథా దోచుచున్నది. నిజముగా నట్టి
నము ఘృత్యునూచకము. రుభాదర్శమునకు ఫలము మీర్ఠస్వర్గ
ముకాదుగద ! అకటా ! ఏమి కానున్నదో !

పృథ్వీ—గురువ ర్యా ! మీరేగి యిందలకు వలయు శాంతిలగుగానింపు.

గురు—అట్లే యొనర్చెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

పృథ్వీ—ఈస్వప్న సందర్భములనుబట్టి చూప వలయుగతిగా నున్నది.

[తనలో]

గీ. స్వాంతమందు సీస్వప్నవృత్తాంత మనము

నెట్టులు రణంబు దప్పని దే యటంచు

దోచుచున్నది పోరన్తు నే దొరకొరకలు

నలుముటకు మన సొప్పదీ దే ముగిసెను గాని.

(ప్రకాశముగ) జయచంద్రునికడ కేగిన రాజునితో యుద్ధము చేసెను.

[రాజునితో పోవేళించుచున్నాడు.]

రాయ—రాజాధిరాజా ! సమస్తా గుణా.

పృథ్వీ—ప్రసన్నుచుదా ! నీ వేగినకార్య మేమి యనెను ? అట్టియు
నలంకరింపుము.

ప్రసన్న—(కూర్చుండి) సార్వభౌమా ! నిర్వోష్ణత్వమును గూడ జయించి,
దునికడ మనసప్రేమలములు కొనసాగునా ?

క. ఆయవనిపు నెడ సామె

పాయము, దానంబు, భేద నీ ఘోరము, దుష్టము

పాయంబు వెలయఁ గ్రమముగ

నాయోపినగతిని నెరపి శ నాఁడ నధీశా.

కాని ప్రయోజన మితయు లేదయ్యె. తుద కాతఁడు తనమనోనిశ్చయ
మివిధముగాఁ దెలిపెను.

మహాస్థానరావృత్తము.

ప్రతిపక్షక్షోభిపాల శ ప్రమదవిదళన శ ప్రాథగాథప్రతాపా

ర్జితకన్యాః క్షుంన్న శ జనకఁగలరెప్ర శ స్థితసంగ్రామరంగా

హతపృథ్వీరాజసింహ శ యతవిభపుండ్రై శ యాఁగితైకాంకుభిల్లిన్.

వితతాస్మత్ప్రీత్యబాహ శ విభవముమెరయన్ శ వీరసంగ్రామకేశిన్.

సంయు—ఆతఁ డట్టిమస్వభావుడని మొదటనే తెలిసినదిగదా !

పృథ్వీ—(కోపముతో) ఏమేమీ ? జయచంద్రుఁ డిట్లు వచించెగా ?

అగునగు నాతఁడీట్లనఁ జెల్లు.

గీ. ఖలునిత్రోడనేమి శ గావచ్చు ? నని యూర

కున్న జరుల కిడుమ శ లొదవకు న్నె

చిలునఁ గాంచి యేమి శ చేయ కుపేక్షింపఁ

జెలఁగి ప్రాణిహింస శ చేయుఁగాదె ?

కానిమ్ము.

[ప్రతీహాని ప్రవేశించి]

ప్రతీ—మహాప్రభూ ! సమరసి హమహారాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

పృథ్వీ—(తనలో) కర్తవ్య మిప్పుడు నిశ్చయింతముగాక ! (ప్రకాశ
ముగా, మంచిది రావచ్చును. నీప్రసక్తియి మంత్రిసామంతన్మహా
లురను దోడుకొని రమ్ము.

ప్రతీ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

(సమరసిహరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

పృథ్వీ—(లేచి) బావా ! దయచేసి యీసింహాసనము నలంకరింపుము.

(మంత్రీసామంతులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

పుణ్య—నృపాలచంద్రులారా! ఈపీఠముల నధిష్ఠింపుడు. మనమంపిన
 రాయబారితో జయచంపిండు వచించినవాక్యమును వింటిరా?
 ఆసురాత్ముడు రణరంగమున మనల నోర్చి జయలక్ష్మితో ఢిల్లీ
 రాజ్యలక్ష్మి దన ప్రతాపంబునం గైకొనునట! ఈదేశద్రోహి
 మహామ్నదీయులతో సఖ్యమును జేసికొని మనపై నెత్తిరా
 దలంచుచున్నాడట! కర్తవ్య మిప్పుడాలోచించి నిశ్చయించు
 వలయును.

సమ—

శా. ఔళారా! తల కెక్కెనే కనులు క ర న్యాకుబ్జభూజానికె?
 గూరారీంధనదానపానకుని న ర తుద్రప్రతాపోదయున్
 ధీరోదాత్తు నుదాత్తవిక్రముఁ బృ ర ధ్వీరాజచూడామణిన్
 దారత్మోధరమున్ బాటేలుకరణిన్ ర దాకంగ నూహించెనే?

చీ! చీ! దురాత్మా!

శా. అక్షీణోగ్రబుప్రతాపముల జ ర న్యక్షోణి కేతెంచి హ
 ర్యక్షాకారత బేర్చి శత్రుగజసం ర హారంబుఁ గావించుచో
 నక్షాత్రంబు వహించి “ హేసమరసిం ర హా! రక్ష! మా” ముంచుడి
 వ్రక్షోభంబునఁ దూలుసేనఁ గనులా ర రం గాంచ నున్నావురా!

రాజేంద్రా! కానిమ్ము. మన కాలాచన యేల?

గీ. దేశసారక్షణార్థ ర మాస్త్రియశక్తి

మేవచ్చులను విశ్వహయభూ ర మీధపులను

ఘోరిసంగ్రామహతశిర ర స్కులను జేయు

కరితుఁ ర కర్తవ్య మెయ్యది ర లదా మనకు?

పుణ్య—(సహర్షముగా)

గీ. సమరసింహుడ వీపు తో ర డమరి యుడ

ప్రతిఘటించుట యెంత? సం ర గ్రామ మెంత?

శత్రులనెంత? నీవెలా ర సమునఁ గాదె

పృథ్విరాజు “జతాఁ” యన్ ర విరుదుగనుట!

శిల్లీ, మహాబా, కలంజరు, గుజరాతి, ఆఫ్ఘను, నాగూరు, పూటను, స్థానేశ్వరము మొదలగు ననేకయద్ధములలో నీవొనర్చిన మహిమ కారముల కేనేమిప్రత్యుపకార మొనర్పఁగలను? పేరుగకుమాత్ర మేను చక్కనర్తిని. నాకీర్తికంతకును మూలకారము డ ఏవకాక మఱి యెవరు?

చ. నలువదియాఱు యద్ధముల ర నవ్యపరాక్రమమూర్తి! వైరులన్

గెలిచి ప్రతాపశాలి వని ర కీర్తివహించితి వొర నాజయం

బులకును గీర్తికిన్ సకల ర భూభరణప్రతిభాప్రశస్తికిన్

దలఁపఁగ నీవె మూలము జ ర తప్రతివీర! పృథామనోహరా!

మనమిప్పుడు చేయవలసినకార్య మేదియో శత్రువుల నెఱ్ఱునుటకు మార్గములేపియో బాగుగ నాలోచించి నిశ్చయింపవలయును. (సామంతులవంకఁదిరిగి) నృపచంద్రులారా! మీరు ఇదివఱ ననేక పర్యాయము లిట్టియద్ధముల సహాయమొనర్చి ప్రఖ్యాతివహించినవారు.

సచు—రాజచంద్రా! మనసామంతభూపాలు లెల్లరును మహాత్మా

హంబున రణంబున కెదురఁచూచుచున్నారు. వారిలో నె క్కొక్క

రాజయచంద్రుని సన్దేశ్యముగ నొడివఁగల సమర్థులు.

చూడుడు :—

మ. అరివారంబు కలఁగిపాఱ సమర ర వ్యూహర మేపర నీ

ధరణీకాఠుడు మున్ను శిల్లిపురయు ర ధ్రుబందు సంరంభసం

భరితానంత బలప్రతాపగర్వన్ ర వైప్రకాండంబు ను

ద్ధురలీలన్ జమువీరీకంపిన జయో ర ద్యోగుండు భోగుండిలన్

ఈ వీరాగ్రేసరునివలననేగదా! మన మందుసంపూర్ణజయము గాంచగలిగితిమి!

చ. అలగుజరాతి సంగరము శ నందు విరోధబల బుభోడ ను
జ్వలగతిఁ బేర్చి శాతశర శ పంక్తిఁ దదీయశిరః ప్రతీత ము
జలమణికాంతలఁ దనదు శ శోభనపాదసరోజపాకె

నెలయునివాళిగాఁ గొనిన శ వీరుఁ డుదారగుణాశ్రియఁడనిట.

ఈ యాధపుంగవు మూలమున నె మనసుగీర్తి నెడినది.
ఉ. కెరలి మహాబయద్ధమునఁ • గీర్వడియున్న మదీయ సేనలన్
దరిసి ప్రతాపవాక్యముల శ ధైర్యము నాదగఁజేసి, పొగుచున్
బొరలెడి శత్రుసాగరిము శ పోడిమి వీడఁగఁ గామగాణమై
యరిమి జయము గాంచినమ శ హరి సుఁ దీర్తఁడు శూరుఁడైతెవఁ.
పుధ్వి—సృపాలచ గ్రులారా! మీరెల్లరునుభండనపటిష్ఠులు. సమగ
తంత్రీపాపీలు. ఇష్టులైన మన మేమిచేయవలయునో పూర్ణ
ముగ యోచించి కర్తవ్యము నిశ్చయింపుడు.

సమర—రాజచంద్రా! మొన్నటి స్థానేశ్వర యుద్ధమునో నిరాశులై
నూనెగన్ స్థానమున కేగుచున్న యామర్ణయులు మఱల నీ
జయచంద్రుని మూలమున నిట్టిమత్సములకుఁ గడంగి. మన
కొన్నివిధములఁ జెప్పిన నీరాజు తనమూర్ఖతను విడనాడలేదు
కావున నిక నాలస్యమొనర్పక మహమ్మదీయవాహిని చిత్తూ
రునకుఁ గాని ఢిల్లీకిఁగాని రాకపూర్వమే మార్గమధ్యమున నెను
కొనుట మంచిదిగాఁ దోచుచున్నది. జరిగిన నీయుద్ధముగూడ
మఱల స్థానేశ్వరమువద్దనే జరుగఁ గలదు.

సా॥ ప్ర—సార్వభౌమా! సర్వవిధముల నదియే యుచితము.
సా॥ ద్వి—రాజేంద్రా! నాకును నట్లే క్షేమకరమని తోచుచున్నది.
సా॥ తృ—మహారాజచంద్రా! ఇందున కింత యాలోచన మొందు

లకు? ఈమహాప్రదవము ఎవని కే కాదు. జేతమునకంతకును వచ్చి
నది. మనమిప్పు డేచూత) ము పేళ్ళి చినను మనమును, మన
ప్రజలునేగాక యార్యాసర్తమతము నాగురాత్మునివలన పల్లు
విధములగు బాధలు పడవలసివచ్చెను. ఇంకొకకు సునియము
లేడు. మేమన్నిటికిని గిత్తిగిట్టికొని నిద్దముగా నున్నామి. కంత
మునఁ బ్రాణము లున్నంతవఱకును గణమునకు వెనుదీయు
వారముకాము. వేయే? మాం చాణము లే స్త్రీయపి.

మంత్ర—అట్లయిన మనము సమరసింహా సమహాసానిగాని ను బినిసరీతి
నడచుట కర్తవ్యము.

ప్రధ్వ—(సవితర్కముగా)

సీ. మనమాటలెల్ల నా శ్రీ తనిగొద్దు బానిక

శతఖంబుల బట్టిన శ్రీ చంద్రవంశయ్య

ననిపిన రాయబా ! నిని నాచరించుచు

యానని శూర్య మే శ్రీ మహా సూర్య !

తానని సేముడు ! మానసములు శుభా

పరిరా బలకుఁ దోసిం శ్రీ మహా లి గాక

తన్నిమిత్తము చుట్టు నున్న రాజులను

గెదలి చనుట ! పశ్చి శ్రీ నిను బుపి

గీ. ఇంటిదీక్షం బటించు ము శ్రీ ద్విదేశం బోసి

మీసములు గాల కుండునే శ్రీ మీఁడు మిగిలి

యెట్లు వోయిన నెట్లానె ? శ్రీ యెలుగు రాజు

క్షత్రధర్మంబు ప్రకృతి గుణ శ్మహముగాదె ?

(సంయుక్తవైపునకుఁ దిరిగి) ప్రియా ! ఈవిషయమున నియతిప్రాయ
మేమి ?

సంయు—అర్యపుత్ర ! సామాన్యముగా నబులు నాల్గ చక్క లోపగు

వారలెవ్వరు? వనితలకు గ్రహణపాటవము కొఱుతయని లోకముతలంచుచు. నారు సత్యము నుడిచినను విశ్వసించు వారుగఁడరు. అయినను స్త్రీవిరహితమై విశ్వ మెట్లుజరుగును? మేము శక్తిస్వరూపిమగుము. శివ శోభోధానిము మాప్రాదయాము లొక్తు మ్మడిపవిత్రాపవిత్రభావనములు. పుణ్యపాసులయములు; జ్ఞానాజ్ఞానసదనములు; కేవలగ్రంథశోధనచే గ్రహగతినిగ్రహించుచుండుదైవజ్ఞులకైతరు స్త్రీహృదయము మరవగాహము. ఇది యీనాటిమాటకాదు. సర్వధావ్రత్యతానుభవమే. సతీస్వభావమును సామ్రాజ్యముగాసాధి విసప్రవీణుడెవ్వఁడును లేడు. అట్లు కావుననే పురుషులు తమమాత్యమును ములుగుపలుకుచు మమ్ము మూఁగుకొనిరిగదా బరగనితము. అయినను పురుషుల సుఖముఖములలో స్త్రీలు సహాయభంతిలుగ నున్నారు. సమర్థ లోకమున కేగునట్లును మమ్ము సేయు నిమిషము. అంతియి పాపలలో మేమును సమభాగులము. మాకు సమీపములము. మీరందఱు విహంగులు రుద్రహాసము. సతాకాలిగఁగలరు నీడె మీరెట్లుశ్రీకృష్ణునిపలకు? నాథా! మాకుకట్టి మనోవ్యధ కలుగుటకుఁగారణ మేమిటుగిడుచును. లోకములోని యబలా రత్నము లందఱివలె జనకు పుత్రులగునను ముద్దుముచ్చటలు జగుపుచుండ నాసునితోఁగలసి యునుభక్తియు నాకు లభించినదికాదు. ఇట్టి భాగ్యమునుగూర్చి జేపట్టుటయే దేవర మనోవైకల్యమునకుఁగారణము. బాగుజ్యేషశంక యొకప్రక్క ను, శత్రుజయోపాయాన్వేషణ మొకపక్క, నేలిక యంత ర్యమును గలవర జెట్లుచున్నవి. ఇంక, సాపేషయమై యెప్పుడును సస్యధా భావింపము. నేనాతని తనయనైనందులకే నాకు విచారము కలుగుచున్నదిగాని, యంతనినాచ్చి నాకిను

మంతయుఁ జింతలేదు. ఇట్లుచుట లోకసంతముకాదని తలుప
రాదు. నన్నుఁగని, పెంచి, పెద్దదానిని చేసి కడుగారాబముతోఁ
జూచుకొనుచుండిన జననీజనకులయెడ ద్వేషభావమువహించు
టకు నేనంత మూఁఘరాలనుగాను. ఆతనియెడ నాకుండవలసిన
భక్తివిశ్వాసములికను నామనమును నీడిపోలేదు. కాని పర
స్పర విరుద్ధములగు నట్టి రెండు సత్కార్యము లొనర్పవలసిన
ఇట్ల లొల్లిపోని నాస్వమును లేమార్గమును దొక్కినో నేను
నామార్గమునే సిద్ధియముగా నువలగబించితిని. నేనవలగించిన
సత్కార్యమును నెరవేర్చుకొనునట్లు నట్టివృత్తులు సంభవ
మైనను వానినన్నిటిని నవలగబడుగాఁ యత్నించుటలో నామన,
స్నేహమును వెనుకబడవేయదు. జయద్రాకునియెడ నెరపవలసిన
బంధుభావము నేకొదన లేకుండఁ దామును జరిపినాము. ఆతని
యవివేకమును మార్చుట కేదిశిశక్యము? మన చేతనై సప్రయ
త్నము లన్నియుఁ జేసి నిరాశఁ జరిగితిమి. ఏది యెట్లుకానున్నదో
యట్లు కాకమానదు. ఇక నేసంశయమును బట్టుకొనక యీ
సామంతిన్యసాల సహాయముతో దేశరక్షణకై సిద్ధముగా నుం
డవలయును. శత్రుజయోపాయమునకై యంతగా నాలోచింపఁ
బనిలేదు.

సమర—(తనలో) ఈసాధ్వి యంత యుక్తియుక్తముగాఁ బ్రత్యుత్తర
మొసంగినది.

పృథ్వి—సతీతిలకమా ! నీవాక్యములవలన నాసంశయము లన్నియు
దీటిపోయినవి. నీకుఁగల న్యాయబుద్ధికిని, సమయోచిత జ్ఞానము
నకును, ధైర్యమునకును మిగుల సంతసించితిని. అవశ్యము శత్రు
వులం జయించి దేశరక్షణము సేయుదుఁగాక ! దూరచతుల
నిందు విశేషముగాఁ బనిఁగొనవలసియున్నది.

[చారుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

చారు—సార్వభౌమా ! జయచంద్రమహారాజు సనైన్యుడై కాళిగిరి నదీతీరమున విడిసియున్నాడు. అంగన్వేష్టాసమునుగిరి రాజభోవు మహమ్మదీయ నాహినితో జేరజూవుచున్నారట.

సమర—రాజచంద్రా ! కార్యము తప్పినచ్చుచున్నది. మనము చేగిరిగ పవలయును.

పృథ్వి—శేను. (సామంతులనగల గిరిగి) మీ రందఱును మీసూప్రయత్నముల నుండుడు. మంత్రీరత్నమా ! మనసైన్యముల శీఘ్రముగ నాయత్తపక్ష సేనాని కెదుర్గఁ జేయుము

సంయు—(తనలో) నానాధునకు జయ మగుఁగాక ! ఒకసారి మాత్రగిరికడకుం బోయి యాతనిబుద్ధి మలల్పఁ జూతునా ? అతఁడు పినునా ! పోనిమ్ము. నావిధానుక కృత్యము నెఱవేర్తుఁగాక.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయరంగము—కాళిగిరినదీతీరము.

[జయచంద్రుడు గూర్చుండియుండఁగా సంయుక్త ప్రవేశించుచున్నది.]

సంయు—తండ్రీ ! ఇట నొంటరిగఁ గూర్చుండి యేల యాలోచించుచుంటివి ?

జయ—(మూల మొగము పెట్టుచున్నాడు.)

సంయు—జనకా ! నాయపరాధము సైరించి యనుగ్రహింపుము. నా కిప్పుడు నీ మొగముం జూడ మిక్కిలి భయము కలుగుచున్నది. అబలనగునాయెడ నింతయాగ్రహమూనఁదగునా తండ్రీ ! పుట్టి నప్పటినుండియు నన్నెంతో గారాబముతోఁబెంచి ప్రాణసమానముగాఁ జూచుకొనుచు నేనగపడనిది నమొకయుగముగాఁ

గడపు నీకిప్పుడు నామొగముఁ నూచుటకుఁ గూడ నిష్టము లేకపోయెనా? నాపై గలప్రేమ యంతయు నీమనసున కిడిపోయినదా! అమ్మో! లోకములో నిట్లున్నట్లేనఁ దమముద్దులిడ్డలపైఁ గత్తికట్టినవారు గలరా? తండ్రీ! నీ పితరీనిర్దయుండి పొచువని నే నెన్నఁచుఁ దలంపలేదు. ఈ ద్వివిధహాసములు మోచి నన్నుఁ గని యెంతయో నిష్టపడి పురిసినాడనసినగూడ నాపైని దయ లేకపోయెనా? ఆశయైనను నెన్నఁగూర్చి నీకడ విన్నవించి నీయాగ్రహమును మాన్పి వలసోయలేదా? నాయనా! నాపైరింతకోరికయు వహించుచు నీయడ నేను గావించి సమహాపరాధ మెయ్యెడి?

జయ—ఛీ! ఛీ! చురాత్మురాలా! సిగ్గులేక నాయెరుగి కేల వచ్చితివి? నీనాభిసారికంబోలి నాకీష్టము నీసంగమోచితాధమునోచేపట్టి నిండుకొలుపులో నన్నంతటికి యవమానముపాలు చేయుటకంటె సపరాధ మెయ్యెడి? విశ్వాసఘాతినినగు నీమొగముఁ జూడ మహాపాతకము. నాయెరుగినుండి పొమ్ము.

సంయు—తండ్రీ! నిష్కారణ మిట్లు సన్నేల దూషించెదవు? ఈయ పరాధము నాయొక్కతలనే కలిగెనా? ఎందఱు క్షత్రియకన్యలు తమయిష్టమువచ్చినవానిని భతకగాఁ జేపట్టలేదు. మనోగతుని విడిచి యన్యుని చేపట్టుట మహాపాతకము కాదా! కుక్కిణి, సావిత్రి, దమయంతి మొదలగుసాధ్వీమణులవతకానములు నీవెఱుంగనివా! అదిగాళ్ విన్ననాఁ డెను రెండుబొమ్మలను చేతఁగొని నీకడకువచ్చి ‘తండ్రీ! ఈబొమ్మకు ఈబొమ్మను పెండ్లిచేయుదునా?’ అని యడుగ చిఱుసెగుప్తుతో ముద్దుబెట్టుకొని ముంగురులు దువ్వచు “అమ్మా! మనయిడ్డ కన్యకయిష్టముగదా! ఈబొమ్మ పడున లేకపోయినావా” అని యన

లేదా ! నాయసా ! ఆమాట లిప్పుడు నావట్ల మిగ్గి యున్న
 పోయెనా ! తండ్రి ! నీ నెప్పుడైన నాకోరిక - చెల్లించకుండు.
 నుంటివా ! ప్రపంచజ్ఞానము లేక సౌఖ్యమున్న నీమమో
 యెఱుంగనిపసితనములో నాసంకోషమే నీసంకోషముగా
 నొచ్చిన వాడవుగదా ! జ్ఞానమెఱిగి యిహపర సౌఖ్యములకొఱు
 కాసేకుడిన నాకోరికను చెల్లించ నీకు నయపుట్టకపోయెనా !
 హీనాభిసారికంబోలే నీచాధము నొకనినిజేపట్టితివా ? తండ్రి !
 నేను వరించినది సకలసద్గుణవిరాజితుండగు పృథ్వీరాజును
 గదా ? సార్వభౌముం డల్లుడయ్యె నని సంతసించుటకు మా
 ఁగ నిట్లు దలపోయుట న్యాయమగునా ! పరికించిచూడ నీ
 కాగ్రహముపుట్టించుటకు దగినదుర్గుణము లేవియు నాతనికడఁ
 గానరావు. తండ్రి ! నన్నుగూర్చి చిన్నతనమున మిగుల
 మక్కువతోఁ బలికినపలుకు లన్నియు మాటవిపోయితివా ! ఒక
 నాఁడప్పు మనకవి రచించినశకుంతలాపరిణయమును జనునచు
 డవిని యాసభలోమనసయొక్కకుఁగూడ నామియశ్శీర్ష్యమన
 గణి నట్లే ముకుటాపహి నొడఁగూర్చవలయునని యనియుంటి
 విగదా ! మఱియు నామె నత్తవారింటి కంపుసాదర్శమున రచి
 చినభాగమును విచి కన్నులు నీరుగ్రమ్మఁ దానుచుకొనుచు
 నొడిగోనున్న నన్నుజూచి “అమ్మా ! ఆకథను వినినంతనే
 నా కితవిచారముగా నున్నది. నిన్నత్తవారింటి కంపునప్పు
 డేమగుచునో గదా !”యని యనలేదా ! తండ్రి ! నెన్నవంటి
 యామన సిప్పుడు తాయి యయిపోయెనా ! తోడికాంత లం
 దలు పుట్టినిండ్ల కేగుచు, వచ్చుచు శారవము లందుచుండఁ
 జూచి నామనసు తరుగుకొనిపోవదా తండ్రి ! మీవంటిమహా
 గాఢుగఁ బుత్రికనయుఁ జననీజనకులు ముద్దుముచ్చటలు జరు

పుచుండ మనోహరునితోఁగలసి నుభూచుచుండుటకు నోచు
కొనఁగోరినా ! హా ! చైనమా ! నిర్భాగ్యురాల నగునా
క్షీణాయు వేలయొసంగితివి ? తల్లీ ! నేను నిరీయతి ననుకొం
గివా ? తండ్రి ! నామై ననుగ్రహము పుట్టదా ? నన్ను
మన్నింపవా ?

జయ—నీ !! కూర్మరాణా ! మనమున కంతకు నామైఁదెచ్చిననీ
నన్ను నేమి ? యూహిస నేమి ?

సత్య—తండ్రి ! ఇదివఱకే కడుగొచ్చియున్న నన్ను నీవాక్యశూల
ములచే మఱింత నొప్పించుచున్నావు. నే నెన్నివిధముల నతి
దీనతతో వేడికొనినను నీమనసు కరఁగుట లేదు. ఇదియంత
యుఁ దొల్లింటి నాజన్మఫలముగాని నేను కాను. నాయువృష్ట
మిట్లుండ నిన్ననవలసిన దేమున్నది ? నావిషయమును గూర్చి
నాకంతగా విచారము లేదుగాని నాజన్మదేశమునుగూర్చి నాకుఁ
దలఁపునకు వచ్చినపుడే నాకు చింత కలుగుచున్నది. కాలవశ
మున ఢిల్లీ రాజ్యనిమిత్తమున సంకుట మొంది, రాజసూయావ
మానమూలమున మహానృక్షమై పూచికాచిన మీవైరము
వలన దేశమున కెంతయో యరిష్టము సంభవించినది. మహా
వృద్ధియులమూలమున నిదివఱకే కష్టము లందుచున్న యీదే
శప్రజలకు మీవైరము మఱింతయనర్థదాయక మైనది. ఈన
డుమ నాయుపద్రవము లన్నియుఁ గ్రమముగా చడఁగుచున్నవని
సంతసింపుచుండ నింతలో మరల నీవావిదేశీయులకు సహాయ
మేతెంచెదవని వినినప్పటినుండియు నాకు మరల మిక్కిలి విచా
రము కలుగుచున్నది. ఆకూరులు మనదేశమున కొనర్చెడిబౌ
ధలన్నియు నింతలోనే మఱపునకు వచ్చినవా ?

సీ. హా ! పండి! గజసిమ శ హమ్మనా లాఁగారీయ,
 నాకరిమిగుచుకొని నె శ ల్లవగుటయును
 అతని స్వైరికుంబ దు శ కాశ్మగుటై మన,
 పట్టణాబులఁ గొల్లఁ శ గొట్టుటయును
 గోవుల నబుల శ గోలుగోలుపునంగి,
 దమకత్తి కెరఁజేసి శ తరలుటయును
 పుస్తకభండార శ ముల నగ్గి దగిలించి,
 బిరికెఁ బూడిద శ చేయుటయును

గీ. మఱచితివఁటయ్య! మది నట్టి శ కఱకుపగతు
 శేరిమిత్తు లటంచు నీ శ వెంచితయ్య!
 కన్నబిడ్డలఁబోలుసి శ యున్నప్రిజు
 కెట్లిబన్నగలుగునా దెచ్చి శ కెట్లితయ్య!

సీ. బలవంతముగఁ గొంగు శ బట్టి మానని కీడ్వ,
 హా ! నాథ! యనియేడ్చు శ మాననతులు
 పాలుదా, నెడిచిన్ని శ పాపల నదలించి,
 ఖ డిగప వాపోవు శ చుండుతల్లు
 లన్న ! పొలగగు మే శ గా. మదానను ముట్ట,
 కని పదంబుల వ్రాల్చి శ నలసగమన
 లక్క-టా! యెంతటి శ దిక్కుమాలినచార,
 మైతిమే యని కూడి శ యడలుననద

గీ. లెంద యదఁగొ మానదేశ శ మందుఁ దుదకు
 గుండగొయ్యలచేఁ బడి శ కొట్టుకొనఁగ
 మాగకే చూచుచుండ నె శ ట్లోచ్చితయ్య!
 అకట్ట ! నీగుండె నీలుగా శ దయ్యెనయ్య!

సీ. బ్రహ్మసూత్రము లాగి శ చారణవేసి మొగాన,
 నుమిసి పోరా బ్రహ్మ శ కుమనువారు
 బలవంతమున నెత్తి శ పడఁ గొప్పి నోట మూరి,
 పనుఁ గుక్కి కట్టి శ నాగిగుమనువారు
 మొగిమునఁ దిలకఁగలు శ పోర్తదాదాదాదా,
 ర్థము కిత్తితో నూడ్చి శ పొరిలువోగో
 పిల్లజుట్టులు తల శ పెచ్చులతో నూడితఁ,
 కీయుచు కుగులు బా శ కురుచువారు

గీ. నైవద్రోహాలదాడికి శ నగరి భగవతి
 భూమిదేవత లెల్ల నా శ పోపుచుండి
 శమి చెప్ప ! నార్యావర్త శ విట్టి నారి
 చేతులకు నెప్పుగింప జూ శ చెన న? తాడి !

ఈప్రజల నందఱు నీచలుగును గెన్నుచిట్టఁబడినారు తమ్ము-చుగఁ గాపాడి నేఁ
 డీకటికవాండ్రచేతులలోఁ బెట్టి నొచ్చిచా? నాపైని నయ లేకపోయిన
 మానె; దేవమానందైన నయ లేదా? ఆకుంగులు వెను నొటఁ దగిలి
 నచ్చుచుండ “అమ్మా ! అమ్మా !” యని హరిగత్తు కనువు నావాడి
 కత్తులతో ఖాకిచినపుడైన ననుననునకు జాలి నొడచులేదా? “హా !
 జయదంద్ర ! నీప్రమాద నీకు రాత్ములలోఁ జేరి మామానప్రాణముల
 నాశన మొనర్చుచుంటివా? ఆత్యాచర మరాజక మైపోయినదా?”
 యనురోదనధ్వను లెల్లు బయలు నెడలు మన్నవో విడిచివా తాడి !
 ఒకప్రక్కఁ దమముద్దుచిట్టఁకొనును, “వేఱొక యెడఁ దమకాంతుల
 కొఱకును గోలుగోలున నేప్పుచు నర్థరాత్రమున నడువఁ గాళ్ళురాక
 ముండలబాధ నొందుచుఁ బ్రాణములయందలితీపి విడువ లేక గమానముల
 వెంట నేగుకాంతారత్నములఁ జూచియైనను నీమనసు తరుగుకొనిపో
 లేదా? నాయనా ! యెందఱో పురుషులు పుత్రశోకమును భరింపలేక

కాంతావియోగమును సహించు గానక యాత్మహత్య గాసిగచుకొనునది గతి వినుటలేదా? “ఈజయచంద్రుని మూలమున మన కిట్టి పాట్లు ఘటితై” ననియేప్పుడు బుచ్చాగనలు చాలమంది మృత్యునొందుచున్న చితులయొక్క చిటపెటధ్వనులు సమచిన్నును భేదిగచుట తేడా తగదా! అట్టిమహాపాతకులతో జెల్మి యొనరింప దలంపుగొరకవేమి? ఆకురుల నిటకెల్లిపి మనదేశమునకు శాశ్వతమైరయచకారమును చేయఁబడనిదివా? బహుకాలమునుండి మతరాజ్యేయగావరవిషయక భాధలకు లోనుగాకుండ సుఖముగా నున్న యీయూర్యవర్తము సొక్కసారి గంగలో దోసిపుచ్చెదవా? తగదా! ఇదిగవలవలస నిష్పాదుకాదు సరేకదా కలకాల మువత్తిపాలయ్యెదవా? ఇప్పుడైనను బాగుగ నాలోచించి నన్ననుగ్రహించి నీతోసఖ్యము గోరుచున్న చక్రవర్తిని మన్నింపుము. ఆకురులను జయించుటకై చక్రవర్తికి సహాయ్య మగు దేరకున్న మానె మహమ్మదీయులతో జెల్మి యొనరింపకుము. నామొరాలించి దేశమును రక్షింపఁ జూచుము. అందుగాక చక్రవర్తి బగసాధింపవలెనన్న సామాతన్యపాలురతో నీవేయిది జయము గొనుము. అంతియకాని, విదేశీయులతో విమతస్థులతో సఖ్య మొనరించి దేశమున కసర్థము దెచ్చి పెట్టకుము. ఇకతనాత్మ నిష్పాదు నీతో గపట స్నేహ మొనరించుచున్నారగుగాని యచసరము దీనినవెచుక నిన్ను గడతేర్పక మానరు. తగదా! జయచంద్రుని మూలమున నీయూర్యవర్తిము రూపుమాసె ననునప్రతి భూమి యుగపనతకాలముండునట్లు చేయకుము. లేనిపోనివిషయములు వనసునఁ బెట్టుకొనకుము. నాతప్పిదమును మన్నించి కరుణింపుము. (అని సమస్కరించుచున్నది.)

జయ—(కాలితోఁ దన్ని) వీ! ఛీ! తుచ్చులారా! అడుదానవని

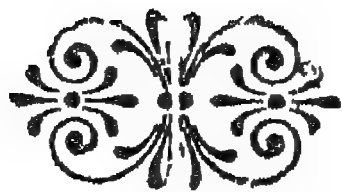
మూరకున్నకొలది నోటకనచ్చిన ట్టిలల బ్రేలుచు నాకు

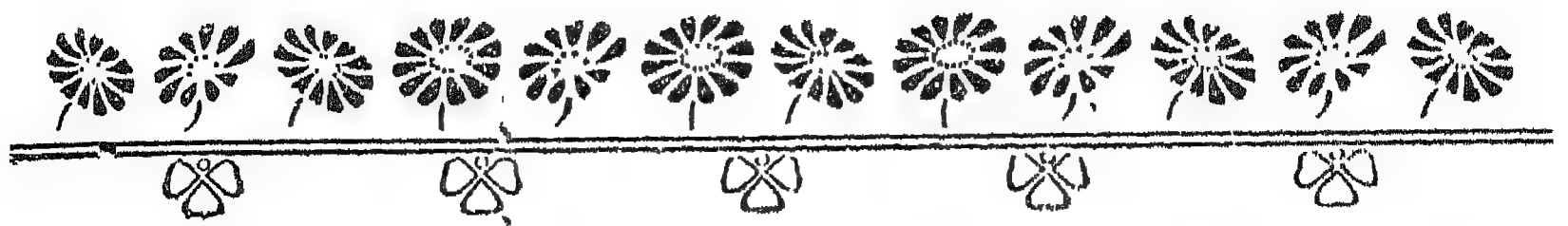
బుద్ధులు గలప నేళించితివా? సీయ్యక్త నేనెఱుంగుదు. నా

యెనుట నుడుకుము. పోమ్ము. పరమసీమని పతిగావరించి
యేమొగము పెట్టుకొని నామొగముఁ జూడవచ్చితివి?

(అని పోవుచున్నాడు)

సంయు—(లేచికోరిధమునో) ఛీ! ఛీ! చుర్రాత్తుడా! దేశనోహీ!
నీతో మాటలాడుట మహాపాతకము. కన్నతాడివిగదాయని
యింతవట కిన్నివిధముల హితవుగలిగినిగాని లేకున్న నింతటి
యకార్య మొనర్చు చున్నగుల కేవలకే యుద్ధమునో నింతి
తముక్కలుగా నఱకివేయగునా? ఛీ! ఛీ! పాపాత్మా!
తరతరంబులనుండి ప్రియో! వహించిన కన్యాకుబ్జ (నగర)
రాజ్యమహావృక్షమునకు పగులుగుప్రభోత జన్మించితివిగదరా!
సకలసద్గుణనియగు నానాథుని, పట్టిపంపవాక్యము లాడినం
దనకుఁ ద్రోక్కి-పెట్టి నీనాలుక ఖాడప మహిమగాఁ గోసినను
బాపము గలదా? దేశధ్వంసమహాపాతకుఁడె వగునీవంటికూ!
రాధమునకుఁ దనయనైనగులకే నాకాతయు విచారముగా
నున్నది. ఏపాపముననో సేరుఁబుట్టిన జన్మించినిగాని వేలు
కాదు. కానిమ్ము. ఈయకార్యములకు ఫలము శీఘ్రకాలములో
నే యనుభవితుప్రకాశ! (అని కమ్మరిమొదలుచున్నది.)

శ్రీరామచంద్రుడు.

సతీసంయుక్త.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము.

[ఒకచారుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మహమ్మదీయవాహిని నేలయినానినగతి నెచ్చటఁ జూచినదానయై మా
బలంబు నాక్రిమించుచున్నది. సమరసింహమహారాజు మహమ్మదీయ
వాహినితోడను, పృథ్విరాజసార్వభౌముడు జయచంద్రచమూసమూ
హంబుతోడను దలపడి భీకరంబుగ రెండుదినంబులనుండి పోరాడుచు
న్నారు. ఇప్పటికి రెండుబలంబులును బిటుతివియని బీరంబులఁ దుల్యగతి
పోరాడుచున్నవి. దైన మేఘ చేయచున్నదో? మాసార్వభౌముడు,
నన్ను, జేరఁజీరి “వినయనాతా! నగరరక్షణార్థమై కొలఁది సేనతో
మహాబుద్ధిచుంచి వచ్చితిమి. నాలుగైదుదినంబులనుండి యోగినీపురవర్త
మానములు చెలియుటలేదు. నామన మేలొకో యాదోశనము నెఱుఁగు
చున్నది. త్వరితగతి నీవేగి యచ్చటిగుఱుధనర్తమానముల నారసి రమ్ము”
అని యాజ్ఞాపించి యున్నాడు. నేను వేవేగ పురమునకుఁబోయి కుశల
మరసి తిరిగి నేఁడె ప్రయాణమై స్థానేశ్వరంబున కేగవలసియున్నది.
ఇదిగో! పురము సమీపించితిని. (పరిక్రమించి) ఇది యేమి? పట్టణమం
తయు నల్లకల్లోలముగా నున్నట్లు లున్నదే! (ప్రక్కకుఁ దిరిగి) యేమి!
ఆకాశమంతయు ధూమసంకలితమై గానవచ్చుచున్నది! ఓహో! ఆధ్వను
లేమి? సాళీకముల శబ్దములవల్లె దోచుచున్నవే? కొంపమునిగినది.

దురాత్ములగు శాత్రువు లెద్దియొకుట్ర పన్ని రాజుతేసితటి దొంగచా
టునవచ్చి పట్టణము మట్టడించి యుగడనుగడ! శీఘ్రముగఁ బోయియ
యుదుఁగాక. (అనిచుఱుకుగ సడచుచు) ఆకు గత్తుకొనినచ్చున దెవ్వరు?
మిత్రుఁడు కాలవేగుఁడుకాదా!

కాలవేగుఁడు—(ప్రవేశించి) మిత్రుఁడా! విసయవఁడా! ఎచ్చటనుండి
నీరాక! యద్ధభూమినుండియేకదా! మనవారి కందఱకును
గుశలముకదా! (అనిసడచుచున్నాఁడు)

విన—(ఆపి) అంతయు సేనుమే గాని నీ వెక్కడికి పరుగిత్తుచుంటివి?
పట్టణము వైరులు ముట్టడించినట్లు తోచుచున్నదే?

కాల—ముట్టడి యొక్కటియేనా? కొంపమునిగినది మందూరురాజును,
ఖరీమను మహమ్మదీయయోధునిఁడును చాలబలముతో నర్థ
రాత్రి కోట ముట్టడినైచిరి.

విన—(ఆత్రముతో) మన సేనాని మహాబుద్ధి లేఁడా?

కాల—లేకేను. మహాబుద్ధియు జాగరూకతతోఁ దనపరిమిత సేనతోఁ
దాకి కోటస్వాధీనముగాకుండఁ బోరుచు మహమ్మదీయ సేనా
నాయకుని తీవ్రనాళికముం బ్రతిచంపినాఁడు.

విన—మేలు. మేలు!

కాల—తరువాత మందూరుపతి పురహరుఁడు కసిమసంగి రోషంబున
మన సేనానిపైఁ గవిసి యాతని మూర్ఛ నొందించి కోటమొద
టిద్వారంబు ప్రవేశించెను. ఈలోపల సంగయక్తాదేవి యీవా
ర్తందెలిసికొని యంతఃపురరక్షణార్థమై రెండవమహిషాసురమ
ర్దనివలె సమరసన్నాహంబుతో వచ్చి మన సేనలం బురికొల్పు
చుఁ బురహరునితోఁ బోరుచున్నది. “ఈవర్తమానముం ధైలిపి
మఱికొంత సేనం దెచ్చుటకై నీళ్లు పొమ్ము” అని (సమరస్థింహ

మహారాజుగారిభార్య) పృథాదేవి నాకన్నజ్ఞులుచ్చినది. నేను
త్వరితముగఁ బోవలయును.

విన—అయ్యో! పురహారుఁ డెంతచారుణ మొనరించెను? నశవుము.
(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము.

[శయ్యపైఁ బరుండిన సాయుక్తయు, పృథాదేవియు,
సేనాని మహాబుద్ధియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహా—అయ్యో! నేను మూర్ఖులలో మునింగియున్న యెడ నొకమహా
యోధాగ్రీసరునికంటె నెక్కుడు బీరంబునఁ బురహారహతకు
నియ్యఁ దలపడి తద్దీయమామూయుద్ధమున ససిఫూతంబునొంది
వైరిం బరిమాడ్చియు మామరదృష్టవశంబున స్తల్లబుచుటఁ జూచుచుంటివా! తల్లీ!

పృథ—వధూనికా! మమ్ము విడిచి పోయెదవా?

గీ. జయముఁ గొనినచ్చుప్పియునిద శ ర్థనముఁ గోరి
భర్తృపాదోదకముల జీ శ నముల నిలుపు
చుండియును దేశరక్షణో శ ద్యోగమునకుఁ
బాలుపడి కాలగతిఁ గూలఁ శ బడితే తల్లీ!

మహా—అబలవయ్యును రణమున సాపూర్ణ జయముఁగాంచి యా
సంతస మింతైన ననుభవింపకుండఁగ నే యెట్టి వేదనల ననుభవిం
చుచుంటివి? అయ్యో! ఇంక మాకుదిక్కెవరు తల్లీ!

సీ. కృతయుగంబున శాంక శ రీదేవి మహిషదా

నపుతోడఁ గయ్యూబా శ నర్చుటయును

శ్రోతాయుగంబున శ సీతామహాదేవి

శ్రుతికైఘ్నోఁ బోరు శ సలుపుటయును

జ్వాపురంబునను స ర త్యాదేవి నరకదై

తేయుఁ సమరంబు ర సేయటయును

కలియుగంబునఁ దురు ర మ్మ లుఁడ నట్లని

గావించుసతి లేక ర పోవుటయును

గీ. దలఁచి కాఁబోలు మాతల్లి ర ధైర్యమహిని

దేశ సంరక్షణార్థ మీ ర జెగను బోలి

జయము గాంచియు నీదివ్య ర చరిత్రగూఢ

నెక్కకథఁజేసి పోవుచు ర నుగిసివమ్మ!

పృథ—వేదన కొంచె ముపశాంతిగ నున్నదా!

సంయు—ఇంకెక్కడియుపశాంతి! సేనాసీ! మహాబుద్ధి!

మహా—అమ్మా! ఏమిసెలవు?

సంయు—నాకు కాలము సమీపించినది. నానాస్థున కొకయుత్తరము

వ్రాయ నూహకలిగినది. తూలికయుఁ బత్తమును వ్రేత్తువా?

మహా—అమ్మా! అధైర్యపడకుము. భగవంతుఁడు నీకు చిరాయు

వౌసంగుఁగాక!

సంయు—అయిన నిక్కడేమి? ఎట్లును లేఖ వ్రాయవలసియే యున్నది.

మహా—అమ్మా! అట్లే వ్రేచెడిను.

పృథ—గీ. జనకుఁడొత, బాంధవ ర సన్నిత్రోడ

వైరమువహించిరాజస్య ర నరునరించి

యైనఁ దత్సౌఖ్య మితయు ర నందకుండ

గటగటా! పోవుచుంటివె ర క్షాలవశత.

మహా—(పైచెప్పినరీతి చేయుచున్నాఁడు.)

సంయు—(మెల్లఁగ గూరుచుండి వ్రాయుట నభిసరించుచున్నది.)

మహా—(తనలో) అబ్బ! యీసాధ్వీ సార్వభౌమునియం దెంతటి యన్న

రాగముగలదిగానున్నది! మరణబాధ ననుభవించుచుఁజియు

నెట్లీయుత్తరమును వ్రాయుచున్నదో!

సంయు—(మడచి) నేనానీ ! ఈలేఖను నానాధినినిచ్చి ముఖ్యము
నానాధినినిచ్చి నిక్కడ జరిగినవృత్తాంతము నివేదింపుము.
నామరణమునకై యాతని మిక్కిలిగా విచారింపవలదనుము.
ఆతడేదేని సాహసకృత్య మొనరింపకుండ గోపాడవలయునని
నామాటగా మాసోదరుడగు సమరసింహమహారాజుగారికి చెప్పు
పుము. స్థైర్యమున కాఫీవిశారదుడేదా మాకు బాసటయైన
వాడు. (పునదిక్కుదిరిగి) వధూనికా ! ఈవిషయమై నీవు
విచారింపక నీసోదరసంగత్యార్థమై నీప్రాణవల్ల భునకు నీమాట
గాఁగూడ వార్తచాపవా ?

పృథ—(కన్నుల నీరునించుచు) అల్లీ ! భయపడకుము. స్థైర్యము
వహింపుము.

సంయు—అల్లీ ! నీప్రియునకు నేను చెప్పినట్లుగా వార్తసంపవా ?

పృథ—అట్లే చేయుదును.

సంయు—మహాబుద్ధి ! దేశసారమునకై పూనికావ్యంబు కొనసా
గింప బోధింపుము భగవంతుఁ డీయల్పకాలముమాత్రమే
యాతని నేన నాకు లభింపజేసినాఁడు. నేనిక మిక్కిలిగా
మాటలాడలేను. ఆయాస మొక్కువ యగుచున్నది. (చేతులు
జోడించుకొని) పరలోకమునకుఁ బోవుచు నేజేసిననాయీతుది
సమస్కారము నాకుమ్మాలుగ నామనోహరున కర్పింపుము.

పృథ—(కన్నీళ్ళు విడుచుచున్నది.)

మహా—(గద్గదస్వరమున) అమ్మా ! నే నీవార్త యాతని కెట్లు విన్న
వింపఁగలను ? విని యాతఁ డింకను జీవములతో మనఁగలఁడా !

సంయు—దైవయత్నమునకు మన మేమి చేయఁగలము ? విధిక్రమ
నిలగియున్నదా

పృథ—(దుఃఖించుచు) హా! ఢిల్లీరాజ్యలక్ష్మీ! “నఘానికా!” అని
నిన్ను నోరారబిలుచుట కీదినమే తుదిదినమా! ఇక నాకట్టి
భాగ్యము కలుగనీయవా? నీవున్న యత్యల్పకాలములోన
నన్ను నీప్రాణముకంటె నెక్కువగా ప్రాణించుకొనుచు,

సీ. తొలు మొగ్గఁ దొడిగెము శ ద్దులమల్లిగ యటగఁచుఁ
జలుకకుఁ దొలుచూలు శ నిలిచెననుచుఁ

జిన్నికోకిలమావి శ చిగురిందికొ నె సగుచు,

బొమ్మపెడిలికి వి శ య్యమ్ములనుచు
నెమలికి నృత్యము శ నేర్పెడిదినముచు

బోటి! నీవుట్టిస శ పుద్బుతము
నినుఁ బాయలే నెక్క శ దినముండ్లి పొమ్మొచు

నప్పుడే చనియెద శ వా! యటగఁచు

నెన్ని దినములు నే పుట్టి శ నిగట నున్నఁ
దనివి నెందక దిన మొక్క శ చనస్ర చేసి
వదినె! యత్తిటికిని బోయి శ వత్తుననిన
జాలిఁగొలిపెదు; విడనాడి శ చ నెదనమ్మ!

సంయు—(చేయెత్తియోదార్చుచు) నఘానికా! దుఃఖంపకుము. విచా
రించిన ప్రయోజనం బేమి? ఇకను నేను జెప్పవలసినమాట
లున్నవి. దుఃఖ మడంచుకొని నా తుదివాక్యముల నాలింపుము.
నా కెట్లును మరణము నిశ్చయము. కంతముకడ నుండి హృద
యకోశమువఱకును గలనాళములన్నియు తెరియున్న నేను
జీవించుట కల్ల. అయినను నా కేమియు నర్థైర్వములేదు. నా
మనసిప్పుడు మిక్కిలి నిర్మలముగా నున్నది. ఈ దేహి కప్పుడై
నను మరణము తప్పనిదే గదా! స్వచ్ఛందమగు రణమర్ణము
సంధుచున్నదానను. నానాథుఁ డున్నంతవఱకు నాదేశమున.

కేమియుఁ గొఱఁత సుభవింపజేగదా. నానాధిపతును, నాదేశ
ముసకును నేరూపదయు రాకుండఁగను, నాకు జన్మజన్మములు
కామహత్మునిపాద సేవయు లభింపఁజేయుటకును భగవాతుని
పార్థిచుచుఁ గ్రాణములను విడిచెనను. ఎట్టి ముక్త్యముఁబోన
రించినను నాతండ్రినైఁ గలఁజేరిమ నామనంగునం దింకను విడి
స్తలేదు. నాతండ్రితో నామాటలుగా నిట్లని విన్నవింపుము.
“తండ్రి! నీమూలమునఁ గదా నే నిట్టియకాలమరణము
మొందవలసివచ్చినది. అందునకై నా కేమాత్రమును విచారము
లేదు. కాని నావలె నకాలమరణము నొందుచున్న నా సోదర
సోదరీమణులంగూర్చి నే నెంతయు విలపించుచున్నదానను. నీ
విదివఱకొనరించినవానింగూర్చి నా కేమియు క్రోధము లేదు.
(ఆయాసము నభివ్యుచ్చించుచు) ఇకనైనను నీ వొనరించుచున్న
కార్యములనుగూర్చి గాగుగ విమర్శించుకొని న్యాయమార్గము
ననుసరింపుము. నాయపరాధములను మన్నింపుము. నాకై
విచారింపకుండ నాజనని నోదార్పుము. దుష్టప్రవర్తకులగు
ష్టేచ్ఛలనమ్మి మోసపోకుము. ఆకూరులగు శ్టేచ్ఛలకెన్నఁ
డును నీ దేశముననియివనీడయైన నీయనని యొట్టుఁబెట్టుకొనుము.
దేశము దేశమని పరితపించుచు నాప్రాణములు పోవుచున్నవి.”

అమ్మా! పృథా! నాకాయాస మెక్కువ యగుచున్నది.

పృథ—తల్లీ! వధూనికా! నీప్రాణపదమైన నాసోదరుని పృథ్వీరాజ
సార్వభౌమునివిడిచి యెట్లేగుచున్నావు? నావంకఁజూడవా?
నేనేమని చెప్పను.

సంయు—(చూచుచు నూరకుండును.)

మహా—గీ. నిఖిలకళఁ బ్రవీణత ర నెగడఁ జేసి

తుదకు వాగ్భంధనము సేయు ర దుష్టుభంగి

జగతి భోగంబు లనుభవిం గ వంగ నెసంగి

యాయువు హరియించె నట! యీ గ మును విధిసి.

సంయు—నా కంతకాత కాయాస మొక్కు చయగుచున్నది. నాకిందు.

గాలి వచ్చుటలేదు. విశాలాగాగంబులలోనైన గొనిపోవుడు.

పృథ—హా! తల్లీ! సద్గుణసాయక్త! మమ్ముచిడిచి పోవుచుంటివా!

ఇక మా కెవ్వగుదిక్కు? నానోదగునితో నేనేమనిచెప్పునను!

[చేరపడును.]

తృతీయరంగము—పటకుశీరము.

[విచారగన్తుడగు పృథ్వీరాజు విజ్ఞానశీలానితో

[ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పృథ్వీ—మాత్రీ! సహజసింహుల డత్యుత్సాహియై నిపుటిదారణంబు
గావించుచున్నాడు. నేనిదివలకె జయచగచిసిబలంబు నేలకుఁ
గోలకుఁదెచ్చితిని. అయినను శత్రువులు బీకలుగలిగియున్నారు.
అరిబలంబులు విశేషించి పోరాడుచున్నను జయంబు మనయధీ
నం బగుననియే తోచుచున్నది. అయినను నేడేమోకాని
నాహృదయము చెరువెట్టి కలచివట్లు మిక్కిలి యూదోళనము
మొందుచున్నది. నాలుగు దినంబులనుగడి యెగిసిపురవార్త
లేవియుం దెలియుటలేదు.

విజ్ఞా—ప్రభువరా! ప్రియావియోగ ప్రితప్త హృదయలైయున్న తమ
రీదినమున వారేరాకపోవుటచే నట్లు భయమందుచుంటిరేగాని
వేఱుకాదు. ప్రియతమమగు వస్తు వెడగలిగియున్నప్పుడిట్లు విక
లత నొందుచుండుట మనంబునకు స్వాభావికము.

పృథ్వీ—విజ్ఞానశీలా! ఎడమకన్నదరుట, మనసున కాదోళనము జని
చుట మొదలగు నశుభసూచనములన్నియుంజూడ నేదోయొక

కీడు మూడనున్నటుల పోదునున్నది. పైకి చెప్పుచేదునదిని

గాని నామనోవ్యాచులత భగింపశక్యముగానున్నది.

భటు—(ప్రవేశించి) దేవా ! మనసేనాని మహాబుద్ధి ద్వారమునడ
వేచియున్నాడు.

పృథ్వీ—(అదరిపడి) శీఘ్రముగఁ బ్రవేశపెట్టుము.

[భటుడు వెడలి మహాబుద్ధి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పృథ్వీ—సేనానీ! కూర్చుండుము. అందఱును సుఖముగ నున్నారా ?

మహా—(గద్గదస్వరముతో) మహాప్రథమా ! మనవి చేసెదను.

పృథ్వీ—(తొందరతో) ఏమి లట్లు మాటాడుచున్నావు ?

మహా—(వడకుతో) దేవిగారి యుత్తర మిదిగో !

పృథ్వీ—తొట్రుపడుచుంటి వేమి ? నాప్రాణపదమున కేమాపదయు
వాల్ల లేదాగద !

మహా—హతాత్మగ శత్రువులు ఢిల్లీపై విజయ వారితో జరిగినమహా
రణరంగమున దేవిగారిభుజముపై నెక బలమైనదెబ్బ తగిలినది.

పృథ్వీ—(భయముతో) సేనానీ ! అంతటివిషత్తు సంభవించినప్పుడు నా
కేల వార్త సాహకపోయితివి.

మహా—కాలవేగునిం బుపితిమి. ఏలొకా రాడయ్యెను.

మొత్రి—అతనిని శత్రువులు శ్రోవలొ జంపియుంగూడు.

పృథ్వీ—హాప్రియా ! నామూలమున నీ కెట్టియూహాసము కలిగినది.

మహా—(కన్నీరు నించుచుఁ డ్లువంచుకొనుచున్నాడు)

పృథ్వీ—సేనానీ ! దేవి జీవించియున్నదా ? మఱు నాకంటఁ బడునా ?

మాటాడవేమి ? హా ! కుసమకోమలీ ! హా ! నాబహిష్కాణ

మా ! హా ! నామోహంపు మొలకా !

[అని మూర్ఛిల్లుచున్నాడు.]

పృథ్వీ—హా ! ఎట్టియుష్కద్రోషము తలస్థించినది ?

పృథ్వి—(లేచి) హాసంయుక్తా! ఎట్టి విహ్వలమానమునంబడితివి? ఏమి మహాబుద్ధి! దేవి యుదగతముగా నుండునా? మాటాడవేమి?

మహా—మహాప్రభూ! సర్వము నీయుత్తరము :—(నీస్మితితో నుత్తరమును జూచుచున్నాడు.)

పృథ్వి—(నడచుచు నుత్తరముగదీసికొని విహ్వల సభిసంబులచి) అకటా! ఈనాప్రియురాలి లేఖనము జూడదు గదా నీపాపపు కన్నీరు ఎట్లు నిరోధించుచున్నది? మంత్రీ! నీవై నీయుత్తరమును జనువుము (అని యిచ్చుచున్నాడు.)

మంత్రి—(పుచ్చుకొని చదువుట సభిసంబులచున్నాడు.)

“ప్రాణేశ్వరా! దురదృష్ట నంతురాలనగునాకు భవదీయచరణసేవ యొనర్చుభాగ్యము నేటితోఁ—”

పృథ్వి—(అద్భోక్తియందే) తీతిపోయినదా? (దూఱిముఖో) ఏమిసేనానీ చెప్పవా?

మహా—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! కాలవశమున—(దూఱిముఖోఁ దలవంచుకొనుచున్నాడు.)

పృథ్వి—హాప్రియా! సుగుణరాశి! సన్న విడిచిపోయితివా? ఇక నేనెట్లుబ్రతుకంగలను? సతీతిలకమా! నీకది ధర్మమగునా? నేను గూడ రావలదా? అక్కడ నీయట్టిసాధ్వీమణి విడనాడిపోవ నింకను బ్రాణములతో నిలువగలనా? (మూర్ఛిల్లుచున్నాడు.)

విజ్ఞా—(సేదదేర్చి) రాజచంద్రా! ఊహిం మూలము! ఎంత విలపించిన నేమిప్రయోజనము? ఆసాధ్వీమణి సందేశము కడవ అకు నాలకింపుము? (చదువుట సభిసంబులచి) “తమయాజ్ఞాను సారముగా నగరరక్షణ భారమునువహించి నేనుండ పూరాత్తుగా శత్రువులు కోటను ముట్టడివైచిరి. నేనును ఆరణరంగమున

గడు జాగరూకత్వో సంచరించితిసిగాని నాకుఁ గాలముచ్చేలి
పోవుటచే నిట్టియవస్థ సంభవమయ్యెను ”

పృథ్వీ—హా ! జీవితేశ్వరీ ! నీకప్పుడే నూనీండ్లును చల్లిపోయినవా ?
నానిర్భాగ్యతయే నిన్నిట్లర్థాయుష్మాతురాలిగాఁ జేసెనుగాని
నీకు బ్రతుకుటకుఁ గాలములేదా ? హా ! దైవమా ! యెంతడు
రహస్య తెచ్చిపెట్టితివి ? ఈవార్త నాచెవులం బడకుండ నన్నుం
గొనిపోయిన బాగుండునుగదా !

మంత్రీ—రాజేంద్రా ! నీనోటనట్టి దీనాలాపంబుల రానీయకుము.
(చమ్రుట నభినయించి) “ శత్రువులవలన నాయెడమభుజముపై
గాఢమైన శక్తి దెబ్బ యొకటితగిలి యందువలనఁ గంఠముకడ
నుండి హృదయకోశము వఱకునుగల రక్తనాళములన్నియుం
దెగిపోయినవి. ఎముకలన్నియును భిన్నభిన్నములై పవి”.

పృథ్వీ—మంత్రీ ! ఇంక నేను వినలేను. ఇట్టివాక్యములు విను
చుండియు నింకను బ్రాణములతోనున్న నావంటికతినహృదయుఁ
డెక్కడ నుండఁబోయి భగవంతుఁడు నాహృదయమును తాతి
తోనో ఇనుముతోనో నిర్మించియుండనోపు. హా ! సుకుమార
గాత్రీ ! హా ! రాధూరువంశ పాథోధికమలా ! హా ! భర్తృ
ప్రాణధాత్రీ ! కన్యాకుబ్జమున సమరతలమునఁబడి శత్రునిచేఁ
జావనున్నప్పుడు పితృమోహమునీడి నాప్రాణదానమును గా
వించినధవ్యరాలపు. అట్టినిపుశత్రుమధ్యమునం దారుణాసిపాల
గుచుండ నేమియుం భేయ నేరని కృతఘ్నుడను. మహాపాతకుఁ
డను. ఇంక నాదుఃఖమునకు దరియెక్కడ. హా ! ప్రాణేశ్వరీ !
అప్పుడెంతటిబాధ నొందితివోగదా ! మంత్రీ ! నాహృదయము
తాయించేసికొంటిని. నాప్రాణేశ్వరీ కడపటివాక్యములు తుది
వఱకుంజదువుము.

విజ్ఞా—(చదువుట నభినయించి) “నాగ్గా! నాగ్గోజుకు వసు రెంతమా
త్రమును జితనొందవలసి. ప్రాచీనోజు కగతకు నెప్పుడైతెను
మరణము తప్పనిదే. అందును సేసిప్పుడు స్వచ్ఛందమగు రణ
మరణము సంఘటనాను. నామరణమునుగూర్చి నాకేమియు
విచారము లేదుగాని బేళమునుగూర్చిమాత్రము నామఁ గడు
విచారము కలుగుచున్నది. నాసిద్ధి త్తము నా మేమియును
మనోవ్యధ నందక ధైర్యమునహించి యిప్పుడు గలుగనున్న
మహోపద్రవమునుగడి మనదేశముగ గాపాడుదు. మనప్రజల
మానప్రాణములం గాపాడుటయే నాతుదిమనోరథము. నేనిందు
జయమే సంపాదించితిని. ఆయాస మధిక మగుచుండుటచే నింత
కంటె చూయఁజాలను. తమ కెల్లయెడల దోడుపడ నాసహో
దరుడగు సమరసింహుడే చాలి యున్నాడు. కోధము విడిచి
తమకడకు వచ్చేనేని నాతగ్గడి నాదరింపుడు. భగవంతుడు
మనమిరువురమును మఱలఁ గలిఁకొనుభాగ్యము నొసంగినాడు
కాదు. తాము రణంబునకుం బోవనపుడు చూచుకొన్నదియే
కడసారి. నాతుదినమస్కారమం గైకొనుడు. నా కన్నజ్ఞ యొ
సగుడు. భగవంతుడు సర్వదా మిమ్ముఁ గాపాడుగాక!
సయుక్త ”

పృథ్వి—హా! జీవితేశ్వరీ! హా! ఢిల్లీపురరాజ్యలక్ష్మీ! హాప్రియా!
హా! నాభాగ్యరాశీ!

గీ. అస్తమించితె? పృథ్విరాశి జ్ఞావనీద్ర
నవ్యతర సౌఖ్యకారణాశి నగదలక్ష్మీ!
అస్తమించితె? పృథ్విరాశి జాచలేంద్ర
లాలితానంతగుణధైర్యశి లక్ష్మీ! నేడు.

(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాడు.)

విజ్ఞా—(హాదహూదహూద) హాదహూదహూద! హాదహూద! హాదహూద! హాదహూద! హాదహూద!
తివా?

పృథ్వి—(లేచి హాదహూదహూద)

గీ. అదిగి తే నన్ను బాసి మో శ హాదహూదహూద ;

నిన్ను విడనాడి నే నెట్లు శ నలుననర్తు?

హాదహూదహూద వచ్చుచుంటి నీ శ హాదహూదహూద

నిలువ మొక్కితనేపు శ న శ గలిసికొందు.

సీ. చెక్కిటను గరంబు శ చెమరింప గంపించు

కరమూదనె బిల శ కంబుదీర్చి

మదిలోన ధిగులుపా శ కుదయింప నెల్లనా

నాస్యంబుతోనె న శ న్నలకరించి

చూపు విన్నదనంబు శ దోప నంతగ్భాష్ప

ములతోనె నాసు బు శ ధులను గఱపి

అలతి యూరుపు లుప్ప శ తిలుచుండ నొడితోటూ

పాటుతో దోచక శ పలుకరించి

గీ. విజయనగు మని దీవించి శ వెడలునపుడు

నాచుహృదయంబు ఝల్లుర శ సంగ సకట !

నన్ను నిలువెల్ల జూచితి శ కన్నులార

నదియె కడసారి చూపయ్యె శ నా మృగాక్షి !

హా ! జీవితేశ్వరీ ! రణమునకు వచ్చుచు నగరమున నుంచుమని నీకొసం

గినయనుజ్ఞయే పరలోకమున కనుజ్ఞగా నెంచుకొంటివా ? ఇది నీకున్యాయమా ?

“ మఱల నిరుప్రరము శీఘ్రముగఁ గలిసికొందముగాక ” అని

యనియుండలేదా ! ఆమాట మఱచిపోయితివా ? “ నిన్నువిడిచిన నిమి

షమొక యుగముగాఁ గనుపడు ” ననుదానపు. ఇప్పుడు నన్నువిడిపోవ

నీమనసెటులొప్పినది ? హాదహూదహూద ! వామవలసినయంశము లన్ని

యను వ్రాసి చెప్పువలసివ నన్నియును చెప్పి మరలపోయితివా ? హా !
 నీవంటి సహితముగ మీ గానముగ నీ కునుగిడి లోకానారమునకుఁ బోవు
 చుండ దగ్గఱ నుండుటకైన భంగ్యము లేనిపోయినది. దేశరక్షణభారమును
 నాపైఁబెట్టి నీవేగితివా ? నీనిగిను సుక్క-క బ్రోకియుందునని
 యే తలచితివా ? ఇదే సుక్క-డిబ్రతును ? ఇది సుక్క-డిలోకము ?
 అయ్యో ! నాప్రాణధాత్రీ ! నావీరధనము ? నామనోహరిణీ ! నా
 యర్థంగి ! నీవులేని యానందము నా కిది ?

సీ. నెలఁత నీనునుకడ్పక నెలయు గాంచగలేని

కుంతలదేశమున న గొడవయ్యె ?

లలన ! నీకుచమాణ న లలలు గాంచగలేని

చోళనుండలనున న శోభయ్యె ?

చానరో ! నీకుచ న నాను గాంచగలేని

మధ్యరాష్ట్రప్రభా న మగిరామ మేల ?

ఇంతి నీవిగిక్కొని న లిల గాంచగలేని

యంగరాజ్య రమాను న మగమేల ?

గీ. నాతి ! నీసత్క-టాక్షేష న లలలులేని

కువలయాభరణమున న నొనుట యేల ?

కాంత నీదన్వనమిత న గాంచలేని

ప్రాణమదియేల ? యీతను న శాణమేల ?

హా ! దైవమా ! జీవచ్ఛవమైన యర్థశరీరమునో సన్నిలోకమున
 నుంచి యేల యలయించెదవు ? శ్రీకృష్ణముగనమ్మి గొనిపోయి నా
 యర్థాంగికడ జేప్పుము. ఓ పంచభూతములారా ! ఓ సూర్యాది
 దేవతలారా ! నన్నాసాధ్వీమణికడఁ జేప్పుము. ఓప్రాణేశ్వరీ ! నీనా
 ధుండిటు లంగలాప్పుచుండ విని యూరకుండువా ? గాయందు
 దయలేదా ? ఎప్పుడైన నన్నింత యలక్ష్మీయుగఁ జూచితివా ? సొబ్బె

గల ప్రేమయంతయు నేమిటపోయినది ? నన్ను నాఁగూంబుధుగ బడఁ
దోసి నీతండ్రిపగఁ దీర్చుకొనుచుంటివా ? నన్ను జేపట్టుకొను గొప్పపడి
నన్ని దినములైనను బ్రతుకుటకు నోచుకొనకపోయితివా ? హాసాంద
ర్యరాశీ ! ఇంక నానన్నుఁబడనా ! మహాబుద్ధి ! ఆమెశరీరమునైన
జూచి నాప్రాణములు పడలేదను. ఒకసారి యక్కడకుఁ బోవుచును
పద ? (అని వచ్చుచున్నాఁడు.)

మహా—స్వామీ ! ఇంక నక్కడశరీరము ! మార్గముంతయును శత్రు
మయముగఁబా !

పృథ్వి—హాదైనమా ! అదియును తోసుకొని పోయితివా ? నే నీదుఃఖ
మును సహించి యింక నట్లు బ్రతుకునలను ? హాసంయుక్తా !
ఇదిగో ! నేనును వచ్చుచున్నాఁడను.

(అని కత్తితోఁ బోవుచుకొనఁబోయి మూర్ఛిల్లును.)

విజ్ఞా—(చేయిపట్టుకొని రాజును నేదవేర్చి) రాజచంద్రా ! ఆత్మహత్య
మహాపాతకము. నీసంపదా లిట్లు చేయుట తగునా ? నీ విష్ణు
డిట్లొనరించిన నీశీలపా తెందటకాలమరణాబువాతఁ బడుదురో
యొకించుక యూర్తోచిపుము. మహమ్మదీయులు పెచ్చుపెటిగి
మన దేశమును సముద్రముతోఁ దోయ నెంచుచున్నారు. ధైర్య
మునువహించి కాపాడుకున్న నింకఁబ్రజల కేమిగతి ?

పృథ్వి—విజ్ఞానశీలా ! నావచధనములేని నాకీలోకముతోఁ బనియేమి ?

గీ. శక్తి యొడసియున్న శ సర్వజ్ఞుఁడును, సిరి

యోసరిలినపూరు శ హత్తముండు,

సరసవాణి లేని శ చతురాస్యుఁడునువో తె

నేను ప్రియను బాసి శ నిలువఁగలనె ?

నాకీప్రజలతోఁ బ్రసక్తియేమి ? ఈభో, విభవంబులతోఁ బనియేమి ?

ఆమె, దలంచికొనిన నాఁగూము పొరిలిపొరలి వచ్చుచున్నది.

సీ. ప్రజలను గాపాడు శ భారంగు వహియింపఁ

గిడు సంతసం బుగు శ కాంత యెవఁజె ?

సన్మార్గదూరుడౌ శ జనకుని విడనాడి

పతిభక్తి నెఱపింప శ పడఁగి యెవఁజె ?

మరమున బలుపడిఁ శ బంధుసేవఁ

చేర్చి చెఱుడింప శ చెఱువ యెవఁజె ?

దేశంబుకొఱకునై శ దేహాన్నినెఱను

సరికు సేయఁపుణ్య శ సాధ్య యెవఁజె ?

గీ. అట్టి నాజీవధనము, మో శ హంపు మొదల,

సుగుణరాశి, దయాశీల శ సుస్వరూప,

అస్మదీయబహుష్కార శ మనః శ సన్ను

భాసిపోవగ నే నెట్లు శ బ్రహ్మకువాడె.

[తెరలో]

హా సమరసింహా ! రణరంగభీములవలనగు సేనను దూరమృ సేనాసాగరం
బున మునింగిపోయితివా ? ఇక మారాజు నోదాన్పురా వెళ్ళు ?

పృథ్వీ—(అలకించి దుఃఖమున) అఁ ! అఁ ! యేమి ? చిత్తూరురాజు

సింహము కూలిపోయెనా ? హా ! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాడు.)

మహా—వెఱవకుండు. వెఱవకుండు. ఇది మీ సేనామహాబుద్ధి వచ్చు
చున్నాడు. (అని నిష్క్రమించును.)

విజ్ఞా—అక్కటా ! దేవుఁడెట్టి ర్థముండగుచున్నాడు ? ఆర్యావర్తము
నకుఁ జెడుకాలము సమీపించినదికాబోలును. కాకున్న నీయు
పద్రవము లేమి ! ఆపదలన్నియు నొక్కసారివచ్చి నట్టవైచు
కొనుచున్నవే. వైరివారణకంఠరవ్రం డగు సమరసింహుడే మర
ణించెనా ? ఇక మారాజు నెట్లుఁజూడఁగలను ?

పృథ్వీ—(లేచి దుఃఖముతో) హా ! ఢిల్లీ రాజ్యప్రతిష్ఠాపనోపాయవిశా
రదా ! హా ! మదర్థ పరిత్వీ క్తజీవధనా !

గీ పాణపదమైననాసతి శ స్వర్గమునకు
నరుగుచుండంగ సోదరి శ ననుపుకొంటును
నకట ! నాదక్షిణభుజంబు శ వైననీపు

‘సమరలోకంబు జేరెదే ? శ సమరసింహ !

హా ! దైవమా ! పిడుగుపడినవానికిం గొఱవి చూపినట్లు నాకాపదలపై
నాపదలం దెచ్చిపెట్టుచున్నాను. హా ! ప్రతాపాధిష్ఠితచిహ్నారుసింహాస
నా ! హా ! కోదండకళాప్రవీణా ! హా ! ప్రతాపవిజితమార్తాండా !
హా ! సమరతంత్రస్వతంత్రా ! హా ! పట్టుత్వారింశద్రాణరంగ ప్రతాంత
వైరినీరా ! పరాక్రమోపార్జితనాగూరునిక్షేపా ! హా ! సుగుణశీలా !
హా ! సమరసింహా ! దక్షిణభుజంబునకు నీపును, అర్ధశరీరిణియగు
సంయుక్తయు నన్ను విడనాడి పోవుచుండ నాకోకమంతో బనియేమి?
ఇక నేనెట్లునిలువగలను ?

గీ. పెక్కురణముల మిక్కిలి శ పెంపుగాంచి
చెడుగుపగతుర నొంచిన శ జెట్టి నీకు
పలువక్కిగ్గాడితురకల శ బారి నేడు
వసుధ విడనాడి పోవంగ శ వలసెనయ్య !

కలంజరుయుద్ధంబున పరమార్థదేవుని బలిమార్చినప్పుడును, నాగూరు
నిక్షేపమెత్తించినప్పుడును, ఢిల్లీ రాజ్యసంస్థాపనార్థమై జయచంద్రునిం
బాటదోలినప్పుడును, గుజ్జూతీవిభునిం గూర్చినప్పుడును చూపిననీప
రాక్రమం బిప్పట్టున నేమయ్యెనోయి ! మొన్నటిమహాయుద్ధమున
ముష్కరతురుష్కు సేనానివహంబులం బారిసమరిననీపరాక్రమము జగ
ద్విదితముగదా ! ఆనాటిదైన మిప్పుడేమయ్యెను? సమరసింహుండ
వగునీకుఁ దుదికు రణమరణ్యమే శరణ్యమయ్యెనా? అయ్యో! దైవమా!

నన్న సహాయునిం జేసితివా ? అక్కలు తెగిపవడిన లెనున్న నేనిక నేమి
చేయగలను ? హాపృథా ! నీకిక దిక్కెవ్వరు ? నిన్నెవ్వ గోదార్భు
గలరు ? విధిప్రాతికూల్యులైన నన్నే నేనుకూడించుకొను కాలము
వచ్చినప్పుడు నిన్నేమని యూహింపగలను. హా ! సమరసింహా !
సమరసింహా ! హా ! ప్రాణేశ్వరీ ! సంగయుక్తా ! హా ! హతవిధి !
(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాడు.)

విజ్ఞా—హా ! కాలమా ! నీవెట్టిసూక్ష్ములుగ జేయుచున్నావు ? కల్పవృ
క్షమువలె గలకలలాడుచుండు నీచక్రవర్తి గుప్పుడు వట్టిమో
డువలె నున్నాడు ! ఇక మా కెవ్వరుదిక్కు - ! (సమీపించి
నేరదేచ్చి) సార్వభౌమా ! ఏల విచారించనరు ? విధివిధాన
మవిలంభముగదా ! కాకున్న నల్లుబదిచూచుయుద్ధులుల నప్ర
తిహతప్రతాప మార్తాండుడై యెదిరించి విజయంబుగొనిన
సమరసింహున కీచిన్ని పోరాటము తీరివయ్యెనా ? ఇట్టిసమయ
ములనేగదా తమవంటివారు ధైర్యము వహింపవలసినది. ఏది
యెట్లుగానున్నదో యట్లుకాక మానద. ధైర్యము వహించి
ముందుగతి నాలోచింపుడు.

పృథ్వీ—అయ్యో ! యింకేమిగతి ? చిన్నతనమునుండియు నాకుం
దోడునీడయై యెల్లవిధంబుల నామేలునకై తనజీవధనమును
ధాకవోసిన యుదారశీలుండగు సమరసింహునికై విచారింప
నా ? నన్ను మనసారగ గామించి, జనకునాగ్రహమునకుం గుఱి
యయ్య నెల్లబంధువుల విడనాడి యబలయ య్య నానిమిత్తమై
పెక్కుకడగండ్ల బడి రణరంగమున వీరమరణంబు నొందిన
ప్రాణేశ్వరియగు సంయుక్తకై ముఖంపనా ? నాయుం దభిమా
నంబునంజేసి నాజయంబు గోరి సహాయులై రణరంగమున మాడమ
తిరుగకుండ నిలిచి పోరాడి వీరస్వర్గముం జూరగొనిన పృథ్వు

భక్తిపరాయణులు! సామంతభూపాలురంగూర్చి చింతింపనా ?
దురాత్ములగు తురకలయల్లరులంబడి తల్లడిల్లుచున్న బిడ్డలం
బోనిప్రబలకై వగవనా ? తరతరంబులనుగడి యుత్తచక్షత్రియ
వీరులచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్న యార్యావర్తముంగూర్చి పఠిత
పింపనా ? హా ! ఢిల్లీరాజ్యలక్ష్మీ ! నాయర్థాగిలక్ష్మీకోఁగూడ
నీవును నన్ను విడుచుచుంటివా ? హా ! సమరసింహా !

గీ. ప్రబలచిత్తురురాజ్యభా ర రంబు గనియుఁ
గంటికిని తెప్పవోలె నక ర గాఁచుకొ నుచు
నుండు నీవొంటిగా నేగు ర చుండఁ దగు నె
నేను వచ్చెద నొక్కొంత ర నిలువు మయ్య !

(అని పొడుచుకొనఁబోవుచున్నాఁడు.)

(తెరలో) సార్వభౌమా ! రక్షింపుము ! రక్షింపుము ! హా ! దైవమా!
సమరసింహం డమరలోకంబున కేగినం బొంగి మహమ్మదీయవాహిని
మమ్ము ముంచివేయుచున్నది. రక్షింపుము ! రక్షింపుము !

పృథ్వీ—(అలకించి) అదరిపడి కోధముతో) ఆ ! ఏమిది? సైనికులారా!
భయపడకుఁడు. భయపడకుఁడు ! ఆర్తత్రాణపరాయణుడగు
పృథ్వీరాజు జీవముతో నుండఁగా మీకును శత్రువులవలన
భయము కలుగుచున్నదా ! ఓరోరి ! దేశద్రోహులారా !

శా. ఓపాపాత్మకులారా ! దేశహరణో ర ద్యోగానుసంధానచి
తాపారంగతు రొమ రాజులకు నం ర తర్వైరముల్ గూర్చుచున్
గాపట్యంబున వచ్చి తాఁకెభరె? మీ ర గర్వంబు చల్లార్పఁగా
నోపున్ నేడమహమ్మదీయమును జే ర యక సార్వభౌముం డిదే!
దురాత్ములారా ! కాచికొనుఁడు.

చతుర్థరంగము—అరణ్యము.

[విచారముతో నిరుస్తరుపురములు ప్రవేశించుచున్నారు.]

ప్రథమ—హా! దైవమా! ఆర్యావర్తమున కేనాడు నెలుగని
యెట్టి యక్కటలు దెచ్చిపెట్టివి? పాపపుణ్య విచారమారగు
లై ప్రాణిహింస యనిన వెనుదీయని నిర్ణయులగు నీతుర
కలచే బరిపాలింపబడునా యింక నీపవిత్రముగు భరతఖండ
ము! పృథ్వీరాజ సార్వభౌమా! కన్నబిడ్డలవలె బెంచుచు
మమ్ముల నీరాక్షసుల బారికి నెన్నగించి పోయితివా! అయ్యా!
ఇంక మాకుదిక్కెవ్వరు?

ద్వితీ—అక్కటకటా! భరమదయాభంగిగోచరమైనవస్త్రదలం
చినను, సాధ్వీమతల్లియై దేశముదేశ మనుచు బ్రాణములను వి
డిచిన సంయుక్తాదేవి దలంచినను నాశమవు చెరువగుచున్నది
ఇంక దేశము పాటుల జెప్పెడి నేమి? ఇంక నార్యులకు బ్రతుక
తెరువెక్కడ? అన్నన్నా! భగవంతు డిప్పట్టున నెంతటి నిర్ల
యుడైనాడు. ఇంక నీమహారణ్యములం దిరుగాడుచు నిట్టి య
పదల పాల్పడ విధివిధించి యుండనోవు. అవురా! ప్రపంచ
మెంతటితో జీతకులలో మునిగి పోయినద? ఈదుఃఖము
నెట్లనుభవింపగలము?

గీ. మనుజు డోపిన రీతిని శ మనీషయుండ

గష్టసుఖముల నీరీతి శ గట్టిపెట్టి

యేడుపుల బెట్టి నవ్వించి శ యింతలోనె

తడబడుచుచుండు విధి చెల్లు శ దాటదరమె

(తెరలో) అయ్యా! ఇవి ముండ్రుకొంకలు. ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు ఇరువురు ముసలివారిపత్తులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దగవ—హా! జయచంద్రహాతకా! నీమూలమునగదా గుట్టి ఘోరవిపి
నములలో నీయర్థరాత్రములఁ గాటికిఁ గాళ్ళునాఁచుకొనియున్న
మేముగూడ నిట్లుకష్టములనుభవించుచుఁ తిరుగాడవలసినచ్చినది!
నీకీదుర్బుద్ధి యెలపుట్టవలయును? కూరదైత్యులగదెచ్చి మాగొం
తుకొలేల కోయించుచుంటివి? హా! పుత్రా! మాముప్పుగడపును
వనుకొంటిమిగా! జయచంద్రకల్పిత రణదవాగ్నికిగిధనమై
పోయితివా నాయనా!

ద్వితీ—వీరెవ్వరో పాపమా కూరవైరుల దాడికోర్వక తనయునిం
గూడఁ గోల్పడి వృద్ధులయ్యును నెట్లు నీయడవులగబట్టుచున్నా
రో! కనుఁగొందము.

ప్రథ—(సమీపించి)అయ్యా! మీరెవ్వరు?

వృద్ధుడు—(తలయెత్తి భయముతో) రక్షింపుఁడు. రక్షింపుఁడు. మేము
వృద్ధులము.

ద్వితీ—మీకేమియు భయము లేదు. మీరెవ్వరు? ఇట్లే వచ్చితిరి?

వృద్ధుడు—అయ్యా! మేము కన్యాకుబ్జులవాసులము. మాప్రభువగు
జయచంద్రుని డసూయాపరవశుండై భావికష్టములరయక
కావించిన యకృత్యములకు ఫలముగా నాతని రాజ్యంబు మహా
మ్మదీయులచే నపహరింపఁబడినది. ఆతండును నిలువనీడ లేక
తనచేసిన యకృత్యములకుఁ దగినఫలంబనుభవించుచు నెందో
యేగెను. చిత్తూరుదక్క ఢిల్లీ మొదలు సమస్తమును కన్యాకుబ్జ
సహితముగ నాకూరులచే నాక్రమింపఁబడినవి. ఆముష్కరులు
గన్యాకుబ్జముప్రవేశించి కోటనాక్రమించి పట్టణంబుకొల్లఁగొని
దారుణముగఁ బ్రజల బాధపెట్టఁ దొడంగిరి. నాయనలారా!
ఆప్రజలపాట్లునేనేమని చెప్పుదును. ఆఘోరకర్ముల యకృత

మరి నిన్నియని చెప్పగలనా? అట్లు బులి కోపక చావకమిగి
 లింగమిచ్చి నాపరిగియ్యగలనా? అట్లు కోపక తమ్ము రక్షించుకొ
 నుచున్నాడు. ఇయ దండగిల్పితి ఘోరదిః పాపం నేము మామే
 క్షుత్రుని గొల్పితి తనదిదాడి కోర్కెక యింపదలదాచు
 కొన నచ్చితిమి. అట్లుగారా! మేము చెప్పుకొనూ. మాగతి
 యిట్లు పడినది.

ప్రథ—అయ్యో! మీరు చింతించిన నేమిప్రయోజనము. ఈగతి దేశ
 మనకగతకును బట్టి నది. నిధిచెల్లదు గవిలగభ్యుదయగదా!

వృద్ధ—నాయనగారా! మీరును మానలేన దుఃఖములపాత్రై యడ
 నులదిరుగుచున్నారు. మీరే దేదేనునారు?

ప్రథ—మాది శిల్లీనగరము. మాపాట్లు మేమేమని చెప్పకొనము. కల్ప
 వృక్షము కాలిపోన దిక్కుమాంటి యిట్లు పొరుగుగాడుచున్నాము.

ద్వితీ—అట్లే చూడకుండు శిల్లీ సింహాసన మధిరోహించియుండ
 మేమెట్లు చూచుచు దుఃఖిమాటో సంగతుండగలము?

వృద్ధ—అయ్యో? ఆర్యావర్తమునకగతకు నొక్క మాటగా నిట్టిప్రళయ
 మేలకలుగవలయునోయి!

[శ్లోక]

కూరులారా! ఎంతమోస మొనర్చితిరి?

వృద్ధ—(భయముతో అలించి) ఇదిగో! ఆహర్భాగ లిక్కడకును
 వచ్చుచున్నట్లున్నది. అయ్యో! వృద్ధులము. మమ్ము రక్షింపరా!

ప్రథ—భయపడకుండు. మన మింగొర్రుబడి పోవుదము.

వృద్ధ—హా! జయచంద్రా! (అని అగదలునిష్క్రమించుచున్నారు.)

[జయచంద్రుండు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కూరులారా! ఎంతమోస మొనర్చితిరి? నేనొకను బ్రదికి యుండగనే
 నారాజ్య మాక్రమించకొంటిరిగదా! ఇప్పు డేమిచేయుదును? నాకు

గల బలము నశించిపోయినది. సామంతరాజులొకమును బాలసంగు
హతమైనది అక్కటకటా! ఆర్యావర్తమున కెంతగని పట్టినది? మరలయు
తుండగు వినయశీలుని వాక్యములు నీసమి నిశచేయి వాక్యత్రైవిధా !

గీ. అసహనానన్యాయునబడి శ యక్కటకటా!

వెడంగుజయచంద్ర ! సద్గుణ శ న్వితనుసతతు

సార్వభౌమునినల్లుని శ సర్వరాజ్య

లక్ష్మీనాథ! గూడ వీడి కూ శ లంబడిశే ?

హా! తనయా !

చ. గొనములరానినంచు నయ శ కోవిదవంచు నెరిగియుండియున్
జనప్రస వచ్చి మొన్న యము శ నాననియెడ్డున నాకు మన్ననన్
వినిచిన నీహిత్తోక్తులన్ శ వీచులబెట్టిక యట్టి పాటులం
గనియెద ! నిన్ను వీడినజ శ గదిదియే!కి నాకుఁబునీకా !

హా! సార్వభౌమా !

చ. చినతనమాదిగాఁ బయె శ జీవనమైనడంగ దుర్వే
కినగుచు నెన్నియేనిఁ బరి శ కింపక యెగ్గులుచేసినాడ, నీ
ఘనసుగుణప్రకాశమును శ గాంచక; యక్కట! కల్పభూరుహం
బునునినుఁగూల్చి నీవనము శ పోడిమిపీడి పరిభ్రమించెదన్.

అయ్యయ్యా! ఆర్యావర్తమా! దయాసత్యశౌచాది సకలసద్గుణవిరాజిత
లగు సుతత్రియుగానివారచే బహుశ రింపబడుచుండు నీయాన్నత్యం
బితయు నే ట్లిత్తో నట్లుండగ్గు నీజలచంద్రనిమాలాబునఁ బరాధీనం
బయ్యెనే ! సర్వయాత్ములగఁ జ్ఛేద్యులచాలబడితివా ? అకటకటా !
ప్రజలారా! మీరాజులు నీతులునయాలమున ఘాతుకులగు తురుష్కు
లచే నిషులుంబడుచుంటి? హా! కన్యాకుబ్జరాజ్యలక్ష్మీ!

శ. శంభజ్జయదస్త్రభుజా

స్త్రాభుజున పర్తిసంబు శ సునిపె పసిసం

రంభము ముష్క-రయననవి

జృంభణమున నణగిపోయె నే యకటకటా!

[చరలో]

హాజయచంద్రహాతకా! నీసూలమున మే మనాసులమై దిక్కు-మాలిన
చావుచచ్చుచున్నాముగదరా! మాయుసును నీకుఁ దగులకపోదురా!
జయ—(ఆలించి) హా! నే నెట్టిమహర్రిక్తగ గురురగుల్మిని? నానిమిత్తమున
నెండఁజొదలు పతివ్రతామణిల్లులు నిజనాసులంబాసి ఘోషిం
చుచు నగ్నిపాలగుచున్నారు! ఓ సాధ్యమణులారా! యీజయచం
ద్రహాతకునిమూలమున మానభంగమునకు వెఱచి యెట్టిదా
రుణకార్యముగ జేయుచున్నారు! అకటా! నాచేతలందలంచికొ
నిన కొలందిని బొంగిపొరలుచున్న యీమూఁఖము నే నెల్లునైరింప
గలను?

గీ. సతుల నెడఁబాసి పరివార నే సమితి నెడసి

సుతనుగోల్పడి వై భనో నే స్మృతివెల్పొచ్చి

దుఃఖములపాలఁ బడి ధాత్రి నే దొరఁగి యున్న

భంజనకు నాకుఁ దనువేల నే ప్రాణమేల?

హా! కుమారీ! నీవన్నమాటలన్నియు యభార్థములేయైనవి. అమ్మా!
నేనెంత గర్జించుచున్నను నామేలుగోరి యెన్నివిధములహితోపదేశ
మొనరించితివి. అల్లీ! ఆనాఁడు నాకు సమస్కార మొనరింపవచ్చినతఱ
మూర్ఖుడనై నిన్నెడమకాలందన్ని యనమాన మొనఁచిన ఘోరపాత
కున కింతదీదుఃఖములనే యనుభవింపజేల్లుచుగదా! అమ్మా! నీవ
న్నటుల నాకుం దుదకు గహనావాసమే చేకూఱినది. నీయట్టి పతివ్ర
తామణి నన్నియిడుమలం బెట్టినందులకు ఫలమనుభవింపక తీరునా
ఆఘోరసంగరమందు విధివశంబునఁ బ్రాణములగ దొరఁగుచున్నావై
గల ప్రేమచే నాకుఁ బంపిన సుదేశరీబుల్లిన్న నాపడుపు తఱుగుకొ

పోవుచున్నదే. అయ్యో! తనయా! నీకాగ్రహమువచ్చిన నూనాడే
 యాకత్తియో నీసర్వవినాశకరుని జంపిననో నీత పుట్టినాడుగదా!
 కన్నతండ్రినని యభిమానముచినాడుకో నేనుతదాయకగర్భమునకు
 చితిని. ఆరణరంగమున సట్టి వేటనుపడినప్పుడు తాళిస్తామనినో గదా!
 నన్నెంతదూఱితివోగదా! అన్నన్నా! ఇవియన్నియు నలూపునకు వచ్చి
 నకొలంది నామనంబు తలుగుకొని పోవుచున్నది. నాయవి పేకంబుకార
~~ముగా~~ నిండి పొంగిపోవుచున్న యీదుఃఖసాగరము నే నట్లుతరింపఁ
 గలను?

గీ. అక్కటా! దుఃఖదేవతా! నీ యవనినింక
 నీయనుగ్రహపాత్రుల నేకులుండ
 నెందు బోనొల్ల కీజయ నీ చంద్రునందె
 యూవహించితే! విపదాళి నీ సేవగొనుచు.

హాహునోహరిణీ! కఠినహృదయుడనగు నామూలమున ముద్దునిడ్డ నెడసి
 యుండుటకేదుఃఖించుచుండి యిప్పు డీకఠకుతురకలమూలంబున మాన
 ప్రాణంబులు దక్కించుకొనలేక దారుణాగ్నిలోబడి శరీరముసగమునా
 లుచుండ సగముప్రాణమును నామహాబాధ నచుభవించుచు నీవును
 నీతోడికాతలు నీదేశమునదలి పుణ్యాగనలు నెంతగావిలపించినో
 గదా! ఆదారుణగర్భమును దలంచుకొనిన స్మృతితప్పిపోవుచున్నది.
 అయ్యో! అబలలారా! నేను కనచిత్తుడను.

గీ. అక్కటా! దుఃఖపునవ్వెట్ల నీ లడరుచుండ
 హృదయమా! వీలవిడియేమి? నీ యెట్టితాతి
 చేతనో, లోహముననో, వ నీ జాతీకఠిన
 వస్తుతచేతనో, చేయ నీ బడితి నిజము!

హా! బామాతా! చక్రవర్తి! నీకెట్టి యవస్థసంభవింపఁ జేసితివోయీ!
 అంతటి సాగ్గభౌముడనయ్యును సహాయమువచ్చు వారెవ్వరునులేక

మనముగ హంతకులచే నామగలమున నట్టిదారుణమగణమునందితివా !
 తాక్షి ! దక్షవర్తివిగణాయనుగీర్వ్యచే పురహరానలవరులు బోధించిన
 బోధనలబట్టి నేట్టి వారుణమునకుగ నిడిగి చెడితినిగాని నీవాసందే
 శము నొసినప్పుడైన నీసద్గుణముల నారయలేక పోయితిని. ఇప్పు డానీ
 చులుమాంత్ర మేమిదిగావుల్లుకొని పోయి ? తునకు సంయుక్త సమర
 సింహులకోపాగ్నులకు శలభములై పోయిగదా ! హా ! దైనమా !
 నన్నింతదిక్కుమాలినవానిగాఁ జేసితివా ?

గీ. సకలబాధలు విత్తులు క సతీయు సుతయు

సమసిపోవగఁ దూఱుభా ! జనుడనగుచు

శాఖలన్నియుఁ దెగినవృ క్షులగునోలె

నేలఁబడకుంటి మొడ్డినై క కాలవేశత.

అక్కఱ! ఇదియంతయు యసహనగునున గోరి చెప్పికొన్న దేకదా !

ఓయసహసనజేవతా ! నన్నెట్టిగఱిగిచెచ్చితిని ?

చ. అసముఁదెరచ్చి గర్వచుతి క నందఁగఁజేసి బుధాభిపాండువె

క్క-స మొరలించి యెల్లెకవి క కారముఁగూర్చి బలాద్విరోధమున్

బాసఁగఁగఁజేసి బల్గినిటు క పుట్టిమునుంగఁగఁజేసిపోయితి!

మసకపుటోర్వలేనితన క మా! పగగీతెననీకు నాపయిన్?

హా! జయచంద్రహాతకా ! పరమమర్నార్గుడవైన నీహీరోకమున నేల

జన్మి చిలివి? నీకష్టత్యము లీలోకమున నాచంద్రతారార్కమునిలిచి

యుండునట్లు చేసితివిగదరా! హా! ఆర్జ్జవర్తమా ! ఈమరాత్ముని

మూలమున నీకెట్టిమర్గతి కలిగినది? భారతవర్ష వాసులగునోప్రజలారా!

ఈపాపపుజయచంద్రుని మూలమున దిక్కుమాలి యెంతపరితపించు

చుంటిరోకదా ! అయ్యో ! కన్యాకుబ్జరాజ్యలక్ష్మీ ! కలకుతురకలపా

లంబడిపోయితివా? హా! తల్లీ! సంయుక్తా! షోపృథ్వీరాజసార్వభౌమా!

ఈదుర్మార్గుడే మొగముతోమిమ్ము సర్వమునం హింసలఁడను విచార

ములేకుండ నాత్మమాత్యైవాపహునాం బాహు సరివేయనకు బ్రహ్మ
 ఘగుచున్నాఁడు. హా! తేనెదేవతా! నామాం పూజింపకుం బ్రహ్మ
 త్తంబు సేయ నీచేతఁగొడు ! హా! ప్రాణములారా! నన్ను పిడిచిపొండు!
 పృథ్వీవా! నన్ను గొనెదా! హా! అసహన దేవతా! నిలువనీడ లేని
 దానవైవొమ్మ! హా! పరిమం! సముద్రపునా! హా! జయచంద్రిహా
 తకా! నీపాపఫలంబనుభవింపుచు. హా! హా! (అని నిర్భయమున
 కొని క్రొయిటఁగుచున్నాఁడు.)

[పాపచరిత్రము.]

పంచమరంగము—స్వర్గము.

[శచీపురందరులును, బృహస్పతియును, రంభాద్యక్షరసలును
 బ్రవేశించుచున్నారు.]

శచీ—గురువర్యా! భూలోకదేవేంద్రుం డగువృక్షిరాజును, ఆతనియ
 ర్థాగలత్స్యేంద్రుఁడు సంయుక్తయు, నతని బావయగు సమరసింహుఁ
 డును విచ్చేసి మనస్వర్గము నలంకరించుటకుం దగినసన్నాహ
 ముం చేసితిరా?

సమర—దేవతాసార్వభౌమా ! సూర్యలోకమునుండి వచ్చు నామహా
 మహులను మనవిమానమునం గొని తేర మాతలిని నియోగిం
 చితిని.

శచీ—అహో!

శా. శ్రీబ్రహ్మవరపూజనారతులు, భూ శిరిపాభిప్రల్, మర్త్యలో
 కాలగకారు, లనంతపుణ్యవిభవో దారుల్ జగద్విశ్రుతుల్,
 లీల్యాసానుషవిగ్రహుల్, త్రిజగదా శిశిప్రతాపుల్, సునీ
 యానాల్ నాగలు; వారి నోటికిటు గూరచకాగల్గు భాగ్యమునన్.

గురు— అయ్యో! భయము. భయము.

శచి— (నిన్నులు మూలముల్లు ననుకరింపఁబోయి) నాథా! ఇదియేమి? ఇతఁ యిట్లు భయము పుట్టించి నానన్నుల మిటుమిట్లు నొల్పుచున్నాఁడు. ఇదియేమి? (అని భయముతో ననుకరింపఁబోయి.)

ఇందు— అయ్యో! భయములేదు. అప్పుడు నీవు తదివ్యదేహ అగునానానకమునందు పుట్టి పుట్టియుండును. కొంతగా దోచుచు నే నొక్కఁడనుచును.

[అందులను నొక్కఁడు మూలముల్లుననుకరించుచున్నాడు.]

[అప్పుడు సాయుక్తం పుట్టి పుట్టియుండును సమరసమునందు మాతలితో నొకటిగానుండునాడు.]

మాతలి— జనాతు! జనాతు! దేవత! నాద్యభిమాన!

దేవత— (సమరసమునందు నొకటిగానుండు) నీమనోమయములారా? దయచేయుము!

పుట్టి } (సమరసమునందు నొకటిగానుండు.)
సమ

దేవత } శుభంభవతు!
గురు

ఇందు— మర్త్యలోకచక్రవర్తి! ఈవిధముననము సలంకరింపుము! సరసింహ! ఈయున్నతాసనము సలంకరింపుము!

పుట్టి } (అట్లు చేయుచున్నాడు.)
సమ

శచి— (సాయుక్తం జేయుపట్టుకొని) అమ్మా! వీరపత్నీ! పతివ్రత శిరోమణి! ఇటురమ్ము.

సంఘ— స్వర్గరాజ్యలక్ష్మీ! నమస్కారము.

శచి—సౌభాగ్యమస్తు. (అని కొరిగిలిచుకొని)

సీ. నారీత్వ మైన మా శ ససమునా దె చక

రణభూమిఁ బొచ్చిస శ రమశీమిన్న !

జనకు నైసను స్వదే శ శమహపకారి ము

చన నేవగించిన శ యింతిమిన్న !

పోశశ్వరుని నైనఁ శ బ్రజల సేచుమునకై

విఙ్నాడఁగలిగిన శ వెలదిమిన్న !

ప్రాణ మైనను రాజ్య శ పరిరక్షణమునగదా

న్యాయుంచి ముదిన శ తరుశీమిన్న !

గీ. సాహసౌదార్యకారుణ్య శ సంప్రదాన

మహితసద్గుణధావు ! శ్యా శ మాలలమ !

నిన్నుఁ గాంచఁ గల్గుట నాహ శ నేత్రములకు

నసమిషత్వము సార్థక శ మయ్య నేడు.

(అని తనపీఠమునఁ గూర్చుండి జేయుచున్నది.)

సంయు—త్రిలోక రాజ్యవట్టమహిమీ ! నే నిగతసౌగంధికుఁ దగినదాన

నుగాను. (అని పీఠముపైఁ గూర్చుండును.)

(అప్పుడు రంభాధులు నృత్యముచేసి నెలప్రగైకొని పోవుదురు.)

ఇందు—భూపాలశిరోమణులారా ! మీరాక నాకంబునకుం గొత్త

యలంకార మొసంగినది.

సీ. పూసంత యనయంబు శ పొరయకుండఁగఁ

బ్రహ్మపరిపాలనముచేయు శ పౌఢులార !

ప్రజల బిడ్డలవలె శ భావించి నెమ్మది

సతతముఁ బోచెడి శ సదయులార !

ఎన్నెన్నియుద్ధములు శ లే నొనరించి భూ

భారంబుఁ దాల్చిన శ శూరులార !

దేవతానివృత్తికి 6 లక్ష రూపాయల వరకు

మన ప్రాంతం గానీ చివర వున్నాము !

గీ. ఖలులారా 'హం' అని పిలుస్తూనే ఉన్నారని దేవుడు అంటుంది !

సాధనసంరక్షణము చేయు & సంస్కరించు !

కల్పవృక్ష ముగిసినదాని స్వరూపమును నిరూపించి

మాండు నానాద మొనెగింపు కి మాన్యులాది !

సమ—మహానుభావా ! పేరు మృత్యువున దగ్గర దగినవారము కాము.

ప్రశ్ని—స్వర్గ రాజ్యము యందు నిధిరా ! నిధి గోశ్వరా !

గీ అతిదయాహృదియుండె నె న్నట్లనిదు

వేయికేన్నులజల్లుని ౩ పేక్షాణములు

మా పయ్యం బిక్క డేసితి ॥ మామతీన

సురుచిరామేయభాగ్యము ర కొఱుత్రవసనె.

ఇందు—రాజచంద్రులారా ! మీరుగారి మనము మానీతి తానందము

గూర్చుచున్నది. ఇప్పుడే టాకా"వలయును ?

ప్రశ్న—రజ్జు రేగిచుచున్నప్పుడు నే నొక్కసారి దర్శనముగలుగును, సంపదనోద్యా

నంబునందలి సంతతిని హరబును భవదనుగ్రహంబుచే జేకూ

అసినవి. ఇక వలయునదేమున్నది ?

బృహ—సకలమును సమంజసముగానే యున్నయది అయిన స్థ

கொண்ட !

గీ. ప్రభుప్రసన్నోన్మయై రభా ర ప్రముఖునీడి

యవనిఁ బాలింతుఁగాన్పల ! విమలజనులు

నేకమఖిత్తోడ సుఖములతో గాక ! సతులు

కీర్తులను గూర్చేదరు గాక ! భజనాలకును.

(అందఱు నిష్క్రమిం-

సర్వమును సాక్షాత్తుచు.